

Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek

regionális kutatási periodikus kiadvány, az észak-magyarországi regionális fejlesztés szakmai folyóirata

Megjelenik félévenként az MTA Regionális Kutatások Központja, a Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék, az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi- és Iparkamara támogatásával

II. évfolyam 2.szám

Felelős kiadó:

Horváth Gyula főigazgató,
MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs

Főszerkesztő:

Dr. G.Fekete Éva

A szerkesztő bizottság tagjai:

Bihall Tamás

Francsics László

Dr. Kocziszky György

Szerkesztőség:

MTA Regionális Kutatások Központja

Észak-magyarországi Osztály, Miskolc

3525. Miskolc, Déryné u. 9.

Telefon/fax: (46) 509-033

E-mail: gfekete@rkk.hu

Rovatfelelősök:

Tanulmány: Zsúgyel János

Műhely: Pfliegler Péter

Ténykép: Solymári Gábor

Szakirodalmi figyelő: Baksa Sára

Technikai szerkesztő:

Baksa Sára

Nyomdai munkák és borítóterv:

Bíbor Kiadó

REDON Nyomda és Kiadó

ISSN 1786-1594

Bevezető

A XXI. század közgazdaságtanának sokat és sokak által tárgyalt és vitatott kérdése az állami szerepvállalás mértéke, azaz milyen mértékben célszerű a kormányzati gazdaságpolitikának beavatkozni a gazdasági folyamatok irányításába, ill. milyen hatékonyságú az állami szerepvállalás.

Közismert, hogy az elmúlt évtizedekben kialakult (post)keynesi és (post)liberális közgazdasági irányzatok merőben ellentétes álláspontot képviseltek(nek) ebben a kérdésben.

Sajátságos színt hozott az állami szerepvállalás rendszerébe az Európai Unió regionális támogatási politikája, amit az a hipotézis motivált és motivál, hogy a területi elvű beavatkozás hozzájárulhat az elmaradott térségek (régiók) gazdasági konvergenciájához, versenyképességének javulásához.

Ugyanakkor mind gyakrabban fogalmazódik meg a kérdés: mennyiben igazolják vissza a célokat az eredmények? Segíti-e a leszakadt térségek társadalmi-gazdasági konvergenciáját a helyi fejlesztési elképzelések támogatása, vagy helyesebb lenne azoknak a régióknak és ágazatoknak a megsegítése, amelyek a nemzetgazdaság egészének versenyképességét javítják?

A dilemma nem újszerű. Amikor idei második számunk ennek vizsgálatát helyezte a középpontba egyrészt módszertani, másrészt gyakorlati szempontok alapján, akkor nem a vita lezárásának szándékával tesszük, hanem adalékokkal kívánunk szolgálni a kérdéskör jobb megértéséhez.

Terveink szerint következő számunkban az Észak-magyarországi régió városaival, falvaival, az épített környezet alakulásával, a települések rendszerével szeretnénk foglalkozni, ezért most is szívesen teret adunk a témához kapcsolódó kutatási eredmények, műhelymunkák megjelentetésének.

Miskolc, 2005. december

Kocziszkó György
A szerkesztőbizottság tagja

Tartalomjegyzék

Tanulmányok	3
<i>Kocziszký György:</i> Adalékok a területfejlesztési programok hatásvizsgálatának módszertanához: Miért nem mérjük ami mérhető ?	3
<i>Gajda Tibor:</i> A magyar nemzeti költségvetés Európai Unióval szembeni pozíciója meghatározásának kérdései 2005-ben; sikerre ítélve?	20
<i>Zsúgyel János:</i> Szöttes vagy patchwork: Milyen területfejlesztési stratégiát válasszunk?	35
Ténykép	45
<i>Bihall Tamás – Szilágyiné Baán Anna:</i> Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdaságának helyzete az EU-csatlakozás után másfél évvel. Esélyek, lehetőségek, kockázatok	45
<i>Pfliegler Péter:</i> A Regionális Fejlesztés Operatív Program pályázati aktivitás értékelése az Észak-magyarországi régióban	65
<i>Holles Miklós:</i> Felzárkóztatást szolgáló decentralizált program Nógrád megyében	80
Műhely	84
<i>Zsúgyel János:</i> Regiófejlesztési szakkollégium a Miskolci Egyetemen	84
<i>G.Fekete Éva:</i> A Helyi és Kistérségi Fejlesztők IV. Országos találkozásának Nyilatkozata	86
<i>Péter Zsolt:</i> Beszámoló a Terület- és Településfejlesztők Magyarországi Egyesülete 2005. évi közgyűléséről	88
Szakirodalmi figyelő	91
<i>Zsúgyel János:</i> Helmut G. Polzer: „Bevezetés az értékpapír menedzsment elmélete és gyakorlatába” (Einführung in die Theorie und Praxis des Wertpapiermanagements)	91
<i>Baksa Sára:</i> Területfejlesztési programok, szakmai anyagok	92
Angol nyelvű összefoglalók / Summaries	95

Tanulmányok

Kocziszky György

Adalékok a területfejlesztési programok hatásvizsgálatának módszertanához: Miért nem mérjük ami mérhető ?

Az egyenlőtlen területi fejlődés a világ valamennyi országában (a fejlettség színvonalától függetlenül) tetten érhető és kimutatható.¹

A kérdéskörrel foglalkozó regionális gazdaságtani szakirodalom alapvetően egységes álláspontot képvisel a területi diszparitások kialakulását előidéző okokban, valamint mérséklésük érdekében szükséges állami (kölségvetési) szerepvállalás kérdésében; kevésbé egységes azonban a beavatkozások hatásának és eredményességének megítélésében.²

Az eltérő gazdaságpolitikai közelítésmódon túl ebben minden bizonnyal szerepe van annak is, hogy a fejlesztési beavatkozások társadalmi-gazdasági hasznosságának, valamint a területi konvergenciákra gyakorolt hatásának kimutatására (a forrás elosztás szempontjainál) hosszabb ideig kevesebb figyelmet fordítottak. Talán ennek a számlájára is írható, hogy a területi konvergenciák üteme a növekvő támogatások ellenére a legtöbb országban elmaradt a kívánatostól.

Nem véletlen, hogy az Európai Unió (amely költségvetési forrásainak napjainkban már közel felét regionális politikájának finanszírozására fordítja), valamint a tagállamok fokozódó figyelmet szentelnek a felhasználás hatékonyságának vizsgálatára, azaz a program szintű hasznok, a területi szintű hatások kimutatására (ÖIR [1998], ÖROK [2002], Lammers/Niebuhr [2002]).

Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint az, hogy az EU a közösségi támogatásból megvalósuló fejlesztések esetében értékhatárhoz kötötteen (Strukturális Alapok esetében: 50 millió euró; Kohéziós Alapnál: 10 millió euró; az Előcsatlakozási Strukturális Politikák esetében: 5 millió euró) 1991-től kötelezően előírja a költség-haszon elemzést (EK 1999.a; EK 1999.b; EK 1999.c; EB 1999.), ami (a tovagűrűző hatások révén) alkalmas a területi érintettség bemutatására is.

A hatások kimutatásának igénye tovább erősödik; az új tagállamok megjelenésével (az új „éhes szájak” számának gyarapodásával) mind több fórumon fogalmazódik meg a közös költségvetésből biztosított támogatások program és területi szintű hasznának számszerűsítési igénye.

¹ Példa erre a kibővült Európai Unió, ahol a 25 tagállam átlagát alapul véve, 2004-ben a tíz legnagyobb teljesítményű régióban az egy lakosra jutó GDP az átlag 189 %-a, míg a tíz legelmaradottabb régióban 36 %-a volt. Ennek következtében 64 régió (az Unió lakossága több mint egy negyedének) az egy lakosra jutó GDP-je nem éri el a 75 %-os átlagot. Az új tagországokban ez a lakosság 90 %-át érinti (a prágai, a pozsonyi és a budapesti régió, valamint Ciprus és Szlovénia polgárát kivéve, gyakorlatilag a teljes lakosságot). Az EU-15-ben ez csak a lakosság 13 %-át érinti (http://uropa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/interim3:en.htm).

² A szakirodalom a regionális diszparitások kialakulásának számos okát említi, így pl.: az intraregionális tényezőmobilitások (pl.: Romer [1990]) és a kereskedelem (pl.: Grossmann/ Helpman) [1990]) eltérő növekedési ütemét, az ágazatspecifikus eltéréseket, a K+F intenzitás hatékonyságának és diffúziós sebességének különbözőségét (Sepl/ Feser/ Schulze [2005]), a tranzakciós költségekben-, a képzettségben (pl.: Haas/ Möllner [2001]), valamint a telephelyi tényezőkben mutatkozó (pl.: Niebuhr [2000]) eltéréseket.

Ezzel szemben a hazai gyakorlatban ma még csak elvétve találkozunk ex-post és ex-ante elemzésekkel. Bár a jogszabályi háttér nálunk is rendezett (a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény kötelezi a kormányt, hogy kétévenként számoljon be az országgyűlésnek a területi folyamatok alakulásáról és a területfejlesztési politika tapasztalatairól³, de mint azt az első két beszámoló is igazolja) lényeges előrelépés a forrásfelhasználás hatékonyságának kimutatása vonatkozásában nem történt.⁴

Úgy gondoljuk indokolt tehát a következő időszak forrásallokációját előkészítő tervezési fázisban annak felvetése: milyen hatása van a területfejlesztési beavatkozásoknak? Különösen izgalmas ez, ha arra gondolunk, hogy 2007-2013 között évenként lehívható közösségi források nagyságrendileg nagyobb, mint a 2004-2006 közötti időszaki volt. Másrészt a források igénybevételéhez szükséges hazai önrész gyakorlatilag kimeríti a hazai költségvetés fejlesztésre fordítható kereteit (azaz a kidolgozás alatt álló Nemzeti Referencia Keretteryben megfogalmazottakon túl aligha lesz erő más programok finanszírozására), nem mindegy tehát mire és milyen hatékonysággal használjuk fel a kereteket !

A rendelkezésre álló források felhasználásának eredményessége (a programok és projektek színvonalán túl) nem kis mértékben annak is függvénye, mennyiben változik a hazai tervezési gyakorlat; azaz:

a) Szándékában áll-e a döntéshozónak a hatások kimutatása? Szerepet játszik-e a forrásallokációban a szakértők által kimutatott hatás nagysága; befolyásolja-e a döntéshozókat pénzügyi tervek összeállításakor a programok társadalmi hasznossága, területi hatásának mértéke, vagy eliminálják azokat?

b) Ismerik-e a regionális tervezéssel foglalkozó szakemberek a hatásvizsgálati módszereket?

c) A magyar területi statisztikai rendszer által biztosított adatok elégségesek-e a területi hatások kimutatására?

d) Kimutatható-e a hatás, vagy a támogatás mértéke a küszöb érték alatt van, azaz, a következmények már nem számszerűsíthetőek; a forráskoncentráció irányában a „minden érintett kapjon egy keveset” elv érvényesül.

e) Milyen számonkérésre lehet számítani; lesz-e konzekvenciája annak, ha a támogatás hasznossága elmarad az ex-ante elemzésben előre jelezettnél ?

A hazai területi politika formálói (az 1989 után végbement modellváltást követően) nem igazán éltek a számonkérés lehetőségével. A döntéshozók nem akartak (vagy nem mertek szembesülni a forrásfelhasználás alacsony hatékonyságával, vagy eredménytelenségével, a közpénzekből finanszírozott virtuális munkahelyteremtésekkel, stb. (Nem lehet véletlen, hogy pl.: Borsod-Abaúj-Zemplén megyében 1995-2004 között felhasznált területfejlesztési támogatásokra vonatkozóan egyetlen egy ex-post hatásvizsgálat sem készült, miközben tanulmányok sora foglalkozik a térségnek nyújtott támogatások méltatásával !)

Úgy tűnik, hogy a politika kényelmesebb és biztonságosabb módszert választott; „lágy” bírálati szempontokat alakított ki, amely alkalmas az objektivitás látszatába burkolni a döntések mögött meghúzódó szubjektív (nem ritkán önző, harácsoló) szándékot. Némi bizakodásra (s talán a közpénzek felhasználására vonatkozó nagyobb átláthatóságra, a hazai területfejlesztés körül kialakuló közvélekedés szerint korrump viszonyok csökkenésére) csak akkor van remény, ha a következő (2007-2013) tervidőszakot megalapozni hivatott tervezési folyamat integráns

³ A beszámoló formai kereteit az 1998-ban országgyűlési határozattal elfogadott Országos Területfejlesztési Konceptió tartalmazza (35/1998/III.20.) számú OGY határozat.

⁴ Az első beszámoló (ami három részből állt) 2000 áprilisában készült el. Az első kötet a hazai területfejlesztési stratégia céljait, eszköz- és intézményrendszerét, a területfejlesztéssel összefüggő ágazati prioritásokat foglalja össze. A második kötet a területi folyamatokat mutatja be a statisztikai adatok tükrében. A harmadik kötet a következtetéseket megalapozó háttéranyagokat tartalmazza.

részévé válna az ex-ante, majd az ex-post elemzés. Ha EU taggá válásunknak csak ennyi lenne a hozadéka – úgy gondolom – már megérte !

A hatások számbavételének lehetőségei

Az elmúlt 15 évben a területfejlesztési beavatkozások várható hatásainak kimutatásával a programozás időszakában csak esetlegesen foglalkoztak. Amennyiben van is erre példa, többnyire csak verbális hatásvizsgálatok készültek; amik többnyire számszaki elemzéseket nélkülöző (pl.: foglalkoztatott létszámra, új munkahelyek teremtésére, ill. megtartására vonatkozó, stb.) ígéretet. Még kevésbé találunk példát a fejlesztési programok várható területi hatásának bemutatására. (Ismereteink szerint ilyen kivétel az M3-as autópálya építését megelőző hatástanulmány volt.)

Holott a területfejlesztési beavatkozások hatása három (makro, mezo és mikro) szinten mutatható ki. A közvetlenül pénzben kifejezhető, azaz árbevétel növelő kiadásokat csökkentő hatások mellett (1. táblázat) számos további hatással lehet számolni, amelyek közvetlenül pénz dimenzióban nem fejezhető ki (pl.: pszichikus klíma javulása, közlekedési dugók felszámolása, miatt jelentkező stressz csökkenése, stb.).

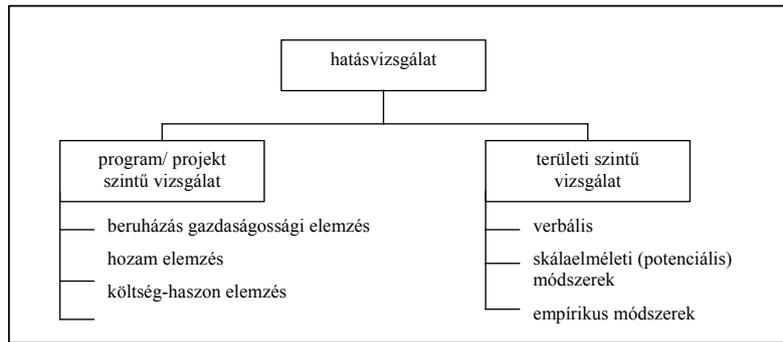
1. táblázat: Területfejlesztési beavatkozások pénzben kifejezhető hatásai

Hatás		
mikro-gazdasági	mezo-gazdasági	makro-gazdasági
<ul style="list-style-type: none"> • vállalkozás árbevételének változása • vállalkozás működési költségeinek változása • vállalkozások által fizetett adók és járulékok változása • vállalkozások által fizetett büntetések változása • hozzáadott érték változása • stb. 	<ul style="list-style-type: none"> • helyi adóbevételek változása • helyi vásárlóerő változása • területi GDP változása • helyi kereslet változása • helyi kínálat változása • stb. 	<ul style="list-style-type: none"> • költségvetési bevételek (ÁFA, SZJA, vám, adók, stb.) változása • költségvetés szociális és egészségügyi kiadásainak változása • GDP változása • export változása • import változása • stb.

Forrás: saját szerkesztés

2. Hatásvizsgálatok módszere

Területfejlesztési programok (projektek) várható következményeinek kimutatására ma már több tucatnyi módszert ismerünk az egyszerű logikai elemzésen alapuló verbálistól, az összetettebb empirikus eljárásokig bezárólag (1. ábra).

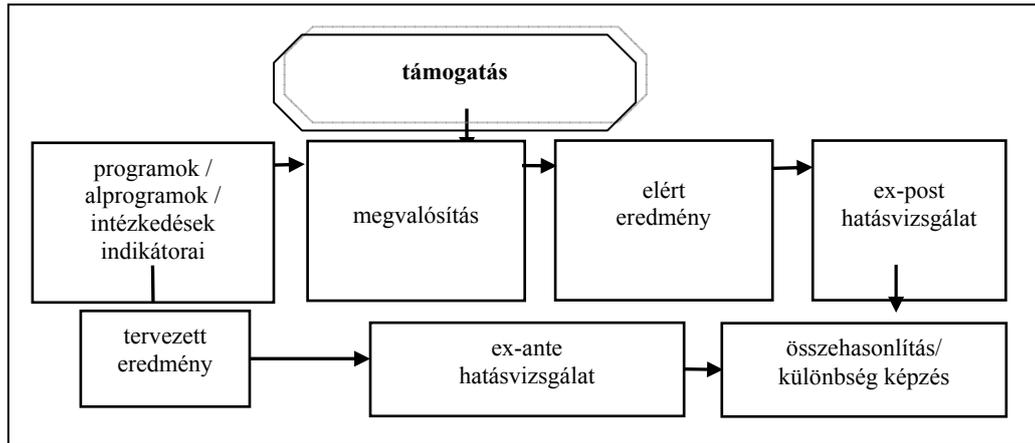
1. ábra: Területfejlesztési hatások kimutatására alkalmas módszerek
 Forrás: saját szerkesztés

A módszerek alkalmazása eltérő időt és szakmai felkészültséget igényel (2. táblázat), valószínűleg ennek is szerepe van abban, hogy a hazai gyakorlatban döntően verbális elemzésekkel találkozni.

2. táblázat: A módszerek összehasonlító vizsgálata

Elvárások	Verbális módszerek	Skálaelméleti módszerek	Empirikus módszerek
komplexitás	általában korlátozott számú tényezővel operál, a hatásokat többnyire ok-okozati elem vezeti le	általában több, eltérő dimenziójú tényezőt kezel egyszerre, a változás mértékét önkényesen felvett skálán mutatja ki	általában több, azonos dimenzióban kifejezhető tényezőt vesz figyelembe, hatásokat számszerűsíti
objektivitás	az értékeltv distanciális helyzetétől és felkészültségétől függ	az un. potenciál szintek meghatározása az elemző felkészültségének a függvénye	egzakt és prognosztizált adatokkal egyaránt számol
számszerűsíthetőség	nem törekszik számszerűsítésre	nincsenek egységesen elfogadott hozzárendelési szempontok	összetettebb feladat (különösen a prognosztizált adatok meghatározása)
alkalmazhatóság	nem kíván technikai háttérrel	egyszerű, könnyen elsajátítható, vizuálisan megjeleníthető	időigényesebb, nagyobb szakmai felkészültséget igényel

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra: Hatásvizsgálat helye a területfejlesztés folyamatában

Forrás: saját szerkesztés

Az *ex-ante* (előzetes) értékelés kísérletet tesz a tervezett beavatkozás jövőben várható hatásának kimutatására; alkalmas a lehetséges beavatkozási változások haszonelvű összehasonlítására, rangsorolására, segítheti az optimális paraméterek kiválasztását.

Az *ex-ante* vizsgálatok nehézsége a jövőben várható hatások megítélésében és számszerűsítésében rejlik. Nyilván mennél nagyobb a tényleges és a várható állapot bekövetkezése közötti időhorizont, annál több kockázati és bizonytalansági elem merülhet fel, amit az elemzőnek számításai során figyelembe kell vennie.

Az *ex-post* (utólagos) vizsgálat a tényleges állapotot alapul véve alkalmas: a) a ténylegesen elért eredmények számbavételére, kimutatására, b) az előzetes meghozott döntések helyességének értékelésére.

Program szintű hatások vizsgálata

A területfejlesztési programok hatásvizsgálatára alkalmas módszerek közül az utóbbi időben, szemléletmódja miatt a költség-haszon elemzés jelentősége növekedett.

Bár a költség-haszon (cost-benefit) elemzés alapfogolata gyakorlatilag a jóléti közgazdaságtannal egyidős, alkalmazására azonban később, csak a XX. század végén került sor (az első állami kezdeményezésű programokhoz kapcsolódóan az Egyesült Államokban)⁵.

Európában a költség-haszon elemzés módszertanát az ötvenes évek második felétől alkalmazzák, Angliában (az elsők között a londoni Victoria Line földalatti vonal bővítését, ill. a La Manche csatorna alatti alagút egy korai megvalósítási terve tartalmazott költség-haszon elemzést).

⁵ Amíg a XX. század ötvenes éveiben jórészt csak angolszász szerzők foglalkoztak a költség-haszon elemzéssel (pl.: Mc.Kean [1958]; Brent [1996]), addig a nyolcvanas évektől már publikációk sora jelent meg német (pl.: Hanusch [1994]; Mühlenkamp [1994] Scholles [2003], stb.) francia, olasz és spanyol (De Rus/ González/ Román/ Romero/ Tovar [1995], De Rus/ Inglada [1993], De Rus/ Romero [1995] nyelven. Ehhez képest a hazai szakirodalom hosszú hallgatásba burkolózott, amit Mishan (1982)-nak a Közgazdasági és Jogi Könyvkiadónál megjelent (viszonylag szerény közgazdasági és módszertani megalapozást nyújtó) munkája tört meg. A változások jelei azonban nálunk is érezhetőek; egyrészt az Európai Unió források felhasználására vonatkozó szabályok, másrészt a költségvetés korlátai miatt mind gyakoribb a hazai alkalmazása is (pl.: Kocziszky/ Bakos/ Kalocsai [2003]; Kis/ Fucskó/ Bela/ Valené 2000; Adler/ Akor/Petz [2004]).

Költség-haszon elemzés közgazdasági alapjai

A költség-haszon elemzése (cost-benefit analysis) arra az alapvető kérdésre keresi a választ, hogy közgazdaságilag indokolható-e adott program költségvetési támogatása ?

A kérdésfeltevés kézenfekvő: a gazdaság valamely szereplőjének veszteségeset hozó tranzakció nem biztos, hogy a térség egésze esetében veszteséges; és fordítva is igaz ! Ezért a költség-haszon elemzés arra keresi a választ, hogy a társadalom egészére (társadalmi hasznosság, social profitability), vagy adott térségben élőkre milyen hatással van a tervezett beavatkozás (ill. az ahhoz kapcsolódó beruházás). Másképpen fogalmazva: mekkora a társadalom haszna az adott program (projekt) megvalósulásából ?

A kérdés ilyen formában történő megfogalmazása azért jogos, mert egy területfejlesztési projekt támogatása esetén olyan költségvetési reallokációról van szó, amelynek hasznából a közösség egészének (vagy azoknak adott térségben élő csoportjának) is részesülnie kell.

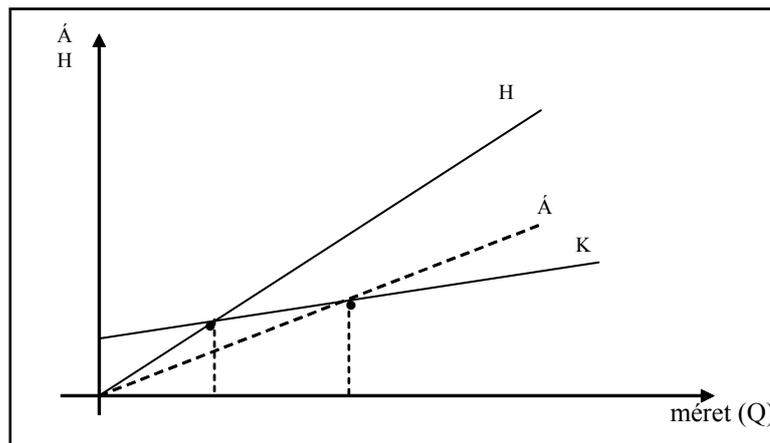
Könnyű belátni, hogy a költség-haszon elemzés szemléletében eltér a beruházás-gazdaságossági számításoktól. Amíg a beruházás elmélet a tartós tőkejavak beszerzésének, cseréjének, bővítésének, pótlásának gazdasági összefüggéseit tárgyalja a beruházott tőke és a számvitelileg kimutatható költségek, valamint bevételek alapján. Ezzel szemben a költség-haszon elemzés a számvitelileg kimutatható eredményeken túl a közösségi eredményeket is, mint hasznot figyelembe veszi (3. táblázat).

Tekintettel arra, hogy a társadalmi haszon (H) általában nagyobb, mint a számvitelileg kimutatható árbevétel (Á), így azok a fejlesztések is indokolhatók, amelyeket a magántőke méretgazdaságossági megfontolások miatt nem finanszírozna (3. ábra).

3. táblázat: Beruházás-gazdasági és a költség-haszon szemlélet összehasonlító vizsgálata

Beruházás gazdaságossági szemlélet	Költség-haszon számítás
Bevétel: <ul style="list-style-type: none"> • árbevétel 	Bevétel: <ul style="list-style-type: none"> • árbevétel • költségvetési támogatás • társadalmi hasznosság (pl.: környezeti károk elmaradása, stb.) miatt jelentkező bevétel • költségvetési bevételek (pl.: ÁFA, SZJA, illetékek, stb.) • közösségi kiadások (pl.: munkanélküli járulék, stb.) megtakarítása
Ráfordítás: <ul style="list-style-type: none"> • élőmunka költségei és járulékai • holtmunka ráfordítás költségei • fenntartási és üzemeltetési költségek 	Ráfordítás: <ul style="list-style-type: none"> • élőmunka költségei és járulékai • holtmunka ráfordítás költségei • fenntartási és üzemeltetési költségek • társadalmi károk (pl.: környezeti szennyezés) helyreállításának költségei

Forrás: saját szerkesztés

3. ábra: Költség-haszon függvény jelleggörbéje a volumen függvényében
Forrás: saját szerkesztés

A hasznok számbavételével projekt fedezeti pontja előbb érhető el. Az alapelv világos, gyakorlati alkalmazása azonban számos buktatót rejt magában. A gazdaság egészét érintő károk és hasznok számbavétele közel sem olyan egyszerű.

Költség-haszon elemzés logikai folyamata

A költség-haszon elemzés folyamata hat szakaszra tagolható (4. ábra). Az első lépés azoknak az indikátoroknak a meghatározás, amelyek alkalmasak a közvetlen és közvetett hatások kimutatására. A műszaki (pl.: közúthálózat, autópálya fejlesztés, közműhálózat fejlesztés, hulladékgyűjtés, kikötő, repülőtér fejlesztés) és a humán infrastruktúra fejlesztés (pl.: oktatási-, egészségügyi-, szociális- és kulturális intézmények), a gazdaságfejlesztés (pl.: turizmus fejlesztés, beszállítói hálózat fejlesztés), valamint a településfejlesztési programok indikátorai között kisebb, nagyobb eltérések vannak.⁶

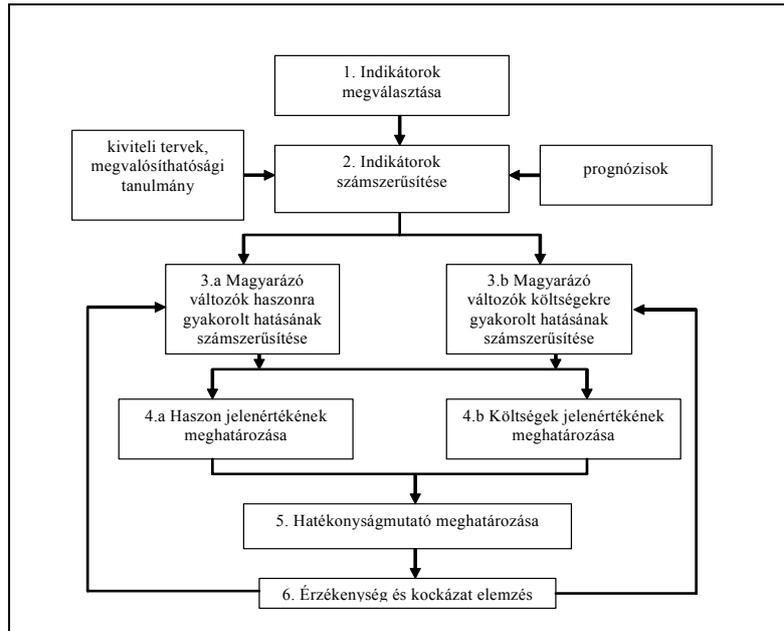
Az első fázisban célszerű a program (projekt) élettartamával és az ágazati specialitásokkal összhangban a vizsgálat időhorizontját meghatározni. Ez azért is fontos, mert hatással van a számbavett költségek-hasznok nagyságára, s így végső soron az eredményre.⁷

Az időhorizontra vonatkozólag a Kohéziós Alap útmutatója a következőket ajánlja (EK [2001]):

„Az élettartam a beruházások természetének függvényében változhat, általános mérnöki munkálatok esetében hosszabb (30-40 év) mint műszaki szerelések esetében (10-15 év). Az olyan vegyes beruházások esetében, amelyek általános mérnöki munkálatokat és szereléseket is magukban foglalnak, a beruházás élettartamát az elsődleges infrastruktúra alapján lehet rögzíteni (ebben az esetben az elemzésben szerepeltetni kell a rövidebb élettartamú infrastruktúra felújítására szolgáló beruházásokat). Az élettartamot jogi vagy közigazgatási szempontok is meghatározhatják: például a koncesszió időtartama, ha koncessziót adtak meg.”

⁶ Kutatásaink során szakirodalmi forrásokra támaszkodva 16 próbatípus indikátorát határoztuk meg (Kocziszky [2005]).

⁷ Az Európai Unió javaslata szerint az energiahálózat fejlesztése esetén $t = 25$ év; víz és környezetvédelmi beruházásoknál $t = 30$ év; vasútfejlesztéskor $t = 30$ év; úthálózat és repülőterek fejlesztésekor $t = 25$ év; távközlés fejlesztésekor $t = 15$ év; ipart érintő gazdaságfejlesztés esetében $t = 10$ év. EK [2001].

4. ábra: Ex-ante jellegű költség-haszon elemzés logikai folyamata

Forrás: saját szerkesztés

ISPA útmutató: „az infrastrukturális projekteket általában 20-30 éves időtartamra becsülik, ami gazdasági élettartamuk hozzávetőleges becsülésének felel meg. Bár a valós eszközök élettartama ennél jóval hosszabb lehet – például egy híd 100 évig is állhat – általában nincs értelme hosszabb időszakokra előrejelzéseket készíteni.

A nagyon hosszú élettartamú eszközök esetében a maradványértéket a becslési időszak végén hozzá lehet adni, hogy tükrözze a várható továbbértékesítési értéket vagy a folyamatos használati értéket”.

Az elemzések második lépése az indikátorok számszerűsítése, ex-ante jellegű vizsgálatoknál a prognosztizált, míg ex-post elemzés esetén a tényleges adatok segítségével.

A harmadik lépésben a költségek és hasznok számszerűsítése történik meg. Területfejlesztési program esetében ilyen költség lehet, ami:

a) az előkészítéssel kapcsolatosan (K_1) merül fel (pl.: előtanulmányok, megvalósíthatósági tanulmányok, stb.),

b) a megvalósítással kapcsolatosan (K_2) jelentkezik (pl.: ingatlan szerzés költsége, gépek- és berendezések beszerzésének költsége, közbeszerzéssel-számlavezetéssel-lízing művelettel kapcsolatosan felmerülő költségek, a megvalósítás anyag-, energia-, bér- és járulék költségei, stb.),

c) a működtetéssel (K_3) felmerülő (üzemeltetés) (pl.: fenntartási, karbantartási, hibaelhárítási, stb.) éves költségek, valamint

d) a társadalmat érintő hátrányok következménye (K_4), amelyek egy-egy program realizálása során jelentkeznek (pl.: környezeti terhelés növekedése, egészség károsodás, stb.)

A költség-tábla összeállításakor az elemzőnek körültekintően kell eljárnia; figyelembe kell venni a támogatást nyújtó elvárásait (pl.: az EU támogatásból megvalósuló programok esetében a hazai kedvezményezettnek körültekintően kell eljárnia a költség-tábla összeállításakor, mert a magyar ÁFA törvény értelmében az önkormányzatok csak a víz- és szennyvíz szolgáltatással és a közétkeztetéssel kapcsolatosan igényelheti vissza az ÁFA-t; továbbá, mert az EU néhány

költség tételt kizár a támogatható költségek kategóriájából, pl.: a hitelkamatot, pénzügyi műveletek díjait, a deviza átváltási jutalékot, bírságokat, kötbéreket és perköltségeket, stb.).

Az ex-ante elemzéseknél a költségek meghatározása alapvetően két módon lehetséges:

- kalkulatív módon (pl.: műszaki-, idő-, stb. normák alapján) és
- komparatív elven (azaz hasonló program során felmerült költségek alapján).

Mindkét esetben szükség van megvalósíthatósági tanulmányra, részletes kiviteli tervekre; enélkül a tervező csak a „hályog-kovács” megbízhatóságával végezheti a számításokat.

Az összes költség: $K = K_1 + K_2 + K_3 + K_4$

A haszon tehát a költség-haszon elemzés (a számviteli gyakorlatnál) tágabban értelmezi; a közvetlen (H_1); a közvetett (H_2)- és a tovagyrúzó (H_3) haszonelemekkel számol. A fejlesztési projekt összes haszna (H) a három tényező összege adott kapacitáskihasználás (Q) függvényében.

$$H(Q) = H_1(Q) + H_2(Q) + H_3(Q)$$

A közvetlen haszon (4. táblázat): a projekt megvalósításánál jelentkezik (pl.: többlet árbevétel, üzemanyag költség megtakarítás, karbantartási költség megtakarítás, stb.).

A közvetett haszon: a költségvetésnél jelentkező (pl.: személyi jövedelemadó, munkaadói járulék, társadalombiztosítási járulék, általános forgalmi adó, társasági adó, vám, stb.) bevételeket, a munkahelyek megtartásából származó költségvetési megtakarításokat, továbbá az árnyékárral kifejezhető megtakarításokat (pl.: közúti balesetek számának csökkenéséből származó megtakarítás, munkabajjárás idő csökkenéséből származó haszon, környezeti terhelés csökkenéséből származó haszon, stb.) veszi figyelembe.

A költségvetésnél jelentkező haszonelemeknél nem ritkán a piaci ár ismerete nélkül kel (árnyékár segítségével) a hasznot meghatározni.⁸

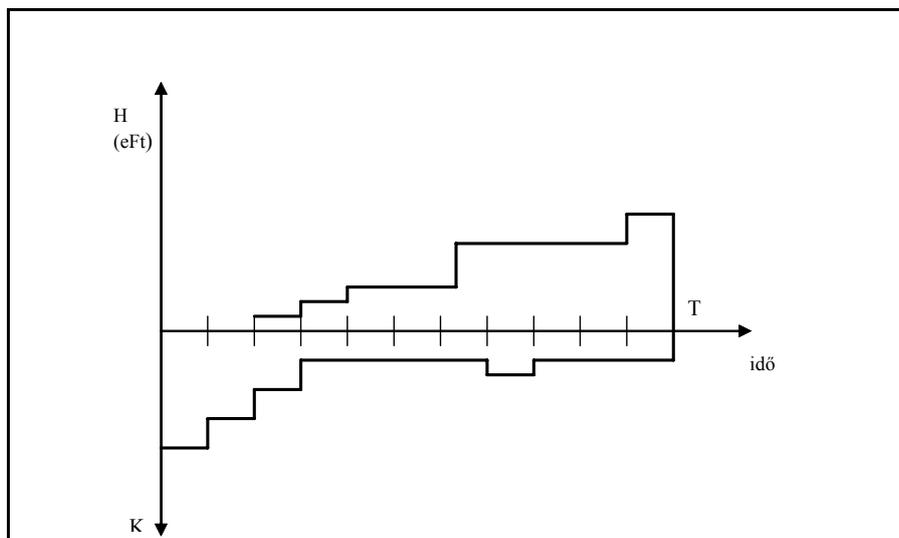
Tovagyűrűző haszon: a fejlesztési beavatkozás eredményeként más vállalkozásoknál jelentkező többlet bevétel. Ennek meghatározása az ágazati multiplikátor segítségével történik.

⁸ Különösen izgalmas, amikor azzal szembesülünk, hogy pénzben kifejezhető-e az „emberi-élet értéke”. (Mishan [1988]).

4. táblázat: Haszon elemek meghatározása (REINPLAN©)

Megnevezés	Meghatározás módja	Jelölés
Közvetlen haszon	<p>Árbevétel: $\Delta SI (Ft) = IND * FA$.</p> <p>Munkáltatói járulék bevétel: $\Delta ET (Ft) = ALKSZ * BATL * MJAR$.</p> <p>SZJA bevétel: $\Delta PI (Ft) = ALKSZ * BATL * SZJA$.</p> <p>Munkanélküli járadék kiváltása: $\Delta NUE (Ft) = \Delta ALKSZ * MNELK * MJAR * 0,75 * 0,85$.</p> <p>Többlet társasági adó: $\Delta CT (Ft) = NÁ * ADOK$</p> <p>Helyi iparüzési adó: $\Delta LT (Ft) = NA * ÁTLA$</p> <p>ÁFA $\Delta VTI: (Ft) = B * ÁFAI$</p> <p>Többlet ÁFA (szolg.): $\Delta VTS (Ft) = Á * ÁFASZ$</p> <p>Többlet helyi illeték bevétel: $\Delta LTP (Ft) = B * I$</p>	<p>IND – indikátor</p> <p>FA – fajlagos ár (Ft/indikátor)</p> <p>ALKSZ – ágazat alkalmazottjainak száma (fő/év)</p> <p>BATL – bruttó átlagkereset (Ft/fő/év)</p> <p>MJAR – munkáltatói járulék (%)</p> <p>SZJA – átlagos SZJA kulcs (%)</p> <p>$\Delta ALKSZ$ – alkalmazottak számának növekménye (fő)</p> <p>MNELK – program hatására alkalmazásba vett munkanélküliek száma (fő/év)</p> <p>MJAR – munkanélküli járulék (Ft/fő)</p>
Közvetett haszon	<p>Más ágazatokban keletkező többlet bevétel: $\Delta SII (Ft) = \Delta ÁB * M_i$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett munkáltatói járulék többlet: $\Delta ETI (Ft) = \Delta ALKSZ * M_i * BATL * I$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett SZJA: $\Delta PII (Ft) = \Delta ALKSZ * M_i * BATL * SZJA$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett munkanélküli járadék kiváltása: $\Delta NUEI (Ft) = \Delta ALKSZ * M * BATL * SZJA$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett társasági adó bevétel: $\Delta CTI (Ft) = \Delta LKSZ * MUNKN * M * MNELKJ * ÁTLA$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett helyi iparüzési adó bevétel: $\Delta LTI (Ft) = \Delta ÁB * M_i * I$</p> <p>Más ágazatokban keletkezett ÁFA (szolg.): $\Delta VTSI (Ft) = \Delta ÁB * M * ÁFASZ$</p>	<p>Á – bruttó árbevétel (Ft)</p> <p>NÁ – nettó árbevétel (Ft)</p> <p>B – beruházási költség (Ft)</p> <p>ÁFASZ – szolgáltatások ÁFA kulcs (%)</p> <p>ÁFAI – beruházási javak ÁFA kulcsa (%)</p> <p>$\Delta ÁB$ – ágazat nettó (ÁFA-mentes) bevételének növekménye (Ft)</p> <p>ADOK – átlagos társasági adókulcs (%)</p> <p>ÁTLA – átlagos adókulcs (%)</p> <p>M_i – folyó ágazati multiplikátor</p>
Tovagyűrűző haszon	Jövedelem növekedés haszna: $CB (Ft) = \Delta ALKSZ * NATL * FI$	<p>I – átlagos járulék (%)</p> <p>NATL – nettó átlagkereset (Ft)</p> <p>FI – fogyasztási hányad (%)</p>

Negyedik lépésben a költségek és hasznok jelenértékét (azaz azonos időpontra diszkontált értékét) kell meghatározni (5. ábra).

5. ábra: Költség-haszon felmerülés jelleggörbéje
Forrás: saját szerkesztés

A költségek jelen értéke: $KJ = \sum_{t=1}^T K_t / (1+r)^t$, a hasznok jelenértéke pedig: $HJ = \sum_{t=1}^T H_t / (1+r)^t$ összefüggés alapján határozható meg, ahol az időtényezőn kívül a társadalmi diszkontráta (r) értéke határozza meg az eredményt.

A költség (KJ) és haszon (HJ) jelenérték alapján az ötödik lépésben eredménymutatók meghatározása történik (5. táblázat).

5. táblázat: Költség-haszon elemzés eredménymutatói

Megnevezés	Mutató	
	meghatározása	értelmezése
hányados típusú költség-haszon mutató	$KH = \frac{HJ}{KJ}$	társadalmilag hasznos a program, ha $KH > 1$
egyenleg típusú költség-haszon mutató	$KH = HJ - KJ$	társadalmilag hasznos a program, ha $KH > 0$

Forrás: saját szerkesztés

Adott program (a formális logika szabályai szerint) akkor hasznos társadalmilag, ha a hányados és az egyenleg típusú mutató esetén fennáll a 6. táblázatban jelölt egyenlőség.

6. táblázat: Megtérülési mutatók

Megnevezés	Mutató	
	meghatározása	értelmezése
költségvetési visszatérülés	$KV = \frac{TJ}{KVJ}$	A program megvalósításához nyújtott támogatás milyen százalékban térül meg T-időtartam alatt jelentkező költségvetési bevételekből.
importhányados mutató	$IH = \frac{KJ}{IJH} \cdot 100$	A program T-időtartama alatt felmerülő költségekből milyen arányú az import.

Forrás: saját szerkesztés

Hatodik lépés: a számításokkal kapcsolatos érzékenység és kockázatelemzés elvégzése.

Az érzékenységvizsgálat célja a modell azon „kritikus” változóinak és paramétereinek kiválasztása, amelyek pozitív vagy negatív változásai – a legnagyobb hatást gyakorolják a belső megtérülési rátára vagy a nettó jelenértékre, azaz a jelentősebb változásokat idéznek elő a végeredményben.

A kritikus változók kiválasztásához alkalmazott kritériumok az egyes projekteknek megfelelően változnak, és eseti alapon kell azokat értékelni. Általános kritériumként azon paraméterek figyelembe vételét javasolják, amelyek egy százalék (pozitív vagy negatív) változása a belső megtérülési ráta (egy százalékpontos, vagy a nettó jelenérték alapértékének 65 % mértékű megfelelő változását idézik elő.

Az EU módszertani útmutatója (EK, 2003) az alábbi négy pontban javasolja az érzékenység vizsgálat elvégzését. Ennek során elsőként a kritikus változókat kell meghatározni (7. táblázat).

7. táblázat: A kritikus változók azonosítása

Kategóriák	Példák a változókra
Modellparaméterek	Diszkontráta
Ár dinamika	Inflációs ráta, a reáljövedelmek növekedési üteme, energiaárak, a termékek és szolgáltatások árának változásai.
Keresleti adatok	Népesség, demográfiai növekedési arány, fogyasztás, megbetegedési arány, a kereslet képződése, a forgalom nagysága, az öntözött területek nagysága, egy adott áru piacának nagysága.
Beruházási költségek	Az építkezés időtartama (a megvalósítás késedelme), egy órára jutó munkaerő-költség, egy órára jutó termelékenység, a föld ára, a szállítás költsége, a beton költsége, távolság a kőbányától bérleti költségek, a kutak mélysége, a gépek és a gyártott termékek hasznos élettartama.
Működési árak	A felhasznált termékek és szolgáltatások ára, a személyzet költsége óránként, az elektromos áram, a gáz és egyéb üzemanyagok ára.
A működési költségek mennyiségi paraméterei	Az energia és egyéb termékek és szolgáltatások fajlagos fogyasztása, az alkalmazott emberek száma.
Bevételek árai	Díjak, a termékek eladási árai, a félkész termékek árai.
A bevételek mennyiségi paraméterei	Az eladott termékek egy órára jutó (vagy más időszakra vonatkoztatott) termelése, a nyújtott szolgáltatások mennyisége, a termelékenység, a felhasználók száma, a kiszolgált területen elért

Kategóriák	Példák a változókra
	százalékos penetráció, piaci penetráció.
Könyvelési árak (költség és haszon)	A piaci árak átszámításához használt együttthatók, az idő értéke, a kórházi ápolás költsége, az elkerült halálesetek költsége, a termékek és szolgáltatások fiktív árai, a külső tényezők felértékelése.
A költségek és haszon mennyiségi paraméterei	Elkerült megbetegedési arány, a használt terület nagysága, egy hektár öntözött területre jutó hozzáadott érték, energia termelésének vagy másodlagos alapanyagok használatának előfordulása.

Forrás: EK, 2003

Második lépésben ellenőrizni kell ezeknek a változóknak a függetlenségét, harmadik lépésben meg kell nézni a változók rugalmasságát; a későbbi elemzések szűkíthetők (8. táblázat).

8. táblázat: A kritikus változók hatáselemzése

Kategóriák és paraméterek	Változók	Rugalmasság		
		magas	kétséges	alacsony
Modellparaméterek	diszkontráta		X	
Ár dinamika	inflációs ráta	X		
	reáljövedelmek		X	
	energiaárak változása			X
	termékek és szolgáltatások árainak változása			X
Keresleti adatok	fajlagos fogyasztás	X		
	demográfiai növekedés rátája			X
	a forgalom volumene	X		
Beruházási költségek	egy órára jutó munkaerőköltség	X		

Forrás: EK, 2003.

Negyedik lépésben a kiválasztott változókhoz a megadott intervallumon belül új értékek hozzárendelésével újra és újra meghatározhatóak a költség-haszon mutatók.

Térségi hatás vizsgálata

A területi hatás vizsgálatának számottevő ökonometriai irodalma van, ennek ellenére hazai alkalmazásukra alig találunk példát. Az ökonometriai modelleknek (némi egyszerűsítéssel) két csoportja alakult ki. Az elsőbe azok a modellek sorolhatók, amelyek a gazdasági növekedésre a területi GDP változására gyakorolt hatás számszerűsítésére törekednek (pl.: Lucas [1988], Grossmann/ Helpman [1989]); a másik csoport a területi konvergencia modellezésére tesz kísérletet. A modellek többnyire a Cobb-Douglas féle termelési függvényt adaptálják (9. táblázat).

9. táblázat: Termelési függvény formák

Szerző	Modell	Jelölés
Eckey/Kosfeld/ Türek [2000]	$Y = f(\alpha_T, L, H, K)$ $\ln Y = \ln \alpha_T + \alpha_L \cdot \ln L + \alpha_H \cdot \ln H + \alpha_K \cdot \ln K$ $+ \frac{1}{2} \cdot \beta_{LL} \cdot (\ln L)^2 + \frac{1}{2} \cdot \beta_{HH} \cdot (\ln H)^2 + \frac{1}{2} \beta_{KK} \cdot (\ln K)^2$ $+ \beta_{LH} \cdot \ln L \cdot \ln H + \beta_{LK} \cdot \ln L \cdot \ln K + \beta_{HK} \cdot \ln H \cdot \ln K.$	α_T - tudásszint L - munkaerő H - humán tőke K - fizikai tőke
Sala-Martin [1993]	$Y = f(t, K, L)$ $Y = A(t)K^\alpha L^{1-\alpha}$	A - technikai szint t - idő L - munkaerő K - tőke

Forrás: saját összeállítás

A területi hatást két mutató alapján (a hozzáadott érték és a területi GDP változása) kíséreltük meg kimutatni (6. ábra).

A régió adott ágazatának (i) hozzáadott értéke (HÉi) a

$$HÉi = \alpha + \beta Bi + \gamma ALKi + \delta MKi + \varepsilon CPI$$

ökonometria modell felhasználásával határozható meg, ahol:

- i = ágazat sorszáma,⁹
- α = konstans,
- $\beta, \gamma, \delta, \varepsilon$ = paraméterek,
- Bi = ágazatban adott évben eszközölt beruházás,
- ALK = ágazatban adott évben alkalmazásban álló száma,
- MKI = ágazat átlagos munkakeresete,
- CPI = átlagos infláció.

A regionális GDP az ágazati hozzáadott értékek kumulált összegével egyenlő:

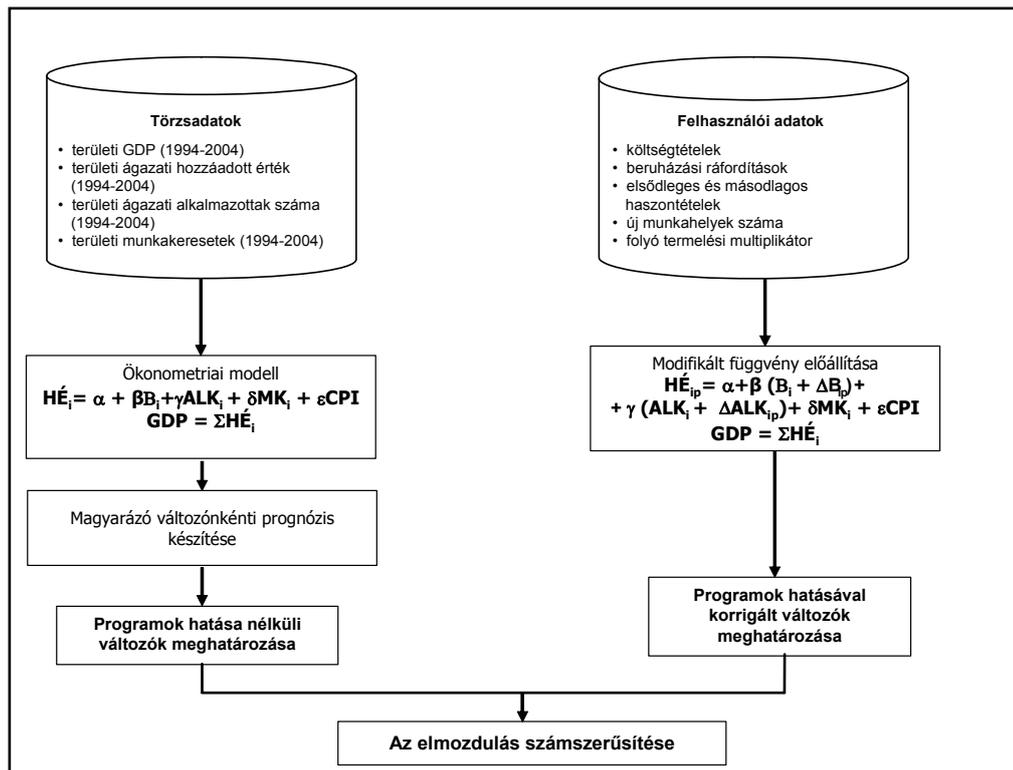
$$GDP = \sum_{i=1}^n HE_i$$

Az ökonometriai modellben a vizsgált eredmény indikátorok két hipotézis mentén határozhatóak meg:

- un. „természetes” növekedést feltételezve; azaz a változások a jelenlegi gazdaságpolitikai gyakorlatnak megfelelően alakulnak;
- un. „generált” növekedést feltételezve; azaz a támogatás hatására milyen változás számszerűsíthető.

A két hipotézis mentén nyert adatok különbsége fejezi ki a várható elmozdulás mértékét.

⁹ A Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszékén 2005-ben kidolgozott REINPLAN© modell egyidejűleg 18 (mezőgazdaság, bányászat, élelmiszergazdaság, ruházati ipar és egyéb könnyűipar, egyéb feldolgozóipar, gépipar, energia és vízellátás, építőipar, kereskedelem, szálláshely, vendéglátás, szállítás, raktározás, kommunikáció, pénzügyi tevékenység, ingatlanügyletek, közigazgatás, oktatás, egészségügy, egyéb szolgáltatás) ágazatot tud kezelni.

6. ábra: Területi hatások kimutatásának modellje (REINPLAN©)

Összefoglaló

Az elmúlt évek hazai területfejlesztési gyakorlatát összegezve néhány következtetés nyilvánvaló.

a) Bár úgy tűnik, túl vagyunk a gyermekbetegségeken (a területfejlesztési programok színvonala, kidolgozottsága, céltudatossága (nem kis mértékben a területfejlesztési kutatások és a felsőfokú képzés hatására valamelyest javul, de változatlanul érezhető a klisében való gondolkodás, az ötletelenség, a helyi politika igényeinek való megfelelésre törekvés.

b) Részben a hatáselemzéssel kapcsolatos ismeretek, másrészt a politikai szándék hiánya miatt az elmúlt évek területfejlesztési támogatásra vonatkozó ex-post jellegű elemzések nincsenek. Ezek hiányában nem rendelkezünk sem a felhasználás eredményességére, sem pedig következményeire vonatkozó tapasztalatokkal!

c) A területfejlesztésben érintettjei, valamint a politika szereplői (a hazai infrastruktúra hiányosságai, másrészt könnyű kommunikálhatósága és populizmusa miatt) könnyen azonosultak az elmúlt időszakban a területi kiegyenlítés céljaival. Hatáselemzések hiányában azonban mind a mai napig tisztázatlan, hogy a konvergenciának milyen hányada köszönhető a hazai regionális-, milyen hányada pedig a gazdaságpolitika intézkedésének.

d) Számos vargabetű után úgy tűnik megerősödően van a regionális politika decentralizált intézményrendszerének személyi bázisa, amely képes a tervhierarchia áttekintésére és az azzal összhangban lévő projekthalmazok monitorizálására; súlyos hiba lenne ennek felszámolása vagy képességeinek adminisztratív feladatok ellátására való korlátozása!

e) A pozitív tendenciák erősödése érdekében alapvető szemléletváltásra van szükség: a jelenleginél jóval nagyobb hangsúlyt kell kapnia a programokban és projektekben a költség-haszon elemzés fejezetnek. A „maszatoló” ígéretések helyett ez ui. lehetőséget adna a jelenleginél karakteresebb forrás elosztásra és számonkérésre, határozottabb fejlesztési beavatkozások megfogalmazására.

f) Nehezíti a hatások számbavételét a területi adatok hiánya, ill. a számbavételi terület gyakori változása. Fennáll annak veszélye, hogy a Központi Statisztikai Hivatal megyei igazgatóságait érintő átszervezés következtében még nehezebb lesz területi adatokhoz jutni.

g) A hatásvizsgálatokat nem segíti a TEIR hozzáférhetősége sem (a kutatók, ill. egyetemi hallgatók hozzáférését jogszabályi okokra hivatkozva a VÁTI (mint rendszergazda) nem teszi lehetővé (ami azért is érthetetlen, mert költségvetési forrásokból történt a fejlesztése)!

Irodalom

- Adler I./ Akor L./ Petz R. (2004): A turizmus makrogazdasági szerepe. GKI Gazdaságkutató Rt. Bp.
- Anselin L. (1988): Spatial Econometrics: Methods and Models. Dordrecht.
- Bode E. (1988): Lokale Wissendiffusion und regionale Divergenz in Deutschland. Tübingen.
- Brent, R.J. (1996): Applied cost-benefit analysis. Cheltenham (UK), Edward Elgar.
- De Rus, G. (2001): „Análisis Coste Beneficio”. Ariel Econimía. Barcelona.
- De Rus, G./ M. González / C. Román/ M. Romero / B. Tovar / L. Trujillo (1995): „Análisis coste beneficio del puerto de Arinaga”, Departamento de Economía Aplicada de la Universidad de Las Palmas de Gran Canaria. Documento de Trabajo 19/95.
- De Rus, G./ M. Romero (1995): „Análisis de la rentabilidad social de proyectos de inversión en infraestructuras de transporte del marco de apoyo comunitario 1989-93”, FEDEA. Documento de Trabajo.
- De Rus, G./ V. Inglada (1993): „Análisis coste-beneficio del tren de alta velocidad en España”, Revista de Economía Aplicada 3, 2748. o.
- Dinwiddy C., Teal F. (1996): Principles of cost-benefits analysis for developing countries, Cambridge University Press.
- EB (1999): Európai Bizottság XVI. Főigazgatóság((1999): Az EU Strukturális Alapjai által finanszírozott programok értékelésének módszertana. MEANS füzetek. Brüsszeles.
- Eckey H.F./ Kosfeld R./ Türck M. (2000): Regionale Produktionsfunktionen mit Spillover-Effekten für Deutschland-empirischer Befund und wirtschaftspolitische Implikationen. Uni Kassel. Fachbereich Wirtschaftswissenschaften. Nr. 64/04.
- EK (1999.a): TANÁCS 1999. június 21-i 1260/1999/EK Rendelete a strukturális alapokra vonatkozó általános rendelkezések megállapításáról. Forrás: 1999. 06. 26. Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja. L. 161. szám.
- EK (1999.b): TANÁCS 1999. június 21-i 1267/1999/EK Rendelete az Előcsatlakozási Strukturális Politikák Eszközének létrehozásáról. Forrás: 1999. 06. 26. Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja. L. 161. szám.
- EK (1999.c): TANÁCS 1999. június 21-i 1264/1999/EK Rendelete a Kohéziós Alap létrehozásáról szóló 1164/94/EK rendelet módosításáról. Forrás: 1999. 06. 26. Az Európai Közösségek Hivatalos Lapja. L. 161. szám.
- Grossman G. M./ Helpman E. (1989): Production Development and International Trade Journal of Political Economy, 97. 1261-1283. o.

- Haas A./ Möllner J. (2001): Qualifizierungstrends und regionale Disparitäten. Mitteilungen aus der Arbeitsmarkt- und Berufsforschung (MittAB). 34 (2). 139-151. o.
- Kirkpatrick, C., Weiss, J. (1996): Cost Benefit Analysis and Project Appraisal in Developing Countries, Elgar, Cheltenham.
- Kocziszky Gy. /Baklos I./ Kalocsai K. (2003): Területfejlesztési támogatások társadalmi-gazdasági hatásvizsgálata. Kutatási jelentés. Miskolc.
- Kocziszky Gy. (2005): Területfejlesztési programok ex-ante elemzése költség-haszon elemzéssel. Kutatási jelentés. Miskolc.
- Lammers K./ Niebuhr A. (2002): Erfolgskontrolle in der deutschen Regionalpolitik: Überblick und Bewertung. Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA). Hamburg.
- Layard R., Glaister S. (1994): Cost Benefit Analysis, 2nd edition, Cambridge University Press.
- Le Sage J. (1998): Spatial Econometrics. (www.spatial-econometrics.com/html/wbook.pdf).
- Lucas R. E. (1988): On the Mechanics of Economic Development. Journal of Monetary Economics, 22. 3-42. o.
- Mishan E.J. (1988): Cost-Benefit Analyse. Unwin Hyman. London.
- Mühlenkamp H. (1994): Kosten-Nutzen Analyse. Oldenburg, München-Wien.
- Niebuhr A. (2000): Raumliche Wachstumszusammenhänge-Empirische Befunde für Deutschland. Hamburgisches Welt-Wirtschafts-Archiv (HWWA). Hamburg.
- Nijkamp P./ Jaques P. (1993): Technological Progress and Spatial Dynamics: A Theoretical Reflection. (In: Kohno, Hirota, Peter Nijkamp (eds.), Potentials and Bottlenecks in Spatial Development. 196-222). o.
- Öir (1998): Zwischenevaluierung des Ziel 1 Programms Burgenland.
- Örok (2002): Ex-post-Evaluierung der Ziel 5b- und Leader II-Programme 1995-1999 in Österreich, Bearbeitung: ARC Seibersdorf research, Lechner&Reiter, Regional Consulting.
- Révész T. (2001): A turizmus költséghatás elemzés SAM-moddal. Statisztikai Szemle, 10-11.szám 825-848. o.
- Richardson H. W. (1973): Regional growth theory. Basingstoke, London.
- Saerbeck R. (1990): Economic appraisal of projects. Guidelines for a simplified costbenefit analysis, EIB Paper n.15, European Investment Bank, Luxembourg.
- Sala-i Martin X. (1990): Lecture Notes on Economic Growth: Introduction to the Literature and Neoclassical Models (Volume I). Yale University, Economic Growth Center Discussion Paper 621.
- Scholles F. (2003): Die Kosten-Nutzen-Analyse. Institut für Landesplanung und Raumforschung.
- Sepl H./ Feser H.-D./ Schulze M. (2005): Regionalwirtschaftliche Wirkungen der Hochschulen und Forschungseinrichtungen in Rheinland-Pfalz. Trier.
- Shofield J.A. (1989): Cost benefit analysis in urban and regional planning, Allen & Unwin, London.

Gajda Tibor:

A magyar nemzeti költségvetés Európai Unióval szembeni pozíciója meghatározásának kérdései 2005-ben; sikerre ítélve?

Integrációs érdekek és a magyar csatlakozás

Magyarország 2004. május 1-jén, a rendszerváltást követően 14 évvel az Európai Unió teljes jogú tagjává vált. Az 1991-es társulási megállapodástól eltelt felkészülési időszakot sokféleképpen lehet értékelni, egyik megközelítésben kiemelhető a csatlakozás folyamatának bizonytalansága mind sebességét (Inotai 2002-2003), mind a csatlakozók körét illetően¹ másrészt felfogható egy olyan sajátos felkészülési, a gazdaság és jogrendszer közelítését magába foglaló evolutív folyamatként, ahol a csatlakozni vágyó Magyarország mellett az a szabályrendszer is menet közben jelentősen átalakult, melyre a csatlakozás folyamata során tekintettel kellett lenni. A szakirodalom ez utóbbi jelenséget a „moving target” szakkifejezéssel próbálta meg leírni, megjegyezve, hogy esetünkben maga a célállás is állandó mozgásban volt².

Az európai integrációs szervezethez való magyar csatlakozás sokrétű célpiramisa az idők folyamán folyamatosan átstrukturálódott, a piacgazdasági viszonyok megszilárdulásával, a parlamentáris demokratikus rendszer stabil működésével az eredeti politikai-biztonsági-legitimációs célkitűzések mindinkább elhalványultak. Magyarország 1999-es NATO-csatlakozásával az ország katonai-biztonsági stabilizációs törekvései révbe értek, az ország végérvényesen az euróatlanti térség demokratikus berendezkedésű országait tömörítő kollektív védelmi politikát is meghirdető szervezetének részévé vált, megeremtve a katonai biztonság ma ismert legerősebb szervezeti tagságát.

Az EU-csatlakozás összefüggésében a magyar érdekek megfogalmazása során az elmúlt esztendőkből a következő, eltérő intenzitással és hangsúlyokkal jelentkező szempontok jelentek meg:

- a nemzeti érdekérvényesítés szervezeti kereteinek megerősítése;
- a demokratikus intézményrendszer megszilárdításával kapcsolatos szempontok;
- a gazdasági szerkezetváltás támogatása, a versenyképesség fokozása;
- a magyar állampolgárokat érintő diszkriminatív korlátozások (egyes területeken csak fokozatos) lebontása (Gajda 2002-2004).

A magyar csatlakozás egyik legfontosabb hozadékként tudományos és kevésbé tudományos megalapozottságú beszélgetéseken-konferenciákon az Európai Unió Strukturális Alapjaiból és Kohéziós Alapjából való részesedés érve került szóba, ahol a hazai önkormányzatok, önkormányzati fenntartású közintézmények, civilszervezetek, vállalkozások jelentős fejlesztési forrásokhoz juthatnak. A csatlakozás pénzügyi egyenlegének kérdésköre a csatlakozási tárgyalások lezárásának időszakától követően különböző intenzitással állandó napirendi témáját jelentik a magyar politikai és szakmai közbeszédnek.

¹ 5+1, majd 10 csatlakozó, további két államnak (Bulgária és Románia) időpont kitűzésével.

² A csatlakozásig terjedő időszakot értékelve elmondható, hogy abszolút mértékben a luxemburgi ötökkel (1998. októberétől) négy évig, a helsinki csoporttal két és fél évig tartottak a csatlakozási tárgyalások, amely a korábbi bővítésekhez képest sem időben (spanyol portugál tárgyalások: nyolc év, 1995-ös bővítés: két év), sem az integráltabb közösség (belső piac) és a jelentősen nagyobb és minőségileg árnyaltabb acquis miatt nem tekinthető lényegileg hosszabb folyamatnak.

Ennek kapcsán megjegyzendő:

egyrészt örömteli, hogy a magyar politikai elit a téma fontosságához mérten foglalkozik a kérdéssel, lehetőséget biztosítva ezzel, hogy a legfontosabb szabályozási-felkészülési feladatok a politikai döntéshozatal szintjén (is) megvitatásra kerüljenek;

másrészt gátolja, hogy a szakmapolitika szintjén felmerülő, a pályázói szervezetrendszer felkészülésével, az alapokból való részesedés kérdéskörét alapvetően érintő kérdések kritikus felhanggal terítékre kerüljenek.

Tekintettel a magyar költségvetési kérdéskör kiemelkedő jelentőségére, jelen dolgozat a következő kérdések megválaszolására tesz kísérletet:

Milyen költségvetési kereteken belül kell Magyarországnak az Európai Unió tagjaként a 2004-2006-os tervezési időszakra nézve fejlesztési célkitűzéseit meghatározni?

Milyen, a magyar pénzügyi egyenleget meghatározó egyéb bevételi és kiadási tételekkel számolhatunk, ezek mennyiben befolyásolják a csatlakozási tárgyalások meghatározott pénzügyi fejezet keretfeltételeit?

A magyar költségvetés pozíciójának meghatározási szempontjai

A magyar Unió tagság első éveinek pénzügyi eredményeinek teljes körű számbavételére a 2004 és 2006 közötti költségvetési időszak lezárását követően kerülhet sor. Az Unió n+2 finanszírozási szabálya alapján a 2006-ig terjedő időszak pénzügyi zárását 2008-ban lehet elvégezni, mikoris minden, a 2006-os évig szerződésekkel lekötött program szakmai és pénzügyi teljesülése lezárul. Az előbbieken elmondottakra tekintettel a pénzügyi értékelés valós eredményei csak évekkal később állapíthatók meg pontosan, az azokról szóló elméleti élű politikai viták jelen időpontban modell-számításokra épül(het)nek, pusztán becslésekre támaszkod(hat)nak.

A pénzügyi pozíciók reális tervezhetősége kapcsán a következő szempontokat érdemes számba venni:

melyek azok a bizonytalansági tényezők, amelyek a pénzügyi egyenleg tervezhetőségét jelentősen megnehezítik;

melyek azok a költségvetési pozíciót pozitív és negatív irányban korrigáló tételek, amelyek az egyértelmű megítélést megnehezítik;

milyen tapasztalatok halmozódtak fel az EU jelenlegi tagállamaiban az EU-s alapok felhasználását illetően.

A tervezhetőséget nehezítő bizonytalansági tényezők

A csatlakozási tárgyalások pénzügyi fejezetének lezárásaként megállapított, Magyarország számára elérhető pénzügyi keret az Európai Unió és Magyarország között az EU hivatalos fizetőeszközében, euroban lett meghatározva. Tekintettel arra, hogy Magyarország csatlakozását követően (illetve valószínűleg a 2006-ig terjedő időszak lezárásáig sem) nem váltja fel nemzeti fizetőeszközét euróra, így a pénzügyi egyenleg összecszerúsége meghatározásánál figyelembe kell vennünk a forint-euró átváltási arányából származó bizonytalansági tényezőket. Ennek megfelelően mind a magyar befizetés, mind az Unió kötelezettségvállalás kereteinek meghatározásánál minden esetben meg kell jelölni, hogy az adott forintösszeg milyen árfolyam alapulvételével került kiszámításra (vagyis a bizonytalanság a tervezéskori és a pénzügyi művelet realizálásakor árfolyamkülönbözetésből fakad).

Nem igényel különösebb közgazdasági alapismeretet annak az összefüggésnek a felismerése sem, hogy magyar költségvetési szempontból egy pénzügyileg pozitív egyenleg esetén a gyengébb forintárfolyam magasabb, az erősebb forintárfolyam pedig alacsonyabb mértékű

pozitív eredményt hozhat úgy, hogy az országba érkező fejlesztési források euró-összértéke változatlan maradt.

A költségvetési pozíciót befolyásoló, pozitív és negatív irányban korrigáló tételek

A 2002 decemberében véglegesség váló csatlakozási szerződés pénzügyi része a 2004-06-os időszakra vonatkozóan meghatározta a Magyarország által az Unió közös költségvetésébe évente befizetendő összegek nagyságát, illetve meghatározta azokat a pénzügyi kereteket, amelyeket Magyarország az Unió közös költségvetéséből központi és helyi fejlesztésekre fordíthat.

Az EU által Magyarország részére biztosított fejlesztési források a csatlakozási szerződésben két megközelítésben kerülhetnek értékelésre. Az ún. kötelezettségvállalási előirányzat évekre lebontva azon összegeket jelöli meg, amelyre nézve az Unió támogatások elosztására létrehozott (vagy ilyen feladatok ellátására feljogosított már létező) intézmények szerződésekkel kötelezettséget vállalhatnak.

A kötelezettségvállalási előirányzat jellegét tekintve statikus megközelítésű, az EU pénzügyi kötelezettségvállalásának mértékére koncentrálnak, és figyelmen kívül hagyja a folyó kifizetések adott évre vonatkozó aktuális mértékét. Az 1. számú táblázatból kiderül, hogy az Európai Unió Magyarország irányába összesen 5.011M euró (kb. 1.300Mrd Ft) összegű keretet biztosít pénzügyi kötelezettségek vállalására.

1. táblázat: A kötelezettségvállalási előirányzatok a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Kötelezettségvállalási előirányzatok				
Mezőgazdaság	228	596	659	1483
Strukturális és kohéziós politika	788	900	1159	2847
Belső politikák	191	186	183	559
<i>Részösszeg</i>	<i>1207</i>	<i>1681</i>	<i>2001</i>	<i>4889</i>
Költségvetési kompenzáció	155	28	28	211
<i>Összesen</i>	<i>1362</i>	<i>1709</i>	<i>2029</i>	<i>5101</i>

Forrás: KÜM honlapja (www.kulugyminiszterium.hu, letöltés időpontja: 2003. november)

Az ún. kifizetési előirányzat szintén éves bontásban azon keretösszeget jelöli meg, amely tényleges kifizetésére az adott évben tervezetten sor kerül, függetlenül attól, hogy a kötelezettségvállalás az adott évben, vagy korábban bármikor történt-e meg. E körbe tartoznak pl. az előcsatlakozási alapok terhére 2002-ben vagy 2003-ban megkötött támogatási szerződések aktuális kifizetései, de ugyanilyen logika mentén nem tartalmazzák majd azokat az összegeket, amelyek egy 2006-ban megkötött szerződés alapján csak az azt követő években kerülnek kifizetésre.

A kifizetési előirányzat szerinti megközelítés jellegéből fakadóan tehát dinamikus szemléletű, a konkrét pénzmozgásokra (cash-flow) koncentrálnak és a ténylegesen kifizetésre jóváhagyott összegeket helyezi a középpontba. A 2. számú táblázat adatai szerint a 2004-06-os időszakban 3.654M euró (kb. 950Mrd Ft) tényleges EU-s forrás kifizetésére kerülhet sor, a 3. számú táblázat pedig a kötelezettségvállalási és kifizetési kötelezettségvállalási szemlélet eltéréseinek számszaki eredményeit mutatja meg, jelezve, hogy maga a költségvetési tervezés is a rendelkezésre bocsátott pénzeszközök nagyságához képest maximálisan 30%-kal alacsonyabb adott időszakra vonatkozó tényleges felhasználással számol.

A kifizetési előirányzat folyó kifizetési szemléletű jellemzőjéből fakad az első bizonytalansági tényező, ugyanis a reális költségvetési szaldó meghatározásához elengedhetetlenül szükséges lenne az olyan pénzügyi támogatási transzferek figyelmen kívül hagyása, amelyekkel szemben a

magyar költségvetésnek nem áll szemben befizetési kötelezettsége, vagyis amelyek nem a teljes jogú magyar tagságot megalapozó csatlakozási szerződés által kerültek meghatározásra.

2. táblázat: A kifizetési előirányzatok a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Kifizetési előirányzatok				
Mezőgazdaság	125	544	653	1322
Strukturális és kohéziós politika	209	438	524	1171
Belső politikák	100	133	158	392
<i>Részösszeg</i>	<i>434</i>	<i>1115</i>	<i>1335</i>	<i>2884</i>
Előcsatlakozási alapok	235	199	124	558
Költségvetési kompenzáció	155	28	28	211
<i>Összesen</i>	<i>824</i>	<i>1342</i>	<i>1487</i>	<i>3654</i>

Forrás: KÜM honlapja (www.kulugyminiszterium.hu, letöltés időpontja: 2003. november)

3. táblázat: A kötelezettségvállalási és kifizetési előirányzatok összehasonlítása a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Kötelezettségvállalási előirányzat	1362	1709	2029	5101
Kifizetési előirányzat	824	1342	1487	3654
<i>Eltérés abszolút értékben kifejezve</i>	<i>538</i>	<i>367</i>	<i>542</i>	<i>1447</i>
<i>Eltérés százalékosan kifejezve</i>	<i>39,5</i>	<i>21,5</i>	<i>26,7</i>	<i>28,4</i>

Forrás: a KÜM honlap adatai alapján saját számítások

Gondolok itt főként az előcsatlakozási alapokra, amelyek az EU részéről egyoldalú támogatási formákat hoztak létre, és ahol a magyar költségvetésnek pusztán a támogatásra jutó magyar költségvetési forrás-részének biztosítási kötelezettsége állott fenn. Az előcsatlakozási alapok esetében a támogatás nem egy magyar, közös EU-költségvetési befizetéssel szembeni EU-s kifizetési kötelezettségvállaláson alapul, hanem az EU egyoldalú támogatási szándékán. Ennek megfelelően az előcsatlakozási alapok 2004-06-ban esedékes kifizetései a magyar-EU költségvetési egyenleget jelentősen javítani fogják³.

A magyar költségvetést a csatlakozás időpontjától kezdődően terheli – az Unió tagállamaival azonos jogcímek és módszerek alapján számított nagyságrendben – a közös költségvetésbe való befizetés kötelezettsége. Az összes magyar befizetés a 2004-06-os időszakra vonatkozóan 2.263M euró összegű (kb. 588Mrd Ft) (4. számú táblázat)⁴.

Az 5. számú táblázat adatai alapján látható, hogy amennyiben Magyarország teljes körűen (100%) igénybe tudná venni az EU által számára biztosított forrásokat, akkor Magyarország 1.391M euró (kb. 361Mrd Ft) összegben válna nettó haszonélvezővé, vagyis 61,4%-kal nagyobb összeg érkezne az országba, mint amekkora befizetés terheli. Ha ugyanezt a számítást az

³ Megjegyzendő, hogy az előcsatlakozási alapok és a strukturális alapok pályázatainak nemcsak az említett formában eredményeznek egyidőben zajló párhuzamosságot, hanem példaként említve 2004. áprilisától a Regionális Operatív Program 3.2.2. intézkedése keretében benyújtható foglalkoztatási intézkedéssel párhuzamosan (2004. július 24-i beadási határidővel) szinte azonos pályázati programcél mentén még Phare program is kiírásra került (Phare 2003/004-347-05-03)

⁴ Az említett befizetési összege fő szabály szerint nem változhat, azonban abban az esetben (amely szinte minden évben így van), ha az EU költségvetése többlettel zár, a többlet összegei a tagállamok között kerül szétosztásra. Az említett fő szabály alóli kivételt azon eset jelentheti, ha egy adott tagország GNI-alapú teljesítménye az eredetileg tervezettnél kedvezőtlenebb, amely így a befizetés nagyságrendjét is mérsékelni fogja.

előcsatlakozási alapok nélkül végezzük el, akkor az eredmények némiképp kevésbé imponálóak (832M euró és 36,7%, vagyis kb. 216Mrd Ft) (6. számú táblázat)

4. táblázat: A magyar költségvetési befizetések a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Magyar költségvetési befizetések				
Tradicionális saját források	97	150	150	397
Áfa-alapú befizetés	107	167	173	447
GNI-alapú befizetés	349	845	865	2263
<i>Összes befizetési kötelezettség</i>	<i>553</i>	<i>845</i>	<i>865</i>	<i>2263</i>

Forrás: KÜM honlapja (www.kulugyminiszterium.hu, letöltés időpontja: 2003. november)

5. táblázat: Az elvi nettó egyenleg a kifizetési előirányzatok és a magyar befizetések alapul vételével a 2004-06-os időszakra vonatkozóan az előcsatlakozási támogatások figyelembe vételével (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Kifizetési előirányzat	824	1342	1487	3654
Befizetési kötelezettség	553	845	865	2263
<i>Elvi egyenleg abszolút értékben kifejezve</i>	<i>271</i>	<i>497</i>	<i>622</i>	<i>1391</i>
<i>Eltérés százalékosan kifejezve</i>	<i>49</i>	<i>58,8</i>	<i>71,9</i>	<i>61,4</i>

Forrás: a KÜM honlap adatai alapján saját számítások

6. táblázat: Az elvi nettó egyenleg a kifizetési előirányzatok és a magyar befizetések alapul vételével a 2004-06-os időszakra vonatkozóan az előcsatlakozási támogatások figyelmen kívül hagyásával (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Kifizetési előirányzat	589	1143	1363	3095
Befizetési kötelezettség	553	845	865	2263
<i>Elvi egyenleg abszolút értékben kifejezve</i>	<i>36</i>	<i>293</i>	<i>498</i>	<i>832</i>
<i>Eltérés százalékosan kifejezve</i>	<i>6,1</i>	<i>35,2</i>	<i>57,6</i>	<i>36,7</i>

Forrás: a KÜM honlap adatai alapján saját számítások

A pénzügyi táblázatok értékelése során figyelemmel kell lenni arra a körülményre, hogy az Unióból érkező források jelentős része (a 2004-06-os időszakra vonatkozóan a források 53 %-a, ld. a 7. számú táblázatot) nem pályázati úton kerül felhasználásra, vagyis a pályázati terület sikeressége csak a források egy részének hozzáférésehez szükséges előfeltétel.

Pályázati úton kerülnek felhasználásra főszabály szerint a Strukturális Alapok⁵, a Kohéziós Alap⁶ és a Közösségi Kezdeményezések (és természetesen a 2004 elején még nyitva álló előcsatlakozási alap pályázatok pénzügyi keretei) pénzeszközei, ugyanakkor pl. a mezőgazdasági támogatások földalapú támogatási részei (EMOGA Garancia Alapja) pályázati út kizárásával jutnak el a kedvezményezettekhez⁷.

⁵ A főszabály alóli kivételt képezik az ún. központi projektek, ahol a végső kedvezményezettek központilag kijelölt szervezetek, akik a rendelkezésükre bocsátott források segítségével járulnak hozzá az NFT és az operatív programok célkitűzéseinek eléréséhez.

⁶ Brüsszel által jóváhagyott nagyprojektek keretében, amely nem tekinthető „hagyományos” pályázati konstrukciónak.

⁷ Ez természetesen nem jelent automatizmust, a kifizetések teljes körűségéhez és jogszerűségéhez szükséges a nemzeti kifizető hatóságok EU-szabályok szerinti akkreditációja, amely jelen dolgozat írásának időpontjában komoly feladat elé állítja a magyar intézményeket.

7. táblázat: Pályázatokkal elnyerhető források aránya az összes EU-s forrás alapul vételével a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)

	2004	2005	2006	2004-06
Összes EU-s forrás	824	1342	1487	3654
Pályázati úton elnyerhető források	444	637	648	1729
<i>Pályázati források százalékosan kifejezve</i>	<i>53,8</i>	<i>47,4</i>	<i>43,5</i>	<i>47,31</i>

Forrás: a KÜM honlap adatai alapján saját számítások

Az első hároméves időszakban a csatlakozó államok részére az EU egy kompenzációs tétel kifizetéséhez is hozzájárult, amely azt hivatott biztosítani, hogy az újonnan csatlakozó államok a pályázati rendszerek tanulási időszakában bizonyos többletforrásokhoz a pályázati út kikerülésével, a nemzeti költségvetésbe tervezetten juthasson hozzá. Az ilyen kompenzációs tétel összege már a 2004-06-os időszakon belül is az idő előrehaladtával évről évre csökken, a 2007-03-as időszakra (jelen ismereteink szerint) ilyen tételek nem lesznek betervezhetőek. A költségvetési kompenzáció összege a 2004-es évben 155 millió euró⁸, a 2005-06-os időszakban évente 28-28 millió⁹ euró¹⁰.

A várható magyar pénzügyi egyenleg alakulásának becslése kapcsán a témában publikáló szakértők és előadók minden alkalommal felhívják a figyelmet még egy szempontra. Még a kifizetési előirányzat alapján történő számítások sem tudják megbecsülni azt az arányt, hogy a támogatási szerződésekkel lekötött források közül hány százalék esetében nem fog ténylegesen eljutni a kedvezményezetthez a támogatás, akár a támogatás szabálytalan igénybevétele miatti kifizetés megtagadása (vagyis a szabálytalan megvalósítás miatt egyetlen eurócent sem kerül kifizetésre)¹¹, akár a megvalósítandó program tartalmi módosulása következtében előálló támogatási összeg csökkentése miatt (a megvalósítás szabályszerű, pusztán annak tartalma módosult szerződésszerűen)^{12,13}.

A magyar költségvetési egyenleget rontó tételek

Amennyiben minden olyan bevételi többletnövekményt (kompenzációs tétel) számba kívánunk venni, amely a csatlakozással függ össze (annak érdekében vagy következtében merül fel) szót kell ejtenünk a magyar költségvetést terhelő olyan kiadásokról is, amelyek a magyar

⁸ Ennek tényleges összege 43,9 Mrd forinttal lett tervezve a 2004-es költségvetésben (forrás: 2003. évi CXVI. törvény a Magyar Köztársaság 2004. évi költségvetéséről).

⁹ Ennek tényleges összege 7,915 Mrd forinttal lett tervezve a 2005-ös költségvetésben (forrás: 2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről).

¹⁰ Forrás: KÜM honlapja (www.kulugyminiszterium.hu, letöltés időpontja: 2003. november)

¹¹ Pusztán a 2000. évben az Európai Számvevőszék éves jelentése szerint Strukturális Alapokkal kapcsolatos csalások és súlyosabb szabálytalanságok miatt 1271 ügyben indult eljárás, összesen 114M euró összértékű felhasználást illetően. A részletes, országokra lebontott adatokat a dolgozat 1. számú melléklete tartalmazza.

¹² Saját pályázataim projektmenedzsmenti tapasztalataim szerint egy megítélt támogatási összeg 95%-ot meghaladó mértékű tényleges lehívhatósági aránya jól előkészített és megtervezett, illetve kiemelkedő minőségű projektmenedzsmenti munkát igényel.

¹³ Egy példával szemléltetve: ahhoz, hogy a támogatási szerződéssel megítélt támogatási összeg egy 24 hónapos futamidejű pályázati program esetében teljes körű (100%-os) legyen nem kevesebb szükségeltetik, mint, hogy a pályázó a projekt megkezdése előtt, a pályázat készítésekor (vagyis egy átlagos pályázati előkészítési és döntéshozatali időtartamot figyelembe véve a projektzárást megelőző 36. hónapban) hibátlanul meg tudta becsülni az összes ténylegesen felmerülő költség pontos összegét, és arra szabályszerűen kötelezettséget is tudott vállalni. Saját tapasztalatok alapján egy megítélt összegből ténylegesen lehívható 95%-os arány igen jónak mondható.

Uniói tagsághoz közvetlenül kapcsolódnak, ugyanakkor nem a közös költségvetésbe való befizetésként jelennek meg. Ezen tételek a következők:

- az Unió mezőgazdasági támogatások ún. nemzeti kiegészítésének összege;
- az Unió külső, schengeni határának minősülő magyar-ukrán, magyar-román, magyar-szerb-montenegrói, magyar-horvát szigorúbb határvédelméből fakadó fejlesztési többletköltségek;
- a vámuniós rendszer bevezetése következtében elmaradó vámbevételek;
- a tagsággal az Unió intézményeiben való részesedés és tulajdonszerzés költségei.

Az intézményekben (Európai Központi Bank, Európai Fejlesztési Alap, kereskedelem-politikai alapok) való részesedés és tulajdonszerzés mértéke (és ennek megfelelően a befizetendő összeg) egyszerre az adott ország és a többi tagállam gazdasági teljesítményének függvénye, végső összegszerűségére jelenleg csak becslések állnak rendelkezésre¹⁴.

Hasonló a helyzet a schengeni határőrizeti rendszer bevezetésével kapcsolatos többletköltségek mértékével kapcsolatban is, illetve azzal is, hogy a felmerülő költségek a 2004-06-os időszakban időben mikor és milyen ütemezésben válnak esedékessé.

A 2002-es pénzügyi feltételrendszer az EU külső határán határőrizetet ellátó új tagállamok részére a védett határszakasz hosszától függően eltérő mértékű összeget bocsátott a szükséges fejlesztések (egy részének) fedezetéül, amely szakértői becslések szerint a Magyarország viszonylatában felmerülő összköltségek kb. 70%-át fogja fedezni¹⁵. Amennyiben munkahipotézisként elfogadjuk, hogy a Magyarországra háruló költségek a három év viszonylatában egyenlő arányban oszlanak meg az egyes évek között, akkor ez az egyes évekre (ha a 3 évre vonatkozóan kalkulált 63 millió euró összegből) 21-21 millió euró éves többlet lehet eredményezhető¹⁶.

8. táblázat: Az EU külső határainak hatékony védelméhez szükséges, EU-által biztosított források megoszlása

Ország	Összeg (millió euró)
Ciprus	0
Csehország	0
Észtország	69
Lengyelország	280
Lettország	136
Litvánia	71
Magyarország	148
Málta	0
Szlovénia	107
Szlovákia	48
<i>Összesen</i>	858

Forrás: KÜM EU-tájékoztató szolgálat honlapja (www.eu2004.hu, letöltés időpontja: 2004. január)

A magyar központi költségvetés tradicionális bevételének volt tekinthető a vámbevétel, amelynek elszámolási szabályai a csatlakozást követően alapjaiban változtak meg. A 2003-as költségvetési évben az éves vámbevételek mértéke meghaladta a 130Mrd Ft-ot¹⁷, a 2004-es –

¹⁴ A témával kapcsolatos számításokat rögzítő magyar szerzőtől szakértői anyagot a dolgozat előkészítése során nem találtam, a struktúrában való eligazodást egy szlovén szerző Mojmir Mrak: Preliminary Assessment Of Eu Accession On Fiscal Position Of Slovenia című cikke jelentette (In: Európa 2002 2003. decemberi szám, Euroinfo Service)

¹⁵ Forrás: KÜM EU-tájékoztató szolgálat honlapja (www.eu2004.hu, letöltés időpontja: 2004. január)

¹⁶ A 2005. évi költségvetési törvényben a területre érkező 13,5Mrd Ft-os uniós forrásból érkező összeget a magyar költségvetés 3,5Mrd Ft-tal egészíti ki.

¹⁷ Forrás: 2004. évi C. tv A Magyar Köztársaság 2003. évi költségvetésének végrehajtásáról.

vámfizetés szempontjából – csonka évben pedig elérte a 40Mrd Ft-ot¹⁸. Csatlakozásunk után az Unió – mint egyben vámunió – költségvetését illetik a vámbevételek, illetve a cukorgyárak által fizetendő ún. cukor- és izoglükóz-illetékek. Ezen, együttesen tradicionális saját forrásnak nevezett tételeket a tagállamoknak kell beszedni, azonban a beszedési költségek fedezésére a tagállamok a befolyt összegek 25%-át visszatartathják. A tradicionális saját források 25 %-a tehát a magyar költségvetési törvényben is megjelenik, a költségvetés bevételeit képezi, amelynek tervezett összege a 2005-ös költségvetési évre nézve 10,414Mrd Ft (10 Mrd a vámokkal kapcsolatos és 414M Ft a cukorilleték beszedéssel kapcsolatos költségek fedezésére)¹⁹.

Még nehezebb a kérdés korrekt megítélése az agrártámogatások területén. A csatlakozási szerződés rendelkezései szerint 2004-ben a magyar mezőgazdasági termelők az Unió támogatási szint 25 %-nak megfelelő támogatásban részesülnek, amelyet Magyarország nemzeti költségvetéséből az Unió támogatási szint 55 %-ra egészíthet ki²⁰.

A magyar nemzeti agrárkiegészítésre az FVM a 2005-ös évre vonatkozóan 107,582 Mrd Ft-nyi támogatással számol²¹. A számításokat nehezíti, hogy az Unió támogatási rendszernek megfelelő támogatáspolitikát teljes körűen felváltja a korábbi magyar rendszert, vagyis a 107,582 Mrd Ft-nyi összegben belül nem lehet azt pontosan meghatározni, hogy abból mekkora azon összeg, amely a csatlakozás nélkül nem került volna kifizetésre.

9. táblázat: A mezőgazdasági támogatások nemzeti kiegészítésének mértéke

Év	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Unió támogatás	25	30	35	40	50	60	70	80	90	100
Nemzeti kiegészítés	30	30	30	30	30	30	30	20	10	
Összesen (jelenlegi EU-támogatási szint %-ban)	55	60	65	70	80	90	100	100	100	100

Forrás: KÜM EU-tájékoztató szolgálat honlapja (www.eu2004.hu, letöltés időpontja: 2004. január)

Megjegyzendő, hogy a magyar költségvetést terheli a közösségi támogatási programokkal kapcsolatos adminisztratív szervezet fenntartásával, a fejlesztési programok kommunikációjával kapcsolatos költségek viselése ugyanúgy, mint az Unió intézményeiben való tagállami jelenlétet biztosító delegációk utazásának költségei is.

Természetesen azon költségek becslésére, amely a gazdaság szereplőinek szintjén, a csatlakozásból rájuk háruló többletterhek összértékének meghatározására alkalmas lenne, jelen dolgozat nem vállalkozik. Ehelyütt pusztán annak jelzésére vállalkoznánk, hogy a gazdaság szereplői egy részének jelentős, az Unió előírásoknak és az egységes piacon való megjelenést lehetővé tevő beruházási költségekkel kell szembenéznie (gondolok, pl. a szigorúbb állategészségügyi szabályoknak való megfelelés, a vágóhidak higiénés előírásaihoz való igazodás többletköltségeivel), amelyek a csatlakozás nélkül nem, vagy csak időben később vagy elnyújtva valósultak volna meg.

¹⁸ A pontos adatokat a 2004. évi zárszámadási törvény alapján lehet majd meghatározni. Mindesetre meglehetősen pontos becslést tesz lehetővé, hogy a pénzügyminisztérium havi jelentésében, 2004. november végi adatokat tartalmazó jelentése az év első 11 hónapjára nézve már 38,5 Mrd Ft-nyi vámbevételről számol be (a 2004. évi költségvetési törvénybevételi terve vámokból 43Mrd Ft-ot tett ki).

¹⁹ Forrás: 2004. évi CXXXV. tv. a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről.

²⁰ Forrás: KÜM EU-tájékoztató szolgálat honlapja (www.eu2004.hu, letöltés időpontja: 2004. január)

²¹ Forrás: 2004. évi CXXXV. törvény a Magyar Köztársaság 2005. évi költségvetéséről.

A magyar költségvetési egyenleget javító egyéb tételek

A csatlakozással kapcsolatosan fel kívánom hívni a figyelmet az általános forgalmi adóról szóló 1992. évi LXXXIV. törvény 38.§-ára (módosította a 2003. évi XCI. törvény 86.§a), amely kimondja, hogy a támogatásként megítélt összeg tekintetében a pályázó ÁFA visszaigénylésre teljes körűen nem jogosult, az így felmerülő vissza nem térítendő ÁFA összege költségként a pályázót terheli. A fenti szabály tehát minden olyan esetben érvényesül, ahol egyébként a beruházás a normál beszerzési szabályok esetén áfa-visszaigénylési jogosultságot eredményezne.

Nézzük a nemzeti költségvetést kedvezően befolyásoló szabályt egy konkrét példán keresztül bemutatva. Egy vállalkozó a GVOP 2.1.-es intézkedése alapján technológiai korszerűsítésre pályázatot nyújt be. A beszerzendő gép bekerülési értéke (az egyszerűség kedvéért) 10.000.000 Ft + Áfa (2.500.000 Ft) összegű. A pályázathoz a pályázati felhívás 50%-os támogatási mértéket tesz lehetővé, amelyet a pályázónak legalább 50%-nyi önerővel kell kiegészítenie²².

Egy nem pályázati úton történő beszerzés esetén a vállalkozó a számlaérték 12.500.000 Ft-os összegének kifizetését követően 2.500.000-nyi áfa-összeg visszaigénylésére lenne jogosult.

A pályázati elszámolási rendszert érintő 2003-as áfa-módosítás rendelkezései alapján vállalkozónk a pályázati program keretében a 12.500.000 Ft-os számla kifizetését követően csupán a saját erő arányában (50%) jogosult az Áfa visszaigénylésére, vagyis 1.250.000 Ft-nyi áfa visszatérítésére nem lesz jogosult²³.

Amennyiben az összes olyan intézkedési területet áttekintjük, ahol vállalkozások a fenti Áfa-szabály miatt Áfa-visszaigénylésre csak korlátozottan lesznek jogosultak, felismerhető, hogy a 2004-06-os időszak egészére tekintve jelentős „bevételei” származnak a nemzeti költségvetésnek a vissza nem igényelhető áfa-tartalmak miatt.

Az így költségvetésben maradó pénzeszközök pontos összezszerűség nem határozható meg pontosan, melynek egyik oka, hogy azoknál a pályázatoknál, ahol egyszerre lehet kedvezményezett vállalkozás (vagyis aki egyébként áfa-visszaigénylő lenne) illetve önkormányzat (aki mivel áfa visszaigénylésre egyáltalán nem jogosult, és emiatt a költségeit bruttó értéken jogosult a pályázati költségvetésbe beállítani), nem határozható meg, hogy az adott intézkedésen belül az eltérő áfa-szabályokkal eljárni köteles pályázók milyen arányokat képviselnek majd.

A másik bizonytalansági ok abból fakad, hogy ugyanazon intézkedésen belül különböző támogatási intenzitású tevékenységek is támogathatók, vagyis nem lehet előre megbecsülni, hogy mekkora arányt képvisel majd a projektek által generált beruházásokon belül az áfa-tartalom vissza nem igényelhető hányada.

Annak érdekében, hogy a nagyságrendeket mégis érzékeltetni lehessen, ha a GVOP keretében azokra a pályázatokat veszem csak figyelembe, ahol kizárólag olyan pályázatok érkezhettek, ahol az áfa-visszaigénylés lehetősége a támogatás arányában korlátozott (amelynek összértéke 126,78Mrd Ft), és átlagosan 50%-os támogatási intenzitással kalkulálunk, akkor az így vissza nem igényelhető áfa összege a 2004-06-os időszakban 15,8 Mrd Ft-ot tenne ki, vagyis ennyivel javítaná a magyar költségvetés nettó pozícióját²⁴.

²² Esetünkben a vállalkozó a maximális támogatási mérték igénybevételével adja be pályázatát.

²³ Megjegyzendő, hogy ebben az esetben tehát az 50%-os támogatási arány ténylegesen alacsonyabb mértékűvé válik, hiszen ennek következtében a gépbeszerzés véglegesen öt terhelő költségei közül (11.250.000 Ft) „csupán” 5.000.000 Ft, vagyis a teljes összeg 44%-a került pályázati úton megtérítésre.

²⁴ A fenti – már önmagában modellszámításra alapozott minta pályázati költségvetéseknél – további bizonytalansági tényező, hogy a vállalkozások esetében a vissza nem igényelhető áfa a pályázónál költségként elszámolható, vagy a 15,8 Mrd Ft-nyi összeg a jelenleg érvényben lévő (2005. július) társasági adójogszabályok alapján – főszabály szerint, feltételezve, hogy valamennyi támogatást elnyerő vállalkozás pozitív társasági adóalappal rendelkezik – 16%-nyi mértékkel csökkenthető lenne.

Hasonló számítások elvégzése célszerű lenne az AVOP és KIOP intézkedései esetében is, ahol szintén áfa-visszaigénylésre egyébként jogosult szervezetek is pályázatokat nyújthatnak be.

Hasonló logika mentén érdemes végiggondolni az ESZA-típusú pályázatok közterhekkel kapcsolatos költségvetést érintő struktúráját. Gondolhatunk itt általánosságban a 100%-os támogatási intenzitású olyan pályázatokra, ahol a projekt költségvetésének jelentős részét emberi erőforrásokkal kapcsolatos költségek és azok közterhei képezik. Habár mindegyik egyedi projekt költség szerkezete eltérő, egy példán keresztül szeretném bemutatni az adott pályázat nemzeti költségvetést érintő hatásait²⁵:

10. táblázat: A GVOP pályázatai és a vissza nem igényelhető Áfa becslése (M Ft)

		Forrás 2004-06	Saját forrás minimum	Áfa- tartalom	Áfa tartalom 50%
1.1.	az ipari és szolgáltató szektor versenyképességének fejlesztése	29 890	50	7 473	3 736
1.2.	üzleti infrastruktúra fejlesztése	4 430	50	1 108	554
2.1.	kkv műszaki technológiai-fejlesztése	31 480	50	7 870	3 935
2.2.	vállalkozói kultúra fejlesztése	4 070	50	1 018	509
2.3.	együttműködések fejlesztése a vállalkozói szektorban	7 870	50	1 968	984
3.1.	alkalmazásorientált k+f tevékenység támogatása	15 330	50	3 833	1 916
3.3.	vállalati k+f	7 770	50	1 943	971
4.1.	e-gazdaság fejlesztése	12 500	50	3 125	1 563
4.2.	információs iparág fejlesztése	4 700	50	1 175	588
4.4.	szélessávú távközlési infrastruktúra fejlesztése	8 740	50	2 185	1 093
		126 780		31 695	15 848

A Dél-Alföldi Régió egyik kistérségében komplex képzési-foglalkoztatási program zajlik, melynek célcsoportja a kistérségben élő (részben roma származású) tartós munkanélküliek. A projekt 24 hónapos futamideje alatt a résztvevő célcsoport végig foglalkoztatáshoz hasonló szerződés alapján javadalmazásban részesül. A projekt összköltségvetése 220M Ft. Jelen pályázat keretében a következő nagyságrendben találunk – EU-s pályázat által generált – közterheket:

Tétel megnevezése	Összege (Ft)
Projektmenedzsment bérét terhelő közterhek	5.434.050
Pszichológus-mentor munkabérét terhelő közterhek	854.250
Foglalkoztatási vezető bérét terhelő közterhek	517.650
Célcsoport bértámogatását terhelő közterhek	30.393.450
<i>Összesen</i>	<i>37.199.850</i>

A fenti projektben tehát 37M Ft olyan elszámolható költség található, amely közvetlen költségvetési bevételként jelenik meg. Itt még nem is kerül kiszámításra, hogy a célcsoport körében a program futamideje alatt a költségvetés nem kell, hogy munkába állással (átképzési

²⁵ Mindkét pályázatot saját tanácsadói gyakorlatom során készítettem el, mindkettő esetében jelenleg (2005. július) a projekt megvalósítási szakasza zajlik.

programok költsége) vagy munkától való távolmaradással (pl. munkanélküli segély vagy szociális támogatás) kapcsolatosan felmerülő költségeket finanszírozzon.

Az abszorpciók képesség becslésének figyelembe vételével számított egyenleg

A szakirodalom azt az arányszámot, amely a rendelkezésre bocsátott összegekhez képest ténylegesen felhasznált források mértékét fejezi ki, az adott ország (régió) abszorpciók képességének nevezi. Ez utóbbi arányszám az EU jelenlegi tagállamai körében is eltérő mértékűt mutat, a tagállamok sikerességi-sikertelenségi százalékos mutatói a magyar felkészülés sikeressége szempontjából is kiindulási alapként értékelhetők. Megjegyzendő, hogy az összehasonlítást nem a mai teljesítmények, hanem a korábbi tagállamok csatlakozásukat követő időszakával lenne célszerű egybevetni, de a legutóbbi, leginkább hasonló finanszírozási rendszerben a támogatásokért versenyre kelő, 1995-ben csatlakozott államok gazdasági szerkezetük, operatív programjaik célkitűzései és beavatkozási területeik eltérősége miatt nem szolgálhatnak megfelelő kiindulópontul. Az összehasonlítást strukturális-fejlettség-beli szempontok miatt hasznosabb lenne a mediterrán bővítés tagállamai mutatóinak alapul vételével elvégezni, azonban a közösség támogatási politikája célrendszere tekintetében olyan jelentős változásokon ment keresztül, hogy az értékelhető eredményre nem vezetne.

Még nehezebbé tenné az összehasonlítást az a tény, hogy a 90-es évek elején a Strukturális Alapok felhasználásával kapcsolatos sorozatos szabálytalanságok miatt (amely során Görögország közösségből való kizárásának kérdése is felmerült) a Strukturális Alapok felhasználásának szabályrendszere, az ellenőrzés hatékonyságának előírásai jelentősen megváltoztak, vagyis a mostani felhasználási környezet jóval merevebb és szigorúbb elvárásokat fogalmaz meg a 2004-ben csatlakozó államok és a pályázatokon részt vevő szervezetek számára.

Az alapok forrásaihoz való hozzáférés mintatanulója Írország, amely nem csak a beavatkozási területek precíz és tervezett körülírásával, az állam és szervezetei segítő magatartásával, hanem a támogatási jogosultság alapjául szolgáló statisztikai tervezési régiók határainak folyamatos módosításával is igyekszik a támogatáshoz való elvi hozzáférést minél szélesebb kör számára elérhetővé tenni (Horváth 2001). A támogatás-felhasználási képesség összefüggésében a legrosszabb tanulónak a mediterrán országok tekinthetők, amelyek egyes régiókban és időszakokban a források mindössze 30-40%-ra voltak jogosultak.

Ennek függvényében jelen dolgozat szerzője meglehetősen értetlenül áll a magyar Közép-Magyarországi Régióval kapcsolatos azon vitával szemben, aholis a 2007-13 közötti időszakban a régió jelen keretei között elérve a támogatáshoz való jogosultság alsó határát jelentő, egy főre jutó GDP-alapon számított 75%-os átlagküszöböt, Pest megye elesik mindazon támogatástól (az ún. 1. célterület alapján megkapható támogatásoktól), amelyhez hozzájuthatna, ha nem a jelentős fejlettségi mutatókat felmutató fővárossal együtt lennének régiós határai kialakítva²⁶.

Mindenesetre meglepő volt, hogy 2002-ben éppen a Pest megyei közgyűlés vezetői támadták meg sikeresen bíróságnál a lakosság népszavazási kezdeményezését a fővárostól való elszakadás kérdéskörében.

Az alábbi táblázatok alapján látható, hogy a magyar pénzügyi egyenleg – az egyéb, korábban említett egyenleget pozitívan vagy negatívan befolyásoló tényezőktől függetlenül – stabilnak

²⁶ Mára a jelenlegi közös régiós terület főtámogatójaként Demszky Gábor főpolgármester tekinthető, aki az esetleges szétválást hosszú távon súlyos károkat okozó eseménynek tekintené, hivatkozva arra, hogy (szerinte) a közszolgáltatásokat nem lehetne hatékonyan megszervezni (Világgazdaság, 2004. április 19.). Jelen dolgozat szerzője szerint a két dolog nem függ össze egymással, a közszolgáltatások közös megszervezését nem zárja ki a statisztikai tervezési feladatok különválasztása.

tekinthető, az előcsatlakozási alapokkal együtt számolva 20%-os, az előcsatlakozási alapok nélkül számolva 30%-os lehívási arány esetén is nettó haszonélvezőnek leszünk tekinthetők.

11. táblázat: A magyar nettó egyenleg alakulása különböző forgatókönyvek alapul vételével a 2004-06-os időszakra vonatkozóan (M euró)²⁷

	2004	2005	2006	2004-06
Kifizetési előirányzatok	824	1342	1487	3654
80%-os lehívási arány	183	370	493	1045
60%-os lehívási arány	94	242	363	699
50%-os lehívási arány	49	179	298	526
40%-os lehívási arány	5	115	233	353
30%-os lehívási arány	-40	51	169	180
20%-os lehívási arány	-84	-13	104	7

Forrás: saját számítás

12. táblázat: A magyar nettó egyenleg alakulása különböző forgatókönyvek alapul vételével a 2004-06-os időszakra vonatkozóan az előcsatlakozási alapok támogatásai nélkül (M euró)²⁸

	2004	2005	2006	2004-06
Kifizetési előirányzatok	589	1143	1363	3096
80%	-5	211	393	598
60%	-47	123	289	364
50%	-68	79	236	247
40%	-89	35	184	130
30%	-110	-9	132	13

Forrás: saját számítás

Összefoglaló megállapítások

A koppenhágai pénzügyi fejezet lezárásaként az Európai Unió és Magyarország között a 2004-06-os időszakra vonatkozóan rögzítésre került a magyar költségvetést terhelő befizetési kötelezettségek, illetve az EU által Magyarország részére rendelkezésre bocsátott közvetlen és pályázati úton lehívható pénzügyi transferek mértéke;

a pályázati úton elnyerhető források az összes pénzügyi transzferen belül az egyes évekre vonatkozóan a 2004-06-os időszakon belül 43-53%-os arányt képviselnek (a teljes időszakra vetítve 47%);

²⁷ Saját számítás a kifizetési előirányzatok, a nem pályázati úton elérhető és pályázati úton elérhető összegek figyelembe vételével.

²⁸ Saját számítás a kifizetési előirányzatok, az előcsatlakozási alapok forrásai, a nem pályázati úton elérhető és pályázati úton elérhető összegek figyelembe vételével.

abban az esetben, ha a pénzügyi transferek között a magyar költségvetési forrásokkal szembeni teljes EU-s kifizetési előirányzatokat vesszük alapul, akkor 20%-os forráslehívás esetén még biztosított a magyar nettó haszonélvezői pozíció;

ha a fenti egyenleget korrigáljuk az előcsatlakozási alapok magyar költségvetési befizetésekkel szembe nem állítható részével, akkor a fenti arány 30%-os lehívás esetén biztosít nettó haszonélvezői pozíciót;

a fenti számítás csupán a 2004-06-os teljes időszakra vonatkozóan tartalmaz adatokat feltételezve azt, hogy az egyes években a tervezettnél kedvezőtlenebb forráslehívást (lekötést) más esztendőök jobb teljesítménye ellensúlyozni tudja;

nem történtek modellszámítások arra nézve sem, hogy az eredetileg (pl. 2004-re) tervezett forráslehívás 2005-ben vagy 2006-ban történő (vagyis lassabb) megvalósulása esetén²⁹ mekkora annak a közvetlen és közvetett költsége, amelyet projektszinten a pályázónak³⁰, rendszerszinten a magyar gazdaságnak³¹ kell elszenvednie;

a dolgozat – adatok hiányában – nem tudta feldolgozni a befizetések tervezett és valószínű értékét a GNI-faktor és Áfa-alapú befizetések összefüggésében³²;

nem lehet pontos számításokat elvégezni a magyar költségvetést terhelő olyan kifizetésekkel összefüggésben, amelyek a csatlakozás miatt generált többletkiadásokat is alapul vennék, mivel ennek tételei összehasonlíthatóságában (intézményekkel kapcsolatos befizetés, nemzeti agrártámogatási kiegészítés, schengeni-kérdéskör) és esedékességében (intézményekkel kapcsolatos befizetés, schengeni-kérdéskör) is bizonytalanok.

Zárszó

Jelen dolgozat első változata 2004 őszén körvonalazódott, mikor is mind a szakpolitika, mind a területen dolgozó szakemberek részéről egyöntetűen kedvező pályázati kedvről érkeztek hírek. Akkor úgy tűnt, hogy a források tervezettnél megfelelő lekötése és felhasználása az eredetileg tervezett ütemnek megfelelően (sőt azt meghaladó mértékben) fog megvalósulni.

A sokszorosnyi forrásigény, a nagyszámú pályázati projekt azonban a megvalósító KSZ és IH szervezetrendszer álláspontom szerint meglehetősen felkészületlenül érte, amely a pályázati bírálat és szerződéskötés lassúságában ölt testet. A rendszer jelenlegi formában való gyenge hatékonyságát mi sem mutatja jobban, hogy a pályázati rendszerek működésére vonatkozó jogszabályok³³ előírásait sem a benne foglalt határidőkben³⁴, sem az eljárási kérdésekben³⁵ sok

²⁹ Vagyis a csatlakozási szerződésben rögzített forrásallokációhoz képest az adott összegek tényleges felhasználására csak későbbi években kerül sor.

³⁰ Projektszinten pl. a pályázati útmutatónak megfelelően a pályázó 2004. februárjában úgy tervezte meg projektjét, hogy az beadástól számított 150. napon pl. 2004 júliusában) megkezdődjön. A bírálati és szerződéskötési rendszer lassúsága miatt (amely jelentős részben a pályázótól független folyamatként zajlik) a tényleges projektkezdés így egy évvel későbbre 2005 nyarára csúszott úgy, hogy a tervezett költségvetés egy évvel korábbi bázisárakkal számol a szerződéskötés közbeni korrekció lehetősége nélkül. Ennek eredményeképpen a projekt költségvetését megterheljük a meg nem tervezett egy év inflációs hatásaival.

³¹ E feltételezés alapja, hogy ugyanazon összegnek az időben később való megjelenése a magyar gazdaság egészében a jelenérték szabály alapján kisebb összegű forrásnak tekinthető.

³² Vagyis a befizetési előirányzatok kidolgozásakor használt adatokhoz képest a tényleges GNI és ÁFA-adatok alapján hogyan alakultak a befizetések.

³³ 14/2004 (VIII. 13.) TNM-GKM-FMM-FVM-PM együttes rendelet a strukturális alapok és a Kohéziós Alap felhasználásának általános eljárási szabályairól.

³⁴ Ld. A hivatkozott rendelet 26.§ (1) bekezdésében előírt határidőt, amely szerint a pályázat befogadásától számított 60 napon belül végleges döntést kell megküldeni a pályázónak.

³⁵ Ilyen pl. a hivatkozott rendelet 6.§ (6) bekezdés c) pontja által előírt, a pályázati eredményeket előíró kötelezettség, amely a ROP IH esetében a mai napig nem valósult meg. A döntés indokoltságára vonatkozó

helyen nem sikerül a pályázató szervezeteknek betartani. Álláspontom szerint a szigorú alaki szabályokkal terhel pályázattási rendszerben elvárható a közreműködő szervezetek jogkövető magatartása.

2005. márciusától a kormány döntése érdekében a pályázatokon nyertes szervezetek a támogatás 25%-ának mértékéig előleg igénybe vételére jogosultak. Az előleg pályázókhoz való megérkezése jelentős segítséget nyújthat a folyamatos finanszírozás biztosításához, ugyanakkor az a szabály, hogy az összes kifizetett előleg összege nem haladhatja meg a teljes támogatási összeg 80%-át a projektzáráshoz kapcsolódó elszámolásnál fog majd nehézséget okozni³⁶.

Az állami számvevőszék a 2004-es évet értékelő jelentésében a pályázati rendszer működésével kapcsolatosan súlyos kritikai észrevételként fogalmazta meg a szervezetrendszer felkészületlenségén túlmenően a vonatkozó jogszabályok folyamatos megsértését is. A Számvevőszék hivatalos adatai szerint a 2004-es évben Magyarország befizetései az Unió költségvetésébe 27Mrd Forinttal haladták meg az onnan érkező összegeket. Az Unió 2005. szeptemberi jelentése³⁷ ugyanakkor 70Mrd Forintot meghaladó magyar pozitív egyenlegről szólt, amely magába foglalta a támogatási szerződések alapján kifizetett előlegeket, amelyek nem tekinthetők ugyanakkor végleges pénzfelhasználásnak. Az Unió jelentése ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy az egy főre jutó kifizetett támogatási összeget tekintve Magyarország az újonnan csatlakozó országok közül a leggyengébben teljesít, amely azért is szomorú, mert az Operatív Programok végrehajtása hazánkban indult meg legkorábban.

A záróban megjelölt – a magyar szervezetrendszer és pályázati közeg sikerességének megítéléséhez kapcsolódó – szempontok megjelenítésével arra kívántam felhívni a figyelmet, hogy a sikeres tagság érdekében szükséges szervezetrendszeri hatékonyság azonnali javítása szükséges, illetve a kritikai észrevételek számba vételével azonnali akcióterv kidolgozása lenne célszerű a 2007-13-as – a mai támogatási mértékek sokszorosát biztosító – időszakra vonatkozó szervezeti átalakítások megtételéhez. Ugyanakkor meg kívánom jegyezni, hogy sem a jelenlegi közéleti klíma, sem a közelgő választások várható hangvétele miatt ennek reális lehetőségét – sajnálatos módon - nem látom, szinte teljesen hiányzik a működés valódi értékelését végző tényleges szakmai munka az érintettek bevonásával.

Irodalom

- Inotai A. (2002-2003): Az EU keleti bővítésének néhány jellegzetessége (in: Európa 2002-2003. decemberi szám. Euroinfo Service Kft)
- Gajda T. (2002-2004): Sikerre ítélve. A magyar nemzeti költségvetés Európai Unióval szembeni költségvetési pozíciója meghatározásának kérdései (in: Európa 2002 2004. szeptember 73-83. o. Euroinfo Service Kft)
- Horváth Gy. (2002): In: Regionális támogatások az Európai Unióban 5-109 o., Dialóg Campus. Pécs vagy Horváth Gy (2001): Európai Regionális politika. Dialóg Campus. Pécs

előírások, amelyek az elutasított pályázatok elutasításának indoklására vonatkoznak egyik OP esetében sem tesznek eleget a jogszabályi előírásoknak (26.§ (1) bekezdés és 21. § (2) bekezdés b) és c) pontja).

³⁶ Hiszen így a pályázónak a teljes önrész elköltésén felül a zárójelentés benyújtásához az is szükséges, hogy a projekt keretében az előleggel nem fedezett, a támogatás 20%-ának megfelelő összeget is megelőlegezze. Ha a pályázó előleget kért, nincs lehetősége ún. szállítói számlák közvetlen kifizetésére.

³⁷ Forrás: Bruxinfo 2005. szeptember 26.

I. számú melléklet: A tagállamok által bejelentett Strukturális Alapokat érintő csalások és szabálytalanságok (2000)

(1 000 EUR)

Tagállam	ERDF		EAGGF-Guidance		FIFG		ESF		Összesen:	
	Eset:	Összeg:	Eset:	Összeg:	Eset:	Összeg:	Eset:	Összeg:	Eset:	Összeg:
Belgium	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Dánia	8	123	4	173	0	0	0	0	12	296
Németország	40	12 034	83	3 070	0	0	20	2 173	143	17 277
Görögország	2	2 359	3	165	0	0	9	130	14	2 654
Spanyolország	11	985	27	799	4	207	141	9 282	183	11 273
Franciaország	69	2 387	9	113	1	445	207	7 018	286	9 963
Írország	75	8 170	8	82	0	0	5	505	88	8 757
Olaszország	21	8 895	51	4 902	16	2 824	29	6 305	117	22 926
Luxemburg	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Hollandia	0	0	0	0	0	0	223	23 736	223	23 736
Ausztria	0	0	44	1 363	0	0	0	0	44	1 363
Portugália	10	786	23	576	2	296	15	1 835	50	3 493
Finnország	2	271	5	32	0	0	6	56	13	359
Svédország	3	87	2	25	1	0	13	1 152	19	1 264
Egyesült Királyság	51	4 461	0	0	0	0	28	6 196	79	10 657
<i>Összesen:</i>	<i>292</i>	<i>40 558</i>	<i>259</i>	<i>11 300</i>	<i>24</i>	<i>3 772</i>	<i>696</i>	<i>58 388</i>	<i>1 271</i>	<i>114 018</i>

Forrás: European Court of Auditors Special report 10/2001, p. 42

Zsúgyel János:

**Szóttes vagy patchwork:
Milyen területfejlesztési stratégiát válasszunk?**

„Akinak van, annak adatik, akinek pedig nincs, attól az is elvételik, ami van.” Máté 13, 12.

Az alkalmazott területfejlesztési stratégia kiválasztására vonatkozó döntések megalapozása

Az 1996. évi XXI. törvény 2.§-a a területfejlesztés céljairól többek között az alábbiak szerint szól:

„b) a főváros és a vidék, a városok és a községek, illetve a fejlett és az elmaradott térségek és települések közötti - az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló - jelentős különbségek mérséklése és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása, társadalmi esélyegyenlőség biztosítása érdekében;

c) az ország térszerkezete, településrendszere harmonikus fejlődésének elősegítése;”

Az Európai Közösség alapító szerződésének¹ gazdasági és társadalmi kohézióról szóló 158. szakasza is hasonlóképpen fogalmaz:

„A harmonikus fejlődés elősegítése érdekében a Közösség a gazdasági és társadalmi kohézió érdekében indítja és folytatja akcióit. Részleteiben, a Közösség a fejlettségi szintek csökkentésére törekszik a különböző régiók, az elmaradott régiók és szigetek, valamint a vidéki térségek között.”

Danuta Hubner Chicago-ban az International Economic Development Council 2005. évi konferenciáján mondott beszédében (Hubner 2005) a 2007-2013 évek időszakára vonatkozóan lényegében változatlan formában érvényben lévő törekvésekről számolt be. Az elérni kívánt konvergencia érdekében a szolidaritás mellett az egyszerű újraelosztáson túllépő stratégiáról, a regionális versenyképesség és növekedés képességének növeléséről szól:

„EU regional policy is motivated by solidarity, but it is not and never has been about redistribution. The simple transfer of money from richer regions to poorer ones would reduce disparities only in the short term. Instead, EU cohesion policy aims to reduce disparities – or to achieve convergence – by raising the long-run growth potential of lagging regions, improving regional competitiveness and growth. It seeks to ensure that all regions are engaged in the single market and benefit from its dynamism.”

Megítélésem szerint ez a hangsúly áthelyeződés azonban elsősorban retorikai jellegű, s inkább az EU költségvetési tervezési kötéshúzásának jeleként értékelhető, mint a kohéziós politika jellegének átalakítási szándékként értékelhető.

Közhelyszerűnek számít tehát az a gondolat, hogy a társadalmi-gazdasági kohéziót a kevésbé fejlett régiók² felzárkóztatásával, növekedési feltételeinek javításával kell biztosítani. Nem egyértelmű azonban a gyengén fejlett területegységek fejlesztésére fordított források hasznosulásának hatékonysága. Időről-időre felbukkan az a logikailag indokolt elképzelés is, mely szerint a növekedés támogatására rendelkezésre álló korlátozott forrásokat esetleg a kedvezőbb növekedési esélyekkel rendelkező régiók javára kellene átcsoportosítani, hiszen ezzel a teljes gazdasági térség kedvezőbb fejlődését lehetne elérni.

¹ Consolidated Treaty of the Establishing of the European Community, Official Journal of the European Community C 325/35, 24.12.2002.

² Egy nagyobb területi entitás részeként az országok is az EU-25 régióinak tekinthetők. A régió fogalmát ebben az általánosabb értelemben használom.

Legutóbb például a Német Szövetségi Köztársaság 2005. évi parlamenti választása kapcsán erősödött fel a keleti tartományok fejlesztésének kívánatos irányaira vonatkozó vita.

A Spiegel című folyóirat 2005. évi 36. számában ismertetett elképzelés (S. Berg-A. Wassermann-S. Winter 2005) megállapítja, hogy a keleti tartományok fejlesztésére irányuló erőfeszítések az elmúlt tizenöt év során nem hozták meg a kívánatos eredményt. Bár az infrastruktúra fejlettségében a nyugati tartományokkal összevetve jelentős kiegyenlítés következett be, s különböző állami szektorok teljesítménye is megközelíti a nyugati tartományokban tapasztalható szintet (oktatás területén egyes kiváló teljesítményt nyújtó keleti tartománybeli egyetemeket, az egészségügy terén a keleti tartományok lakóinak erőteljesen javuló egészségügyi mutatóit említi a szerző) a gazdaságban nem alakult ki a versenyképesség kritikus tömege. Ennek oka elsősorban az egyenletes fejlesztés korábbi gyakorlatában kereshető. Ez a gyakorlat azt jelentette, hogy minden régió hozzájutott a gazdaságfejlesztési források minimális mértékéhez, s az eredményorientáltság nem jelentett kizárólagos elbírálási szempontot.

A jövőre vonatkozóan a területfejlesztési stratégia kialakításánál az alábbi javaslatokat teszik a szerzők. A keleti tartományok területén a gazdaságfejlesztési forrásokat az ígéretes növekedési centrumokba, a gazdaságfejlesztési klaszterekbe kell koncentrálni. Ilyen centrumok lehetnek például Erfurt, mint optikai és photonikai központ, Jéna, optikai és orvostechikai műszercentrum, Drezda mikroelektronikai és nanotechnológiai központ, Bitterfeld vegyipari centrum, Berlin és Greifswald, mint biotechnológiai központ. Magdeburg, Leipzig és Chemnitz autógyártási kooperációs központként, Potsdam médiaközpontként és a Keleti-tenger partvidéke turisztikai központként őrizheti meg vezető gazdasági szerepét. Ezek a növekedési gócpontok rendelkeznek azzal a fejlődési potenciállal, melynek alapján a későbbi fejlesztések kockázata minimalizálható. A növekedési klaszterek régióit kiemelten kell fejleszteni, ugyanakkor az ezen kívül eső régiókat fejlődésükben magukra kell hagyni, ezeken a területeken a gazdaság természetes leépülését, a helyi társadalmak visszafejlődését, a lakosság elöregedését és elvándorlását is tudomásul kell venni.

Így a korábbi területfejlesztési politikai gyakorlat mellett, mely a fejlett és az elmaradott területek szolidaritására támaszkodva igyekezett a gazdaságfejlesztéshez hozzájárulni, lehetőségként megjelenik a régiók meglévő növekedési lehetőségeit támogató, illetve a potenciális lemaradást tudomásul vevő alternatíva is. A textilművességből átvett hasonlattal a szolidaritásra alapozott területfejlesztési gyakorlat a szőttesre hasonlít, melynek különböző színű szálai a textil teljes felületét behálózzák és az anyagnak erős tartást, az eltérő színű fonalak dacára egyöntetű megjelenést adnak, míg a régiókat egymástól független fejlődési pályán meghagyó gyakorlat a patchwork-höz hasonlít, melynél a külön létrehozott, eltérő színű és anyagú foltokat csak a szélükön erősítik össze, s így hoznak létre nagy felületű textíliákat.

A „szőttes” típusú területfejlesztési gyakorlat vonzó, hiszen az eltérő adottságú régiók közötti harmonikus fejlődés ideáját kívánja megvalósítani. A fejlesztési folyamatot kísérő társadalmi konfliktusok lehetséges minimuma mellett kívánja a nemzetgazdaság számára a legnagyobb hasznot hajtani. Ennek érdekében még egy szerényebb ütemű összesített növekedés ára sem tűnik túlzottnak, ezért a területfejlesztők elképzelésében ez a fejlesztési stratégia preferált. A „patchwork” típusú fejlesztés a régiók közötti kiegyenlítés politikáját nem tekinti járhatónak. Az összesített növekedés felgyorsítását a növekedési potenciálokot hordozó klaszterek fejlesztésével kívánja elérni, a lemaradó régiókat magára hagyja. Bár fenyegetőnek tartja a leszakadó régiók elmaradásának veszélyét, a teljes nemzetgazdaság növekedési lehetőségének támogatása érdekében ezt az aggályt félre teszi.

A szőttes típusú fejlesztés az EU kohéziós politikai gyakorlatában jelenleg lényegében kizárólagos. Bár ismerjük előnyeit és kudarcait (a közösségi kohéziós politika három évtizedes gyakorlatában a növekedő és stagnáló fejlődés éppúgy megfigyelhető volt, mint a látványos

kiegyenlítőds és a kudarcos leszakadás) a szöttes típusú fejlesztési gyakorlatnak komoly versenytársa nem keletkezett. A patchwork típusú fejlesztési gyakorlat felvetésként megjelent ugyan, de korántsem biztos, hogy a német választási küzdelem lezárását követően meglesz a kellő politikai bátorság a gyakorlatba történő átültetéshez. Érdemes azonban megvizsgálni, hogy a két területfejlesztési elképzelés ténylegesen hordozza-e a nekik tulajdonított előnyöket.

Jelen dolgozat az ebben a tárgykörben általam elvégzett kvantitatív vizsgálatok eredményeit kívánja bemutatni. A vizsgálatokat egyrészt konstruált formában, másrészt az Európai Unió 25 tagállamának valós adataiból kiinduló szimulációs formában hajtottam végre. Természetesen a jövőre vonatkozó szorosan vett tudományos állítások nem fogalmazhatók meg, hiszen a jelen vizsgálatok időhorizontja 10 év volt, s az állítások cáfolatához legalábbis 10 éves időtáv lenne szükséges. Ugyanakkor érdekes lehet a vizsgált, jövőre vonatkozó forgatókönyvek eredményeivel megismerkedni, hiszen az így előrevetített eredmények megismerése és értelmezése segítséget nyújthat a helyes területfejlesztési gyakorlat megalapozásához, illetve az egyedül üdvözítőnek tekintett módszerekhez történő kritikus hozzáállás kialakításához.

A szimulációs növekedési modell működésének bemutatása

A modellben három régió fejlődését szimuláltam 10 éves időtávban. A három régió kiinduló fejlettségi szintje átlagos, fejlett és fejletlen, az átlagos értéktől történő 10-10 %-os eltéréssel.

A régiók fejlődését két alapvető fejlődési minta segítségével vizsgáltam:

- A „leszakadó fejlődés” esetén abból a feltételezésből indultam ki, hogy az átlagon felüli fejlettségű régió induló növekedési üteme átlagtól magasabb, míg az átlagon aluli fejlettségű régiónál ez a növekedési ütem alacsonyabb. A növekedési ütemek az évek során stagnálnak, illetve a szöttes vagy a patchwork jellegű minta szerint módosulnak. A fejlődés jellege mindhárom esetben leszakadó jellegű, mivel az átlagon aluli fejlettségű régiók a szimulációs időszak végén is átlagon aluli fejlettséget mutatnak fel.
- Az „utolérő fejlődés” esetén a „leszakadó fejlődés” esetével ellentétes feltételezésből indultam ki, vagyis, az átlagon felüli fejlettségű régió induló növekedési üteme az átlagtól kisebb, míg az átlagon aluli fejlettségű régiónál ez a növekedési ütem az átlagot meghaladja. Így a fejlődés jellege a szimulációs időszak során utolérő jellegű, vagyis a fejlettségi szintek kiegyenlítettekké váltak a szimulációs időszak végére.

A régiók közötti fejlettségi különbségek alakulását a relatív szórás mutató alapján vizsgáltam.

Ez a mutató alkalmas arra, hogy a fejlettségi különbségek alakulásának objektív mérőszámát adja, hiszen az adatok szórásának és átlagának hányadosaként független a fejlettségi szintek abszolút értékétől. A relatív szórás mutató vizsgálata lehetővé teszi a vizsgált minta értékei alakulásának jellegére vonatkozó megállapításokat és a fejlettségi különbségek alakulásának vizsgálata során a szakirodalomban általánosan használt módszernek tekinthető (Horváth 2001).

A növekedési modell alapján végzett szimulációs vizsgálat eredményeinek értékelése

A „leszakadó fejlődés” modellje

A szimuláció eredményeit az 1. számú táblázat mutatja be:

I. táblázat: A „leszakadó fejlődés” szimulációs vizsgálata.

évek	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10									
stagnáló fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	5,0	115,5	5,0	121,3	5,0	127,3	5,0	133,7	5,0	140,4	5,0	147,4	5,0	154,8	5,0	162,5	5,0	170,6
átlagos régió	100,0	4,0	104,0	4,0	108,2	4,0	112,5	4,0	117,0	4,0	121,7	4,0	126,5	4,0	131,6	4,0	136,9	4,0	142,3
fejletlen régió	90,0	3,0	92,7	3,0	95,5	3,0	98,3	3,0	101,3	3,0	104,3	3,0	107,5	3,0	110,7	3,0	114,0	3,0	117,4
átlag	100,0	4,0	104,1	4,0	108,3	4,0	112,7	4,0	117,3	4,0	122,1	4,0	127,1	4,0	132,4	4,0	137,8	4,0	143,5
rel. szórás	0,05		0,05		0,06		0,06		0,07		0,07		0,08		0,08		0,09		0,09
szöttes fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	5,0	115,5	4,9	121,2	4,8	127,0	4,7	133,0	4,7	139,2	4,6	145,6	4,5	152,2	4,5	159,0	4,4	166,0
átlagos régió	100,0	4,0	104,0	4,0	108,2	4,0	112,5	4,0	117,0	4,0	121,7	4,0	126,5	4,0	131,6	4,0	136,9	4,0	142,3
fejletlen régió	90,0	3,0	92,7	3,1	95,6	3,2	98,6	3,3	101,8	3,3	105,3	3,4	108,8	3,5	112,6	3,5	116,6	3,6	120,7
átlag	100,0	4,0	104,1	4,0	108,3	4,0	112,7	4,0	117,3	4,0	122,0	4,0	127,0	4,0	132,1	4,0	137,5	4,0	143,0
rel. szórás	0,05		0,05		0,06		0,06		0,07		0,07		0,07		0,08		0,08		0,08
patch-work fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	5,0	115,5	5,1	121,4	5,2	127,7	5,3	134,5	5,5	141,9	5,6	149,8	5,8	158,5	5,9	167,9	6,1	178,2
átlagos régió	100,0	4,0	104,0	4,0	108,2	4,0	112,5	4,0	117,0	4,0	121,7	4,0	126,5	4,0	131,6	4,0	136,9	4,0	142,3
fejletlen régió	90,0	3,0	92,7	2,9	95,4	2,8	98,0	2,7	100,7	2,5	103,2	2,4	105,7	2,2	108,0	2,1	110,3	1,9	112,3
átlag	100,0	4,0	104,1	4,0	108,3	4,0	112,8	4,0	117,4	4,0	122,3	4,0	127,4	4,0	132,7	4,0	138,3	4,0	144,3
rel. szórás	0,05		0,05		0,06		0,07		0,07		0,08		0,09		0,10		0,11		0,12

Forrás: Saját számítás.

A „stagnáló”, a „szöttes” és a „patch-work” típusú fejlődés esetén a kiinduló időszakban a fejlett, fejletlen és átlagos fejlettségű régiók egyaránt rendre 5, 4 és 3%-os éves fejlődési ütemet mutatnak fel. A „stagnáló” modell esetén az éves fejlődési ütemek a szimulációs időszak során változatlanok maradnak. A „szöttes” típusú modellben az éves növekedési ütemek az átlagos növekedési ütemhez fokozatosan közelítenek, méghozzá 0,1%-os egyenletes mértékben. A „patch-work” típusú fejlődés esetén az átlagnál magasabb növekedési ütemek évenként 0,1%-kal növekednek, míg az átlagtól alacsonyabb növekedési ütemek 0,1%-kal csökkennek a szimuláció során. Az „átlagos”, „szöttes” és „patch-work” típusú fejlődés bekövetkezésének plauzibilitását nem vizsgáltam. Természetesen magam is úgy vélem, hogy a növekedési ütemek kiegyenlítésének nagyobb az esélye, mint a növekedési ütemek közötti olló kinyílásának, de a működő gazdaságokban is – a kisebb-vagy nagyobb mértékű - állami beavatkozás gyakorlata ellenére is megfigyelhető ez a lehetőség, így egy szimulációs modell szintjén véleményem szerint e feltételezés vizsgálata is legitimnek tekinthető.

A szimulációs vizsgálat alapján – az előzetes elképzeléssel némi ellentmondásban - megállapítható volt, hogy a „stagnáló”, a „szöttes” és a „patch-work” jellegű növekedési modellek nem vezettek lényeges eltérésre a három régió átlagos fejlettsége tekintetében. A kiinduló átlagos 100%-os fejlettségi szint az egyes fejlődési mintákban 143,5%-ra, 143,0%-ra, valamint 144,3%-ra nőtt. Vagyis a kedvező adottságú régiók erőteljes fejlődésének feltételezéséből kiinduló modell (patch-work) vezetett ugyan a legmagasabb átlagos eredményre, de fölénye az „stagnáló”, vagy „szöttes” típusú modellel szemben elenyésző, a 10 éves szimulációs időszak alatt mindössze 0,8, illetve 1,3%-os.

Ugyanakkor – az előzetes elképzeléseknek megfelelően - az egyes régiók fejlődési pályái a különféle modellekben már jelentős eltérést mutatnak. A fejletlen régiók felzárkózását a leginkább a „szöttes” típusú modell segíti, a fokozatosan kiegyenlítő növekedési ütemek mellett a szimulációs időszak végére 120,7%-os fejlettségi szint érhető el. A fejlett régiók számára a „patch-work” típusú fejlődés előnyös, hiszen így a szimulált időszak végére 178,2%-os fejlettséget érhet el, míg a „szöttes” típusú kiegyenlítő növekedési ütemek esetén csak 166%-os fejlettségi szint adódik.

A régiók közötti fejlettségi különbségek mérésére szolgáló relatív szórás mutató alakulása érdekes képet mutat. Mindhárom növekedési minta esetén a fejlettségi különbségek növekedése figyelhető meg. A kiinduló évre számított 0,05 relatív szórás mutató érték a „stagnáló”

növekedés esetén 0,09, a „szöttes” típusú növekedés esetén 0,08, a „patch-work” típusú növekedés esetén 0,12-re nőtt. Ez azt jelenti, hogy a kiegyenlítődésre orientálódó minta alapján érhető el a területi különbségek legkedvezőbb értéke, azonban a „leszakadó” fejlődési modell mindhárom növekedési minta esetében fokozódó területi különbségeket eredményez.

Az „utolérő fejlődés” modellje

A szimuláció eredményeit a 2. számú táblázat mutatja be:

2. táblázat: Az „utolérő fejlődés” szimulációs vizsgálata.

évek	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10									
stagnáló fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	3,00	113,3	3,00	116,7	3,00	120,2	3,00	123,8	3,00	127,5	3,00	131,3	3,00	135,3	3,00	139,3	3,00	143,5
átlagos régió	100,0	4,00	104,0	4,00	108,2	4,00	112,5	4,00	117,0	4,00	121,7	4,00	126,5	4,00	131,6	4,00	136,9	4,00	142,3
fejletlen régió	90,0	5,00	94,5	5,00	99,2	5,00	104,2	5,00	109,4	5,00	114,9	5,00	120,6	5,00	126,6	5,00	133,0	5,00	139,6
átlag	100,0	4,00	103,9	4,00	108,0	4,00	112,3	4,00	116,7	4,00	121,4	4,00	126,2	4,00	131,2	4,00	136,4	4,00	141,8
rel. szórás	0,05		0,05		0,04		0,04		0,03		0,03		0,02		0,02		0,01		0,01
szöttes fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	3,00	113,3	3,10	116,8	3,19	120,5	3,27	124,5	3,34	128,6	3,41	133,0	3,47	137,6	3,52	142,5	3,57	147,6
átlagos régió	100,0	4,00	104,0	4,00	108,2	4,00	112,5	4,00	117,0	4,00	121,7	4,00	126,5	4,00	131,6	4,00	136,9	4,00	142,3
fejletlen régió	90,0	5,00	94,5	4,90	99,1	4,81	103,9	4,73	108,8	4,66	113,9	4,59	119,1	4,53	124,5	4,48	130,1	4,43	135,8
átlag	100,0	4,00	103,9	4,00	108,0	4,00	112,3	4,00	116,8	4,00	121,4	4,00	126,2	4,00	131,2	4,00	136,5	4,00	141,9
rel. szórás	0,05		0,05		0,04		0,04		0,03		0,03		0,03		0,03		0,02		0,02
patch-work fejlődés	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%									
fejlett régió	110,0	3,00	113,3	2,90	116,6	2,79	119,8	2,67	123,0	2,54	126,2	2,39	129,2	2,23	132,1	2,05	134,8	1,86	137,3
átlagos régió	100,0	4,00	104,0	4,00	108,2	4,00	112,5	4,00	117,0	4,00	121,7	4,00	126,5	4,00	131,6	4,00	136,9	4,00	142,3
fejletlen régió	90,0	5,00	94,5	5,10	99,3	5,21	104,5	5,33	110,1	5,46	116,1	5,61	122,6	5,77	129,7	5,95	137,4	6,14	145,8
átlag	100,0	4,00	103,9	4,00	108,0	4,00	112,3	4,00	116,7	4,00	121,3	4,00	126,1	4,00	131,1	4,00	136,3	4,00	141,8
rel. szórás	0,05		0,05		0,04		0,03		0,03		0,02		0,01		0,01		0,01		0,02

Forrás: Saját számítás.

A „stagnáló”, a „szöttes” és a „patch-work” típusú fejlődés esetén a kiinduló időszakban a fejlett, fejletlen és átlagos fejlettségű régiók egyaránt rendre 3, 4 és 5%-os éves fejlődési ütemet mutatnak fel. A „stagnáló” modell esetén az éves fejlődési ütemek a szimulációs időszak során változatlanok maradnak. A „szöttes” és a „patch-work” típusú fejlődés során a kiindulási időszakot követően az éves növekedési ráták a „leszakadó” fejlődési modellnél megismert minta szerint változnak.

A szimulációs vizsgálat alapján megállapítható volt, hogy a „stagnáló”, a „szöttes” és a „patch-work” jellegű növekedési modellek nem vezettek lényeges eltérésre a három régió átlagos fejlettsége tekintetében. A kiinduló átlagos 100%-os fejlettségi szint az egyes fejlődési mintákban 141,8%-ra, 141,9%-ra, valamint 141,8%-ra nőtt, vagyis gyakorlatilag mindhárom fejlődési minta azonos átlagos fejlettségi szintet eredményezett a három régió átlagában.

Az előzetes elképzelésekhez igazodóan az egyes régiók fejlődési pályái a különféle modellekben jelentős eltérést mutatnak fel. A „stagnáló” növekedési minta esetén a fejlett és fejletlen régiók közötti különbség fokozatosan megszűnik, a szimulációs időszak végére megközelíti a 4%-ot, míg a „szöttes” típusú fejlődésnél 5,5%, sőt a „patch-work” típusú fejlődésnél csak 8,5%-ra mérséklődik. A fejletlen régiók felzárkózását a „patchwork” típusú növekedési minta eredményezte, mivel ebben az esetben a 9. évben a fejlettségi szintek kiegyenlítődnek, s az időszak végére a korábbi fejletlen régió fejlettségi szintje már meghaladja az eredetileg fejlett, de alacsonyabb és lassuló növekedési ütemmel rendelkező fejlett régió fejlettségi szintjét.

A régiók közötti fejlettségi különbségek mérésére szolgáló relatív szórás mutató alakulásával kapcsolatban az alábbi megállapítások tehetők. Mindhárom növekedési minta esetén a fejlettségi különbségek jelentős csökkenése figyelhető meg. A kiinduló évre számított 0,05 relatív szórás mutató érték a „stagnáló” növekedés esetén 0,01-re, a „szöttes” és a „patch-work” típusú

növekedés esetén 0,02-re csökkent. Ez azt jelenti, hogy a regionális eltérésekre vonatkozóan a „szöttes” és a „patch-work”, tehát a kiegyenlítő növekedési arányokat és a kinyíló növekedési ollót feltételező növekedési minták azonos eredményre vezetnek.

Természetesen a szimulációs vizsgálat eredménye függ a kiinduló fejlettségi szintektől, növekedési ráták kezdeti értékeitől, valamint a növekedési ráták éves változásának irányától és mértékétől is, ezért az egyes értékek megválasztása jelentősen módosítja a szimulációs vizsgálat végeredményét, s ennek függvényében az eredmények interpretálása is változó. Véleményem szerint a leginkább reális fejlődési forgatókönyvnek az „utolérő” fejlődési modell, s ezen belül a „szöttes” típusú növekedési minta tekinthető. Ez a modell az átlagtól alacsonyabb fejlettségű régiók átlagnál magasabb fejlődési ütemének feltételezését jelenti, melynél a növekedési ütemek fokozatos kiegyenlítődése következik be. Célszerűnek tűnik azonban a feltételezéseknek a valóságos helyzettel történő összevetése is. Ennek érdekében a vizsgálat második részében valós adatokból kiindulva végeztem el a jövőre vonatkozó szimulációs vizsgálatokat. Ennek során a valós induló adatokon vizsgáltam meg az eltérő növekedési mintákra vonatkozó feltételezéseket, s értékeltem az eltérő területfejlesztési stratégiák feltételezett számszerű szimulációs eredményeit.

Területfejlesztési stratégiák szimulációjának eredményei az Európai Unió 25 tagállamának növekedési modelljében

A kiinduló adatok ismertetése

A vizsgálat első részében elvégzett számításokat alkalmaztam az Európai Unió 25 tagállamának adataira is. A tagállamok 2000. és 2003. évre vonatkozó vásárlóerő-paritásos egy főre eső GDP adataiból indultam ki. A szimulációs vizsgálatához szükséges induló éves növekedési arány mértékét a 2000. és 2003. évi tényleges növekedés egy évre eső átlagából számítottam ki. Mivel a tagállamok rendkívül eltérő nagyságúak, az átlagoláshoz a 2000. évi népességszám alapján végeztem el a súlyozást a szimuláció teljes időszaka alatt. A kiinduló adatok alapján három növekedési mintát vizsgáltam meg. Az azonos éves növekedési arányokkal számoló „stagnáló”, a kiegyenlítő növekedési arányokkal számoló „szöttes”, valamint a szétnyíló növekedési ollóval számoló „patch-work” jellegű növekedési mintákat. A szimuláció eredményeit a 3. táblázatban mutatom be.

A három növekedési minta (3., 4. és 5. számú táblázat) alapján kialakuló átlagos fejlettségi szintek alig mutatnak eltérést. A „stagnáló” minta 26738, a „szöttes” minta 26444, a „patch-work” minta 26290 PPS átlagos értékre vezet. Ennek kapcsán megállapítható, hogy a területfejlesztési stratégia megválasztása a középtávúnak tekinthető 10 éves távlatban az Európai Unió 25 tagállamára vonatkozóan lényegében indifferensnek tekinthető. A legkedvezőtlenebb átlagos értékre pontosan az a „patch-work” típusú növekedési minta vezet, melyet a liberális érzelmű közgazdászok talán a leghatékonyabbnak tekintenek. A kiegyenlítődéstre törekvő „szöttes” típusú növekedési minta közepes eredményt ad, míg a legkedvezőbb átlagos eredményre a növekedési ütemek változatlan mértékének feltételezésével számoló „stagnáló” minta vezet.

Természetesen az egyes tagállamok vonatkozásában a választott területfejlesztési stratégia már korántsem közömbös. Magyarország esetében a „stagnáló” 21188, a „szöttes” 18330, míg a „patch-work” növekedési pálya 21580 PPS eredményre vezetne. Így Magyarország esetében az alacsony kiinduló fejlettségi szint mellett a magas induló növekedési rátából adódóan a növekedési ráták változatlan, illetve enyhén növekvő mértéke jelenti a felzárkózási esélyt, míg az éves növekedési ráták kiegyenlítődése az alacsony induló fejlettségi szint miatt konzerválná elmaradottságunkat.

Érdekes képet mutat a területi fejlettségi különbségek mérésére alkalmas relatív szórás mutató alakulásának vizsgálata. A 2004. évi 0,30 mutató érték a „stagnáló” minta esetén 0,22-re,

a „szóttos” minta esetén 0,26, míg a „patch-work” minta esetén 0,21-re csökken. Ez azt jelenti, hogy a stagnáló növekedési rátákra, vagy szétnyíló növekedési ollóra alapuló minta esetében lényegesen gyorsabb területi kiegyenlítődés következik be, mint a „szóttos” növekedési minta esetében, mely a kiegyenlítődést tekinti a fő célnak.

Tehát az elvégzett szimulációs vizsgálat eredménye paradoxnak tekinthető. Az Európai Unió 25 tagállamának – 2000. és 2003. évi tényadatokból számított szimulációs modellje szerinti – kiinduló helyzetében a növekedési arányok kiegyenlítésére törekvő területfejlesztési stratégia nem vezet kedvezőbb eredményre, hiszen az átlagos fejlettségi szintben az egyes területfejlesztési stratégiák irányultsága lényeges módosulást nem hoz, ugyanakkor az országok közötti területi különbségek eltérésének harmonizálását gátolja. A legkedvezőbb eredménnyel a Magyarországhoz hasonló átlagtól elmaradó fejlettségű országok számára a jelenlegi növekedési potenciál fenntartása, kedvező esetben a növekedési olló további nyílása kedvező, mivel ezzel nemcsak a legkedvezőbb átlagos fejlettségi szint érhető el, hanem a területi különbségek mérséklődése is átlagon felüli értéket érhet el. Az integrációs politika legkedvezőbb irányú módosítása tehát nem a szolidaritást és kohéziót mesterségesen erőltető, hanem a növekedési potenciált fenntartani és tágítani képes törekvés lehet.

A dolgozat mottójához igazodóan, nem kell tartani a Máté-effektus megvalósulásától.

Irodalom

- Horváth Gy. (2001): Regionális támogatások az Európai Unióban, Osiris, Budapest, 57. o.
Hubner, D. (2005): EU's role in wider economic policy-making, <http://www.europa.eu.int/>
S.Berg-A.Wassermann-S.Winter (2005): Permanente Revolution, Spiegel 36/2005, 84-91. o.

3. táblázat: EU-25 fejlődés szimulációs modell, stagnáló növekedési arányokkal.

GDP/fő, PPS-ben

évek	lakosság	GDP/fő	GDP/fő																		
	2000	2000	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012									
stagnáló növekedési ráták																					
Belgium	10239,1	24110,0	25900,0	1,9%	26380,7	1,9%	26870,4	1,9%	27369,1	1,9%	27877,1	1,9%	28394,5	1,9%	28921,5	1,9%	29458,3	1,9%	30005,1	1,9%	30562,0
Csehország	10278,1	13530,0	15410,0	3,5%	15945,3	3,5%	16499,2	3,5%	17072,4	3,5%	17665,4	3,5%	18279,1	3,5%	18914,0	3,5%	19571,1	3,5%	20250,9	3,5%	20954,4
Dánia	5330,0	26180,0	27310,0	1,1%	27604,7	1,1%	27902,6	1,1%	28203,7	1,1%	28508,0	1,1%	28815,6	1,1%	29126,6	1,1%	29440,8	1,1%	29758,5	1,1%	30079,6
Németország	82163,5	23120,0	24080,0	1,0%	24330,0	1,0%	24582,5	1,0%	24837,7	1,0%	25095,5	1,0%	25356,0	1,0%	25619,3	1,0%	25885,2	1,0%	26153,9	1,0%	26425,4
Észtország	1372,1	8490,0	10560,0	6,1%	11203,7	6,1%	11886,6	6,1%	12611,1	6,1%	13379,8	6,1%	14195,4	6,1%	15060,6	6,1%	15978,6	6,1%	16952,6	6,1%	17985,9
Görögország	10903,7	14950,0	17760,0	4,7%	18594,5	4,7%	19468,3	4,7%	20383,1	4,7%	21340,9	4,7%	22343,7	4,7%	23393,7	4,7%	24492,9	4,7%	25643,8	4,7%	26848,8
Spanyolország	39960,7	18900,0	21250,0	3,1%	21910,5	3,1%	22591,6	3,1%	23293,9	3,1%	24018,0	3,1%	24764,6	3,1%	25534,4	3,1%	26328,1	3,1%	27146,5	3,1%	27990,3
Franciaország	58748,7	23530,0	25280,0	1,9%	25750,0	1,9%	26228,8	1,9%	26716,5	1,9%	27213,2	1,9%	27719,2	1,9%	28234,6	1,9%	28759,6	1,9%	29294,3	1,9%	29839,0
Irország	3776,6	26080,0	29360,0	3,1%	30283,1	3,1%	31235,3	3,1%	32217,4	3,1%	33230,3	3,1%	34275,2	3,1%	35352,8	3,1%	36464,4	3,1%	37610,9	3,1%	38793,4
Olaszország	57679,9	22960,0	23900,0	1,0%	24144,6	1,0%	24391,7	1,0%	24641,4	1,0%	24893,6	1,0%	25148,4	1,0%	25405,8	1,0%	25665,8	1,0%	25928,5	1,0%	26193,9
Ciprus	690,5	17280,0	18840,0	2,3%	19265,2	2,3%	19700,0	2,3%	20144,6	2,3%	20599,3	2,3%	21064,2	2,3%	21539,6	2,3%	22025,7	2,3%	22522,9	2,3%	23031,2
Lettország	2381,7	7140,0	8940,0	6,3%	9503,4	6,3%	10102,4	6,3%	10739,1	6,3%	11415,9	6,3%	12135,4	6,3%	12900,3	6,3%	13713,3	6,3%	14577,6	6,3%	15496,4
Litvánia	3512,1	8109,0	10630,0	7,8%	11456,2	7,8%	12346,6	7,8%	13306,2	7,8%	14340,4	7,8%	15454,9	7,8%	16656,1	7,8%	17950,7	7,8%	19345,9	7,8%	20849,5
Luxemburg	433,6	45080,0	46370,0	0,7%	46701,7	0,7%	47035,8	0,7%	47372,3	0,7%	47711,2	0,7%	48052,5	0,7%	48396,3	0,7%	48742,5	0,7%	49091,2	0,7%	49442,4
Magyarország	10221,6	11050,0	13370,0	5,2%	14071,8	5,2%	14810,4	5,2%	15587,8	5,2%	16405,9	5,2%	17267,1	5,2%	18173,4	5,2%	19127,3	5,2%	20131,3	5,2%	21187,9
Málta	388,8	16110,0	16690,0	0,9%	16840,2	0,9%	16991,8	0,9%	17144,7	0,9%	17299,0	0,9%	17454,7	0,9%	17611,8	0,9%	17770,4	0,9%	17930,3	0,9%	18091,7
Hollandia	15864,0	25100,0	26630,0	1,5%	27035,8	1,5%	27447,8	1,5%	27866,1	1,5%	28290,7	1,5%	28721,9	1,5%	29159,6	1,5%	29603,9	1,5%	30055,1	1,5%	30513,1
Ausztria	8002,2	25920,0	26990,0	1,0%	27268,5	1,0%	27550,0	1,0%	27834,3	1,0%	28121,5	1,0%	28411,8	1,0%	28705,0	1,0%	29001,2	1,0%	29300,5	1,0%	29602,9
Lengyelország	38653,6	9460,0	10340,0	2,3%	10580,5	2,3%	10826,5	2,3%	11078,3	2,3%	11335,9	2,3%	11599,6	2,3%	11869,3	2,3%	12145,4	2,3%	12427,8	2,3%	12716,8
Portugália	10198,2	15950,0	16740,0	1,2%	16947,3	1,2%	17157,1	1,2%	17369,6	1,2%	17584,7	1,2%	17802,4	1,2%	18022,8	1,2%	18246,0	1,2%	18471,9	1,2%	18700,7
Szlovénia	1987,8	15160,0	17200,0	3,4%	17778,6	3,4%	18376,7	3,4%	18994,9	3,4%	19633,9	3,4%	20294,5	3,4%	20977,2	3,4%	21682,9	3,4%	22412,3	3,4%	23166,3
Szlovákia	5398,7	9920,0	11740,0	4,6%	12278,5	4,6%	12841,7	4,6%	13430,7	4,6%	14046,7	4,6%	14691,0	4,6%	15364,8	4,6%	16069,5	4,6%	16806,6	4,6%	17577,5
Finnország	5171,3	23590,0	24580,0	1,0%	24837,9	1,0%	25098,5	1,0%	25361,8	1,0%	25627,9	1,0%	25896,8	1,0%	26168,5	1,0%	26443,0	1,0%	26720,5	1,0%	27000,8
Svédország	8861,4	24720,0	25410,0	0,7%	25587,3	0,7%	25765,9	0,7%	25945,7	0,7%	26126,7	0,7%	26309,0	0,7%	26492,6	0,7%	26677,5	0,7%	26863,7	0,7%	27051,1
Nagy-Britannia	59623,4	23560,0	26490,0	3,1%	27313,6	3,1%	28162,8	3,1%	29038,4	3,1%	29941,2	3,1%	30872,1	3,1%	31832,0	3,1%	32821,7	3,1%	33842,1	3,1%	34894,3
átlag	451841,3		22247,9	2,1%	22695,4	2,1%	23154,7	2,1%	23626,3	2,1%	24110,6	2,1%	24608,0	2,1%	25118,9	2,1%	25643,9	2,1%	26183,3	2,1%	26737,8
rel. szórás			0,30		0,29		0,28		0,27		0,26		0,25		0,25		0,24		0,23		0,22

Forrás: Eurostat, saját számítás

4. táblázat: EU-25 fejlődés szimulációs modell, "szóttes" növekedési arányokkal.

GDP/fő, PPS-ben

évek	lakosság	GDP/fő	GDP/fő																		
	2000	2000	2003		2004	2005		2006		2007		2008		2009		2010		2011	2012		
szóttes növekedési ráták																					
Belgium	10239,1	24110,0	25900,0	1,9%	26380,7	2,0%	26919,3	2,2%	27523,9	2,0%	28080,2	1,8%	28591,1	2,0%	29163,2	1,8%	29688,4	2,0%	30276,5	2,2%	30936,3
Csehország	10278,1	13530,0	15410,0	3,5%	15945,3	3,1%	16443,8	2,8%	16906,5	2,5%	17334,6	2,3%	17729,7	2,1%	18093,4	1,8%	18427,4	2,0%	18801,6	1,8%	19145,3
Dánia	5330,0	26180,0	27310,0	1,1%	27604,7	1,2%	27932,4	1,3%	28297,1	1,4%	28703,5	1,6%	29156,9	1,7%	29663,7	1,9%	30230,7	2,1%	30866,4	1,9%	31450,6
Németország	82163,5	23120,0	24080,0	1,0%	24330,0	1,1%	24607,8	1,3%	24916,9	1,4%	25261,1	1,5%	25645,1	1,7%	26073,8	1,8%	26553,3	2,0%	27090,4	1,8%	27583,6
Észtország	1372,1	8490,0	10560,0	6,1%	11203,7	5,5%	11818,3	4,9%	12401,8	4,4%	12952,9	4,0%	13470,9	3,6%	13955,7	3,2%	14407,8	2,9%	14827,9	2,6%	15216,9
Görögország	10903,7	14950,0	17760,0	4,7%	18594,5	4,2%	19380,9	3,8%	20118,6	3,4%	20807,8	3,1%	21449,3	2,8%	22044,4	2,5%	22594,9	2,2%	23102,8	2,0%	23570,1
Spanyolország	39960,7	18900,0	21250,0	3,1%	21910,5	2,8%	22523,5	2,5%	23090,6	2,3%	23613,9	2,0%	24095,5	1,8%	24537,8	2,0%	25033,2	1,8%	25488,1	2,0%	25997,6
Franciaország	58748,7	23530,0	25280,0	1,9%	25750,0	2,0%	26276,7	2,2%	26867,9	2,0%	27411,9	1,8%	27911,4	2,0%	28470,9	1,8%	28984,6	2,0%	29559,8	2,2%	30205,1
Írország	3776,6	26080,0	29360,0	3,1%	30283,1	2,8%	31140,1	2,5%	31933,1	2,3%	32665,1	2,1%	33338,9	1,9%	33957,9	2,0%	34651,4	1,8%	35288,3	2,0%	36001,8
Olaszország	57679,9	22960,0	23900,0	1,0%	24144,6	1,1%	24416,5	1,2%	24718,8	1,4%	25055,6	1,5%	25431,1	1,6%	25850,3	1,8%	26319,0	2,0%	26843,9	1,8%	27325,8
Ciprus	690,5	17280,0	18840,0	2,3%	19265,2	2,0%	19656,5	2,2%	20095,7	2,0%	20499,8	1,8%	20870,9	2,0%	21286,4	1,8%	21667,8	2,0%	22094,8	2,2%	22573,8
Lettország	2381,7	7140,0	8940,0	6,3%	9503,4	5,7%	10042,5	5,1%	10555,2	4,6%	11040,1	4,1%	11496,7	3,7%	11924,5	3,3%	12323,9	3,0%	12695,4	2,7%	13039,9
Litvánia	3512,1	8109,0	10630,0	7,8%	11456,2	7,0%	12257,5	6,3%	13029,2	5,7%	13767,5	5,1%	14469,5	4,6%	15133,6	4,1%	15758,7	3,7%	16344,5	3,3%	16891,3
Luxemburg	433,6	45080,0	46370,0	0,7%	46701,7	0,8%	47069,2	0,9%	47476,7	1,0%	47928,8	1,0%	48430,8	1,2%	48988,8	1,3%	49609,6	1,4%	50301,2	1,5%	51072,6
Magyarország	10221,6	11050,0	13370,0	5,2%	14071,8	4,7%	14736,5	4,3%	15363,1	3,8%	15950,9	3,4%	16500,2	3,1%	17011,6	2,8%	17486,2	2,5%	17925,2	2,3%	18330,2
Málta	388,8	16110,0	16690,0	0,9%	16840,2	1,0%	17007,0	1,1%	17192,2	1,2%	17398,1	1,3%	17627,4	1,4%	17882,9	1,6%	18168,1	1,8%	18486,7	1,9%	18843,4
Hollandia	15864,0	25100,0	26630,0	1,5%	27035,8	1,7%	27489,0	1,8%	27995,9	2,0%	28563,7	1,8%	29085,2	2,0%	29669,2	1,8%	30205,4	2,0%	30805,9	2,2%	31479,5
Ausztria	8002,2	25920,0	26990,0	1,0%	27268,5	1,1%	27578,1	1,2%	27922,5	1,4%	28306,0	1,5%	28733,7	1,7%	29211,3	1,8%	29745,4	2,0%	30343,6	1,8%	30892,8
Lengyelország	38653,6	9460,0	10340,0	2,3%	10580,5	2,1%	10801,9	1,9%	11005,4	2,1%	11233,4	1,9%	11442,9	2,1%	11677,7	1,8%	11893,3	2,0%	12134,8	1,8%	12356,6
Portugália	10198,2	15950,0	16740,0	1,2%	16947,3	1,4%	17178,1	1,5%	17435,5	1,6%	17722,8	1,8%	18044,1	2,0%	18404,0	1,8%	18734,3	2,0%	19104,2	2,2%	19519,0
Szlovénia	1987,8	15160,0	17200,0	3,4%	17778,6	3,0%	18316,9	2,7%	18816,0	2,5%	19277,5	2,2%	19703,0	2,0%	20094,4	1,8%	20453,6	2,0%	20855,9	2,2%	21307,0
Slovákia	5398,7	9920,0	11740,0	4,6%	12278,5	4,1%	12785,3	3,7%	13260,3	3,3%	13703,7	3,0%	14116,1	2,7%	14498,4	2,4%	14851,8	2,2%	15177,7	2,0%	15477,3
Finnország	5171,3	23590,0	24580,0	1,0%	24837,9	1,2%	25124,5	1,3%	25443,5	1,4%	25798,8	1,5%	26195,1	1,7%	26637,7	1,9%	27132,8	2,0%	27687,6	1,8%	28197,0
Svédország	8861,4	24720,0	25410,0	0,7%	25587,3	0,8%	25783,7	0,8%	26001,4	0,9%	26242,9	1,0%	26511,0	1,1%	26809,0	1,2%	27140,4	1,4%	27509,5	1,5%	27921,0
Nagy-Britannia	59623,4	23560,0	26490,0	3,1%	27313,6	2,8%	28077,9	2,5%	28785,0	2,3%	29437,4	2,0%	30037,9	1,8%	30589,3	2,0%	31207,1	1,8%	31774,3	2,0%	32409,5
átlag	451841,3		22247,9	2,1%	22695,4	2,1%	23145,9	2,0%	23602,7	2,0%	24054,7	1,9%	24497,0	1,9%	24956,0	1,9%	25433,1	2,0%	25933,8	2,0%	26444,1
rel. szórás			0,30		0,29	0,28		0,28		0,27		0,27		0,26		0,26		0,26		0,26	

Forrás: Eurostat, saját számítás

5. táblázat: EU-25 fejlődés szimulációs modell, "patch-work" növekedési arányokkal.

GDP/fő, PPS-ben

évek	lakosság	GDP/fő	GDP/fő																		
	2000	2000	2003		2004	2005	2006	2007		2008	2009	2010	2011	2012							
patchwork növekedési ráták																					
Belgium	10239,1	24110,0	25900,0	1,9%	26380,7	1,7%	26821,4	1,5%	27224,6	1,4%	27593,0	1,2%	27929,0	1,1%	28235,1	1,0%	28513,6	0,9%	28766,8	0,8%	28996,6
Csehország	10278,1	13530,0	15410,0	3,5%	15945,3	3,5%	16504,7	3,5%	17089,6	3,6%	17701,2	3,6%	18341,1	3,7%	19010,7	3,7%	19711,8	3,7%	20445,9	3,8%	21215,0
Dánia	5330,0	26180,0	27310,0	1,1%	27604,7	1,0%	27872,8	0,9%	28116,4	0,8%	28337,6	0,7%	28538,2	0,6%	28720,0	0,6%	28884,7	0,5%	29033,8	0,5%	29168,7
Németország	82163,5	23120,0	24080,0	1,0%	24330,0	0,9%	24557,3	0,8%	24763,8	0,8%	24951,2	0,7%	25121,1	0,6%	25275,1	0,6%	25414,5	0,5%	25540,7	0,4%	25654,8
Észtország	1372,1	8490,0	10560,0	6,1%	11203,7	6,2%	11893,4	6,2%	12632,9	6,3%	13426,3	6,3%	14277,9	6,4%	15192,6	6,5%	16175,6	6,5%	17232,7	6,6%	18370,2
Görögország	10903,7	14950,0	17760,0	4,7%	18594,5	4,7%	19477,0	4,8%	20410,7	4,8%	21398,8	4,9%	22445,2	4,9%	23553,7	5,0%	24728,5	5,0%	25974,4	5,1%	27296,0
Spanyolország	39960,7	18900,0	21250,0	3,1%	21910,5	3,1%	22598,4	3,2%	23315,0	3,2%	24061,7	3,2%	24840,0	3,3%	25651,6	3,3%	26498,0	3,3%	27381,1	3,4%	28302,8
Franciaország	58748,7	23530,0	25280,0	1,9%	25750,0	1,7%	26180,9	1,5%	26575,2	1,4%	26935,5	1,2%	27264,0	1,1%	27563,4	1,0%	27835,7	0,9%	28083,3	0,8%	28308,1
Írország	3776,6	26080,0	29360,0	3,1%	30283,1	3,2%	31244,8	3,2%	32246,9	3,2%	33291,6	3,3%	34380,8	3,3%	35516,9	3,3%	36702,4	3,4%	37939,6	3,4%	39231,3
Olaszország	57679,9	22960,0	23900,0	1,0%	24144,6	0,9%	24367,0	0,8%	24569,0	0,7%	24752,4	0,7%	24918,6	0,6%	25069,2	0,5%	25205,6	0,5%	25328,9	0,4%	25440,5
Ciprus	690,5	17280,0	18840,0	2,3%	19265,2	2,3%	19704,4	2,3%	20158,0	2,3%	20626,8	2,3%	21111,2	2,4%	21612,0	2,4%	22129,7	2,4%	22665,2	2,4%	23219,2
Lettország	2381,7	7140,0	8940,0	6,3%	9503,4	6,4%	10108,4	6,4%	10758,3	6,5%	11456,9	6,6%	12208,3	6,6%	13016,9	6,7%	13887,8	6,8%	14826,2	6,8%	15838,1
Litvánia	3512,1	8109,0	10630,0	7,8%	11456,2	7,8%	12355,5	7,9%	13335,1	8,0%	14402,9	8,1%	15567,8	8,2%	16839,5	8,3%	18228,8	8,3%	19747,8	8,4%	21409,8
Luxemburg	433,6	45080,0	46370,0	0,7%	46701,7	0,6%	47002,4	0,6%	47274,8	0,5%	47521,3	0,5%	47744,4	0,4%	47946,1	0,4%	48128,4	0,3%	48293,0	0,3%	48441,8
Magyarország	10221,6	11050,0	13370,0	5,2%	14071,8	5,3%	14817,8	5,4%	15611,2	5,4%	16455,4	5,5%	17354,2	5,5%	18311,6	5,6%	19331,8	5,6%	20419,7	5,7%	21580,4
Málta	388,8	16110,0	16690,0	0,9%	16840,2	0,8%	16976,6	0,7%	17100,4	0,7%	17212,6	0,6%	17314,3	0,5%	17406,3	0,5%	17489,5	0,4%	17564,8	0,4%	17632,9
Hollandia	15864,0	25100,0	26630,0	1,5%	27035,8	1,4%	27406,6	1,2%	27744,9	1,1%	28053,1	1,0%	28333,6	0,9%	28588,6	0,8%	28820,1	0,7%	29030,2	0,7%	29220,6
Ausztria	8002,2	25920,0	26990,0	1,0%	27268,5	0,9%	27521,8	0,8%	27751,9	0,8%	27960,7	0,7%	28150,0	0,6%	28321,5	0,5%	28476,9	0,5%	28617,4	0,4%	28744,6
Lengyelország	38653,6	9460,0	10340,0	2,3%	10580,5	2,3%	10829,0	2,4%	11085,9	2,4%	11351,5	2,4%	11626,2	2,4%	11910,4	2,5%	12204,4	2,5%	12508,7	2,5%	12823,7
Portugália	10198,2	15950,0	16740,0	1,2%	16947,3	1,1%	17136,1	1,0%	17308,0	0,9%	17464,3	0,8%	17606,1	0,7%	17734,9	0,7%	17851,6	0,6%	17957,3	0,5%	18053,0
Szlovénia	1987,8	15160,0	17200,0	3,4%	17778,6	3,4%	18382,7	3,4%	19013,5	3,5%	19672,6	3,5%	20361,2	3,5%	21081,2	3,6%	21834,0	3,6%	22621,5	3,6%	23445,6
Szlovákia	5398,7	9920,0	11740,0	4,6%	12278,5	4,6%	12847,3	4,7%	13448,4	4,7%	14083,9	4,8%	14756,1	4,8%	15467,5	4,9%	16220,6	4,9%	17018,2	5,0%	17863,5
Finnország	5171,3	23590,0	24580,0	1,0%	24837,9	0,9%	25072,4	0,8%	25285,5	0,8%	25478,9	0,7%	25654,3	0,6%	25813,2	0,6%	25957,1	0,5%	26087,4	0,5%	26205,2
Svédország	8861,4	24720,0	25410,0	0,7%	25587,3	0,6%	25748,0	0,6%	25893,5	0,5%	26025,3	0,5%	26144,4	0,4%	26252,2	0,4%	26349,5	0,3%	26437,5	0,3%	26516,9
Nagy-Britannia	59623,4	23560,0	26490,0	3,1%	27313,6	3,1%	28171,3	3,2%	29064,8	3,2%	29995,8	3,2%	30966,3	3,3%	31978,1	3,3%	33033,5	3,3%	34134,6	3,4%	35283,9
átlag	451841,3	1,0	22247,9	2,1%	22695,4	2,1%	23138,9	2,0%	23580,4	2,0%	24021,6	2,0%	24464,5	1,9%	24911,0	1,9%	25362,7	1,9%	25821,7	1,8%	26289,8
rel. szórás			0,30		0,29	0,28		0,27		0,26		0,25		0,24		0,23		0,22		0,21	

Forrás: Eurostat, saját számítás

Ténykép

Bihall Tamás – Szilágyiné Baán Anna:

Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdaságának helyzete az EU-csatlakozás után másfél évvel. Esélyek, lehetőségek, kockázatok.

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi és Iparkamara rendszeresen nyomon követi és elemzi a megye gazdasági folyamatainak alakulását, ennek alapján dolgoz ki javaslatokat a politikai és gazdasági szereplők számára és ennek alapján határozza meg saját gazdaságfejlesztési feladatait is.

A 2005. őszi elvégzett elemzés aktualitását több esemény is adta:

- Másfél év telt el az EU-csatlakozás óta, ez az időszak már alkalmas az első tapasztalatokat levonására, annak megvizsgálására, hogy a pozitív és negatív hatások hogyan érvényesültek az egyes vállalkozói rétegekben, az egyes ágazatokban
- A vállalkozások és a nonprofit szervezetek jelentős számban vettek részt az EU-forrásokra kiírt pályázatokban. A döntések alapján látható, milyen fejlesztések indulnak meg a következő időszakban, s azok milyen hatással lesznek a gazdaság élénkítésére
- Jelenleg folyik a II. Nemzeti Fejlesztési Terv tervezése. A 2007-2013-ig tartó időszakra ez a terv tartalmazza majd a megpályázható célokat és a pályázati feltételeket. Fontos, hogy a tervezés során a súlyponti kérdések kiemelten érvényesüljenek, hogy az EU-források a gazdaság tényleges és érzékelhető fejlődését szolgálják
- Miskolc város további jelentős fejlesztési forráshoz juthat a Versenyképességi Pólus program kapcsán, s ezáltal a térség fejlődését generáló erővé válhat. A jó célok meghatározását segíti az elemzés eredményének ismerete.

Az elkészült szakmai anyag fentiek szem előtt tartásával vizsgálja a következőket:

A gazdaság helyzete

Megállapítások:

- A megyében igen kis számban vannak a tőkeerős nagyvállalatok és igen szűk a közép- és az erős kisvállalkozói réteg.
- A gazdaság megerősítése érdekében elsősorban ennek a helyi vállalkozói körnek a szélesítése és erősítése szükséges, míg a nagyvállalatok esetében az integrátori szerepet is ellátó cégek ezirányú fejlesztése, illetve az ilyen befektetők betelepülése a kívánatos.

A gazdaságfejlesztés eszközei:

- Innováció.
- Szakképzés.
- Korszerű menedzsment-ismeretek.
- Fejlesztési tőke.
- Piacfejlesztés.

A társadalom helyzete

Megállapítások:

- A megye lakossága elöregszik, az értékesebb munkaerő elhagyja a megyét.
- Egyre nő az eltartott réteg aránya a jövedelemmel rendelkezőkhöz képest.

A társadalmi szerkezet megváltoztatásának eszközei:

- Fiatal diplomásokat és szakembereket megtartó speciális programok.
- Célzott lakásépítési programok.

Az EU-források elérése

Megállapítások:

- Az eltelt időszakban Borsod-Abaúj-Zemplén megye jelentős forrásokat ért el, a sorrendben Budapest és Pest megye után a harmadik helyen áll.
- Az elnyert forrásoknak csak igen alacsony hányada fordítódik tényleges gazdaságfejlesztésre, olyan tevékenységre, amely munkahelyet, terméket hoz létre.
- A gazdaságfejlesztési projektek növelésének eszközei:
- A vállalkozások tőkeerejének növelése.
- A pályázatokhoz kapcsolódó adminisztráció egyszerűsítése, a kifizetések felgyorsítása.

A II. Nemzeti Fejlesztési Terv és a „Miskolc – növekedési pólus” programok tervezése

Megállapítások:

- A tervezési munkák az országos tervezéssel egyidejűleg folynak, az egyeztetések még nem kezdődtek meg.
- A programokban megfogalmazott és eddig ismertté vált fejlesztési tervekben a gazdasági szféra szerepe gyenge.
Az eredményes tervezés eszközei:
- A gazdaság érzékelhető növekedését biztosító súlyponti területek kiválasztása.
- A kamara bázisán a gazdaság szereplőinek bevonása a tervezési és a végrehajtási folyamatokba.

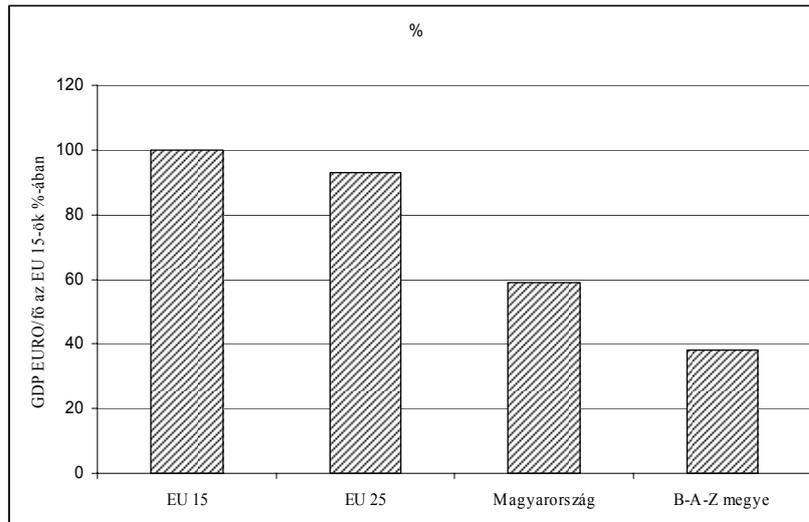
Összegzésül a BOKIK ajánlásokat, javaslatokat fogalmaz meg a gazdasági, társadalmi, politikai élet szereplői és a döntéshozók felé, s megjelöli saját vállalásait a programok végrehajtásában.

A Kamara szándékai szerint a jövőben is elkészíti elemzéseit, javaslatait és azokat a gazdasági, társadalmi, tudományos és politikai élet szereplői számára átadja.

Bevezetés – az EU-csatlakozáshoz kapcsoló várakozások és tények

A politikai rendszerváltozást követően a lakosság jelentős része örömmel élt a szabad utazás lehetőségével, sokan mentek vásárolni, nyaralni a nyugat-európai országokba. Az akkor célul kitűzött EU-tagság az emberek agyában az anyagi biztonsággal és jóléttel, a rendezett környezettel, az elérhető árubőséggel vált azonos fogalommá. A csatlakozáshoz közeledve ennek az életminőségnek a kevésbé vonzó feltételei is beépültek a mindennapokba. A gazdasági tevékenység szigorú – sokszor az EU-országokon is túltevő és nagy anyagi áldozatokat kívánó – szabályozottsága, a pályázati források lényegesen bonyolultabb elérési módja, a számonkérés következetessége és bürokratizmusa, valamint a minden eddiginél élesebb verseny számos vállalkozást állított nehéz próbatétel elé.

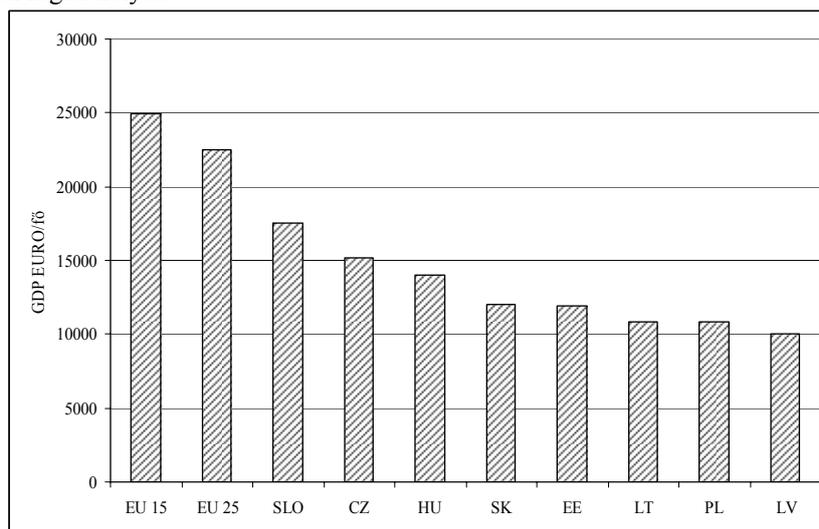
2004. május 1. után Magyarország egy olyan Európai Unió tagja lett, amelynek legnagyobb államai is gazdasági nehézségekkel küzdöttek, nőtt a munkanélküliség, csökkentek a piaci lehetőségek. Az Egyesült Államok gazdasági teljesítménye lényegesen nagyobb ütemben nőtt az EU-énál, és eddig elképzelhetetlen erővel megjelent Kína.

1. ábra: Magyarország teljesítménye a csatlakozáskor

Forrás: Világgazdasági Kutató Intézet 2005.

A velünk együtt csatlakozó országok teljesítményével összevetve Magyarország az első harmadban foglal helyet:

2. ábra: Magyarország helye az együttcsatlakozó országok között

Forrás: Világgazdasági Kutató Intézet 2005.

A 25 EU-tagállam régióinak sorrendje néhány hónappal ezelőtt jelent meg, ugyancsak az egy főre jutó GDP-t véve alapul.

Az EU 25-ök átlagát véve 100%-nak az alábbi eredmény mutatkozott:

1. táblázat: 25 EU-tagállam régióinak sorrendje az EU 25-ök átlagát véve 100 %-nak

A 10 legmagasabb érték			A 10 legalacsonyabb érték		
Ssz	Régió	%	Ssz	Régió	%
1.	Belső London (UK)	315	245.	Lettország	39
2.	Bruxelles-Capitale (BE)	234	246.	Kelet-Szlovákia	39
3.	Luxemburg	213	247.	Észak-Alföld	38
4.	Hamburg (DE)	188	248.	Opolskie (PL)	37
5.	Ile de France (FR)	176	249.	Észak-Magyarország	37
6.	Wien (AT)	174	250.	Swietokrzyskie (PL)	36
7.	Berkshire-Buckingham.(UK)	162	251.	Podlaskie (PL)	35
8.	Prov.Aut. Bolzano (IT)	160	252.	Warminsko-Mazurskie(PL)	34
9.	Stockholm (SE)	158	253.	Podkarpackie (PL)	33
10.	Oberbayern (DE)	158	254.	Lubelskie (PL)	32

Forrás: Eurostat 2005.

Minden összehasonlítás azt mutatja, hogy a megye gazdasági potenciálja alacsony, akár az utóbbi 15 évet tekintve nehéz olyan területet találni, ahol érdemi változás történt volna. A fajlagos megyei teljesítmények az országos átlag 50-60 %-a körül mozognak, a munkanélküliség pedig gyakorlatilag folyamatosan a legmagasabb. Az elmúlt évek, évtized kiemelt programjai érdemi változást nem hoztak, talán csak a helyzet stabilizálására voltak elegendőek.

Ha a jelenlegi folyamatok folytatódnak, a térség véglegesen és visszavonhatatlanul a periférián marad:

- rendkívül alacsony gazdasági teljesítménnyel, amely taszítja a befektetőket,
- alacsony keresetekkel és életszínvonallal, magas munkanélküliséggel,
- elöregedő lakossággal, egyre magasabb eltartottsági aránnyal,
- szegény, az alapfeladatok ellátására is alkalmatlan önkormányzatokkal,
- lepusztult környezettel.

Ahhoz, hogy ez a helyzet megváltozzon, tudatos és tervszerű gazdaságpolitikára és helyi társadalompolitikára van szükség, amelynek kialakításában a kamara és a helyi gazdasági szereplők aktív részvétele elengedhetetlen.

A gazdaság jelenlegi helyzete, a gazdaságfejlesztés stratégiai céljai

A makrogazdasági és összehasonlító mutatók ismeretében a megye gazdaságának szerkezetét kell áttekintenünk a következőkben.

Ha a vállalkozások méret nagyságát vizsgáljuk, az igen kis-számú nagyvállalat, kevés középvállalkozás és igen nagy számú kis- és mikrovállalkozás jelenik meg a statisztikákban.

2004. végén a foglalkoztatottak számát tekintve a működő vállalkozások megoszlása a következő volt:

2. táblázat: Működő vállalkozások az alkalmazottak száma szerint 2004. dec. 31-én

0 és ismeretlen	1-9 fő	10-19 fő	20-49 fő	50-249 fő	250 fő fölött	Összesen
14.937	31.001	992	653	525	77	48.185

Forrás: KSH 2005.

Mindössze 1255 megyei székhelyű vállalkozás (2,6 %) foglalkoztat 20 főnél többet!

A statisztikákat elemezve meg kell azonban azt is jegyezni, hogy jelentős számban vannak olyan nagyvállalatok, amelyeknek a székhelye megyén kívül esik, ugyanakkor tevékenységüket a megyében folytatják. Ezek adatai sajnos nem a megyei eredményekben jelennek meg. (Nagy gépipari, élelmiszeripari, építőanyag-ipari cégek tartoznak ide. Ezen vállalatok száma 10 és 20

között van, így jelentősen nem növelnék a nagy foglalkoztatók számát, a gazdasági eredményeket azonban igen.)

A vállalkozások működési forma szerinti megoszlása az alábbi.

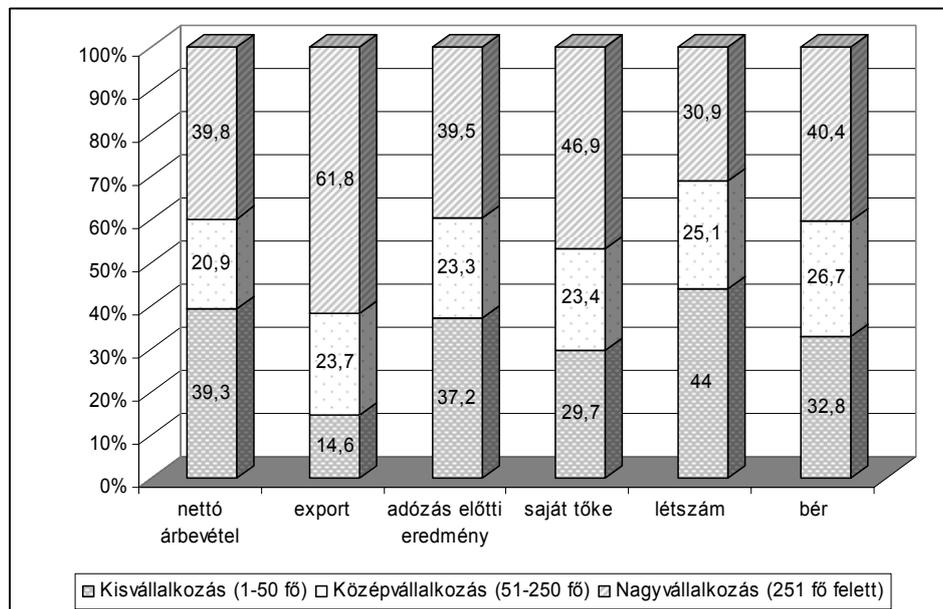
3. táblázat: Borsod-Abaúj-Zemplén megye működő vállalkozásai (mezőgazdasági vállalkozások kivételével)

	Rt	Kft	Bt	Egyéni váll.	Összesen
Megye	126	6215	8471	24034	38846
BOKIK tagok	45	914	541	983	2483
Tagok %	36	15	6,5	4	6,4

Forrás: KSH 2005.

A Részvénytársaságok közül minden 2,8-dik, a Kft-k közül minden 6,8-dik, a Betéti társaságok közül minden 15-dik, az egyéni vállalkozások közül minden 24-dik a BOKIK tagja.

Köztudott, hogy a nagyvállalatok mellett a kkv-k egyre nagyobb szerepet játszanak a teljesítmények és a foglalkoztatottság területén.

3. ábra: A vállalkozások teljesítmény részesedésének megoszlása

Forrás: KSH 2005.

A nagyvállalatok egyik része a multinacionális befektető, akiből sajnos kevés van. Noha mindegyik jelentős foglalkoztatást biztosít a térségben, hosszabb távon azok szerepe lehet meghatározó, akik a térség fejlődésében valamilyen integrátori szerep megvalósítására képesek. A gépipari vállalkozások képesek jelentős számban beszállítókat maguk köré csoportosítani, s ilyen szempontból is rendkívül sajnálatos tény, hogy a befektetők az új autógyárak telepítésénél nem az észak-magyarországi régiót, hanem a kedvezőbb feltételeket kínáló Szlovákiát, Lengyelországot választották. A megyében működő cégek viszont folyamatosan növelik kapcsolataikat a helyi vállalkozásokkal.

Más a szerepe a vegyipari gyáróriásoknak, így a BorsodChem és a TVK Rt-nek. Alapanyag előállítóként lehetőséget adnak ahhoz, hogy minél több feldolgozóipari vállalkozás létesüljön a

körzetükben. Hatalmas gazdasági erejük révén nagy volumenű beruházásokat valósítanak meg, munkát és megrendelést biztosítva a cégeknek és munkavállalóknak. Emellett képesek arra, hogy a területükön létesített központokkal a térség igényeit is szolgálják, pl. logisztikai központtal, környezetvédelmi kutatásokkal, szakági kutatásokkal, infrastrukturális beruházásokkal. A nagyvállalatok fejlesztései így jelentős mértékben meghatározzák a gazdaság eredményeit.

Ahhoz azonban, hogy a megye gazdasága stabilabb és erősebb legyen, elsősorban a *közepes és az erős kisvállalkozások* rétegét kell szélesíteni, hiszen ők már egyre nagyobb részt vállalnak a foglalkoztatásban, a technológiai fejlesztésekben, helyi kötődésük révén alkalmasak a kooperációra, döntéseiket a helyi körülmények alakulása befolyásolja, szemben a multinacionális cégekkel, akik számtalan egyéb szempontot is figyelembe vesznek, amikor fejlesztésről vagy éppen kivonulásról határoznak.

Ez a réteg akkor fog megerősödni, ha tevékenységét az innováció, szakképzett munkaerő, korszerű vállalkozási, vezetési és vállalatirányítási rendszerek ismerete jellemzi, és vállalkozásának fejlesztéséhez biztosított a tőke, piac elérése.

Innováció

Egy ország, egy térség versenyképességének egyik legfontosabb mutatója az innovációra fordított eszközök nagysága, aránya. Az Európai Unió stratégiai célkitűzése a versenyképesség lényeges javítása. Míg az Európai Unió tagállamai átlagosan a GDP 2-2,5%-át fordítják innovációra, ezek között a legfejlettebbek a 3,5-4 %-ot is elérik, Magyarország GDP-jéből a kutatás-fejlesztésre fordított hányad 1 % körüli. S míg a fejlett EU-tagállamokban az innovációs ráfordítások 75-80 %-a az üzleti szférában jelenik meg, Magyarországon ez az arány mindössze 30 % körüli. Az OECD 2005. évi jelentése külön kiemeli ezt a negatívumot. Észak-Magyarország a régiók közötti versenyben e tekintetben az utolsó helyen áll. Miközben a térség lakossága az ország lakosságának 12,6 %-a, területe pedig 14,4%-a, a K+F ráfordítások az országos összeg mindössze 2,6 %-át adják. Ezen belül is riasztóan alacsony a K+F beruházások aránya, ami az országos volumen mindössze 1,5 %-a. S miközben a nagy szakmai múlttal rendelkező Miskolci Egyetem ma is Európa elismert egyetemei közé tartozik, munkahely hiányában a régióból tömegesen vándorolnak el a fiatal diplomások. A régió előregszik, a lakosságon belül csökken a jelentős hozzáadott értéket előállítani tudó képzett szakemberlétszám.

4. táblázat: Kutató-fejlesztő helyek ráfordításai, millió Ft-ban (2001)

Régió	Folyó költség	Beruházás	Ráfordítás összesen
Közép-Magyarország	58.579,9	14.673,7	73.253,6
Közép-Dunántúl	4.743,6	515,7	5.259,3
Nyugat-Dunántúl	2.687,0	262,1	2.949,1
Dél-Dunántúl	3.567,0	351,2	3.918,3
Észak-Alföld	7.281,1	862,9	8.144,0
Dél-Alföld	7.171,9	1.029,2	8.201,1
Észak-Magyarország	2.046,7	457,1	2.503,8
Összesen	86.077,2	18.151,9	104.229,2

Forrás: KSH 2002.

5. táblázat: A kutatás-fejlesztés főbb adatai Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, 1999-2004. között

Megnevezés	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Kutató-fejlesztő hely	79	77	81	95	92	91
Az összes dolgozó tényleges létszáma	1 476	1 435	1 600	1 739	1 614	1 582
Ebből: kutató és fejlesztő	1 018	990	1 010	1 103	1 119	1 090
Számított létszám	508	588	598	658	614	661
Ebből: kutató és fejlesztő	336	389	393	437	416	449
Folyó költség, millió Ft	1 214	1 552	1 597	2 370	2 594*	2 941*
Beruházás, millió Ft	112	106	260	240	316	373
Kutatási téma, fejlesztési feladat	631	646	635	807	849	849

*Megjegyzés: Az adatok nem tartalmazzák a kapcsolódó tevékenységek (tudományos szolgáltatás, termelés) költségeit.

Forrás: KSH 2000-2005.

Az innováció területén a térség vállalkozói szerény eredményt érnek el.

Az elmúlt két év innovációt támogató pályázatainak eredményei alapján azt tapasztaljuk, hogy a költségvetési intézmények támogatottsága szinte kizárólagos. Nagyon kevés a vállalati kutatás-fejlesztés, s az ezt célzó kooperációs kutató központ tagjai között is kevés a kkv.

2004-ben az innovációt segítő GVOP pályázatokon a megyei pályázók mintegy 450 MFt támogatást nyertek el, ezen belül egyetlen vállalati pályázat kapott kutatásra pénzt. 2005-ben ugyan már megjelentek a vállalkozói kezdeményezések, 8 vállalkozás összesen 168 MFt támogatást kapott, de ez nem nevezhető kiemelkedőnek.

A végleges leszakadás csak abban az esetben kerülhető el, ha jelentősen megnövekszik az innovatív tevékenységet megvalósító vállalkozások és munkahelyek száma. A térség képes lesz a fiatal diplomások és szakmunkások megtartására. A lakosság szerkezetének megváltozása megteremti a fizetőképes kereslet növekedését, ezáltal a kereskedelmi és szolgáltató ágazatok fejlődését, a minőségi élet feltételeinek javulását.

Stratégiai kérdés az innovációs tevékenység erősítése: kutató-fejlesztő tevékenységet is folytató befektetők betelepülésének kezdeményezése, az alkalmazott és a vállalati kutatások dominanciájának biztosítása, a K+F beruházások jelentős növelése, K+F munkahelyek számának növelése, a fiatal diplomás munkaerő megtartása.

Az innováció fejlesztése érdekében a BOKIK az alábbi feladatokat látja el:

- részvétel a Regionális Innovációs Tanács és Ügynökség munkájában,
- iparjogvédelmi tanácsadó szolgálat működtetése,
- pályázati tanácsadás,
- innovációs képzések szervezése vállalkozások és középiskolások számára,
- innovációs klaszterek szervezése.

Szakképzettség

A vállalkozások véleménye szerint a szakképzett munkaerő hiánya már nagyobb mértékben gátolja a fejlődést, mint a tőkehiány. Különösen tragikus ez olyan megyében, ahol a munkanélküliség folyamatosan a legmagasabb. Általános tapasztalat, hogy a hiányszakmákban kevés a tanuló, ráadásul az alapképzettségük sem megfelelő. Egy közelmúltban végzett felmérés statisztikai módszerek felhasználásával sorolta be az ország kistérségeit a humán index alapján. Ez a mutató az iskolázottságot, a születéskor várható élettartamot, a jövedelmeket veszi figyelembe. A magas humán index kategóriába 32 kistérség tartozik. Győr az első, itt található az egri, a pécsi vagy a móri kistérség. A megyénkből a legfejlettebb a miskolci kistérség, de ez is csak a közepes értékűek között van, s ide tartozik még a kazincbarcikai, a tiszaujvárosi és a mezőkövesdi kistérség. Az alacsony értékűek között pedig az összes többi.

6. táblázat: A 149 kistérség HDI (humán index) szerinti sorrendje (a megyét még csak a régi, 11 kistérséges felosztásban vizsgálva)

Sorrend	Kistérség
44.	Miskolci
63.	Kazincbarcikai
70.	Tiszaujvárosi
88.	Mezőkövesdi
106.	Sárospataki
113.	Sátoraljaújhelyi
115.	Szerencsi
117.	Ózdi
126.	Szikszói
138.	Encsi
146.	Edelényi

Forrás: KSH Területi Statisztikai Évkönyv

A hatékony szakképzési rendszer nem képzelhető el az alapfokú oktatás színvonalának emelése nélkül, írni-olvasni nem tudó gyerekek soha nem lesznek alkalmasak megfelelő szaktudás elsajátítására.

A szakmunkás életpálya választása ma nem eléggé megbecsült. A gyerekek és szülők nagy része valós ismeretek nélkül választja ki a továbbtanulás intézményét. A kamara által kezdeményezett „Út a gazdaságba” program a vállalkozásoknál lebonyolított „nyílt napok” megszervezésével a szakmák szépségére hívja fel a figyelmet. Az iskolaév végén szervezett, a megye legjobb tanulóit elismerő oklevélatadás és fogadás a szakmunka társadalmi megbecsülését jelzi.

Az oktatás jelenlegi formájában a tanulók kevés gyakorlati ismeretet sajátítanak el, így tudásuk nem felel meg a gazdaság igényeinek. A szakképzés gyakorlat-orientált átalakítása érdekében a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara már eddig is számos sikeres kezdeményezést tett. 16 szakma felügyeletének átvételével, a szintvizsgák bevezetésével, a tananyag-fejlesztéssel, a gyakorlati képzőhelyek felügyeletével és a tanulószerveződések elterjesztésével. Megyénkben kamarai ellenjegyzéssel eddig kb. 2500 tanulószerveződés jött létre.

Sok vállalkozásvezető kifogásolja, hogy a szakképzettséggel rendelkezők csak több hónapos betanítás után képesek ellátni a feladatokat. Kamaránk egy regionális kompetenciaközpont kialakítását javasolja, amely a szakmunkások tényleges tudását felméri, összevetve a munkáltatók igényével a szükséges speciális képzést megszervezi, majd a „kész” munkaerőt adja át a vállalkozásoknak, megtakarítva ezzel a betanulási idő nagy részét.

A szakképzés és a munkaerőpiac összhangjának megteremtése érdekében a régió kamarái a regionális operatív program egyik intézkedésén belül felméri a térség vállalkozóinak

szakképzési igényét, a szakképzési kínálatot, ezt követően a hiányzó tananyagok kifejlesztésre kerülnek. A képzésekre a vállalkozások vezetői, alkalmazottai illetve magán személyek pályázhatnak 40 illetve 60 %-os támogatással, az önrészt pedig a szakképzési hozzájárulás terhére lehet biztosítani. A program szerint az elkövetkező két évben a megyében 700, a régióban 1400 fő kerül ezekbe a képzésekbe.

Egy újszerű kísérleti modell indítását kezdeményezte a BOKIK. A regionális szakképzési modell kísérletet tesz arra, hogy a gazdaság, a fenntartók és az iskolák közösen alakítsák ki azt az optimális szakképzési rendszert a régióban, amely a csökkenő gyerek-létszámot, a gazdaság igényeinek térbeli megjelenését és a szakképző intézmények leggazdaságosabban üzemeltethető és fejleszhető rendszerét alakítja ki. Így a szakképző helyek olyan koncentrált fejlesztése valósulhat meg, amely a szükségszerű kapacitás-csökkentést jól felszerelt, piacképes tudást és reménybeli jó keresetet biztosító iskolák rendszerének kialakításával oldja meg.

A gazdaság fejlődése nem képzelhető el korszerű, hasznosítható elméleti és gyakorlati ismeretekkel rendelkező közép- és felsőfokú végzettségű szakemberek nélkül. Ehhez megbízható alafokú képzés, gyakorlatorientált szakiskolai, szakközépiskolai képzés, a gazdaság igényeihez illeszkedő, gyakorlati ismereteket is nyújtó felsőfokú szakképzés szükséges. A csökkenő gyereklétszám és a képzés költségigénye egyaránt a racionális rendszerek kialakítását teszik szükségessé. A hiányszakmák esetében a kiemelt normatíva segítheti a megfelelő beiskolázást.

A szakképzési rendszer fejlesztése érdekében a BOKIK a következő feladatokat látja el:

- regionális szakképzési modell kialakítása,
- regionális képzési kereslet-kínálat összehangolása, beiskolázások,
- pályaválasztási tanácsadás: Út a gazdaságba,
- gyakorlati képzés felügyelete, vizsgáztatás, szintvizsgáztatás,
- mestervizsgáztatás, képzés,
- tanulószervezéses tanácsadói hálózat működtetése,
- szakképzési tanérvnyitó, tanévzáró, szakmai versenyek, mester-remek kiállítás,
- regionális kompetenciaközpont kialakítása.

Korszerű vállalkozási, vállalatirányítási rendszerek

A vállalkozások versenyében azok lesznek sikeresek, akik a rendelkezésükre álló vagy elérhető eszközöket a leghatékonyabban, a legrugalmasabban tudják működtetni. Ezért a legkorszerűbb technológiával és a legképzettebb munkaerővel rendelkező vállalkozások sem nélkülözhetik a vállalkozási és vállalatirányítási rendszerek ismeretét és alkalmazását.

A BOKIK Üzleti Akadémia megszervezésével és működtetésével tervezi hozzásegíteni a vállalkozásokat a tevékenységükhöz, méretnagyságukhoz illeszkedő ismeretek megszerzéséhez. Az Üzleti Akadémia terveink szerint nem csupán a helyi, hanem a határon túli magyar vállalkozások továbbképzését is szolgálná, ezzel is elősegítve a szilárd és megbízható üzleti kapcsolatok kialakítását és működtetését a Kárpát-medencében.

A fejlesztésekhez szükséges tőke elérése

A régió gazdasági lemaradásának egyik fő oka a vállalkozások tőkehiánya. A kis-és középvállalkozások többsége napi finanszírozási gondokkal küzd, nagy többségük hitelképessége gyenge. Hozzá kell tenni azonban azt is, hogy a gazdaságpolitika kiszámíthatatlansága, a jövő tervezhetetlensége alapvetően gátolja a fejlesztéseket.

Soha nem látott méretet ölt a körbetartozás, amelynek több oka van:

- Súlyja és felelőssége alapján első helyen az állam fizetési morálja említendő, amely mind a közintézmények, az önkormányzatok finanszírozásában, mind a nyertes pályázati szerződések megkötésének halogatásában, mind a megelőlegezett és szabályszerűen elszámolt pályázati kifizetések jelentős késedelmében nyilvánul meg. Miközben az állami és önkormányzati szféra tartozik a vállalkozásoknak, addig az

APEH és a bankok a tartozás töredékéért is felszámolást indítanak ugyanezen cégek ellen.

- Bizonyos szűkebb vállalkozói körökben a körbetartozás elindítói multinacionális cégek, akik a gazdasági évet az őszi hónapokban zárják és nyitják, s számviteli előírásaik szerint abban érdekeltek, hogy a gazdasági év zárásának időpontjában pénzkészleteik nagyok legyenek.
- A felelőtlen gazdálkodás természetesen a vállalkozások egy kisebb hányadát is jellemzi, gyakran bizonyíthatóan nem fizetnek olyan cégek, amelyek rendelkeznek tőkével, mások pedig úgy rendelnek meg árut, szolgáltatást, hogy a kifizetéshez nincs pénzüik.

Javasoljuk az állami és önkormányzati tartozásoknál is alkalmazni a büntetőkamatokat.

Javasoljuk, hogy az állami tartozás bankhitel-felvételnél fedezetül elfogadható legyen.

Javasoljuk a bizonyíthatóan rosszhiszemű adósok büntetőjogi felelősségre vonását.

A vállalkozói kör likviditási gondjainak megoldására az utóbbi évek legsikeresebb terméke a Széchenyi kártya. Csak a BOKIK irodáján keresztül ez év október végéig a bankok több mint 23 milliárd Ft hitelt helyeztek ki. Az MKIK kezdeményezését erősítve szükségesnek tartjuk a kártya felhasználásának bővítését és a kamara részvételét valamennyi vállalkozói hitel közvetítésében.

A BOKIK kezdeményezi egy regionális garancia-alap és regionális kockázati tőke-alap létrehozását, amelynek működtetéséhez egy referenciarendszer felépítésével és működtetésével járul hozzá.

Piaci kapcsolatok megtartása, bővítése

Az Európai Unióhoz való csatlakozással kapcsolatosan a vállalkozók nagy része arra számított, hogy az EU más tagállamainak tőkeerősebb, nagyobb vállalkozói múlttal és gyakorlattal rendelkező cégei megjelennek a magyar vagy a szomszédos piacokon, s a pozíciókat csak a minőség és az előírások maradéktalan biztosításával, valamint kemény árversennyel lehet majd megőrizni.

Régióinkban ezzel szemben nem a német vagy osztrák vállalkozásokkal kell megküzdeni, hanem a minden piacvédelem nélkül bezúduló EU-n kívüli országokkal. Az állami támogatással segített ukrán, román termékekkel, a gyakorlatilag ellenőrizetlen kínai áruval. A mi térségünkben emellett speciális versenyhelyzetet teremtett a befektetők, vállalkozók számára lényegesen kedvezőbb adórendszer, ami a határok átjárhatósága révén elvette a helyi vállalkozók piacát.

Az ITD-H működési zavarai miatt éppen a legkritikusabb időszakban maradtak el a kereskedelem-fejlesztési támogatások, ami tovább rontotta a vállalkozások piaci helyzetét.

Várható volt, hogy az EU-szabályozás egy szigorúbb közbeszerzési eljárás-rendet valósít meg, de az előzetes tanulmányok azt mutatták, hogy a szabályok betartása mellett is meg lehet találni a helyi vállalkozások előnyben részesítésének módját.

A gyakorlat azt mutatta, hogy elmaradt az a politikai akarat, amely a helyben adót fizető, helyi lakosoknak munkát biztosító vállalkozások megbízását felvállalta volna. Ugyanakkor több közbeszerzési kiírás olyan konkrét, elsősorban pénzügyi mutatókban meghatározott kitélet tartalmaz, amelyet kizárólag egy adott cég teljesíthet.

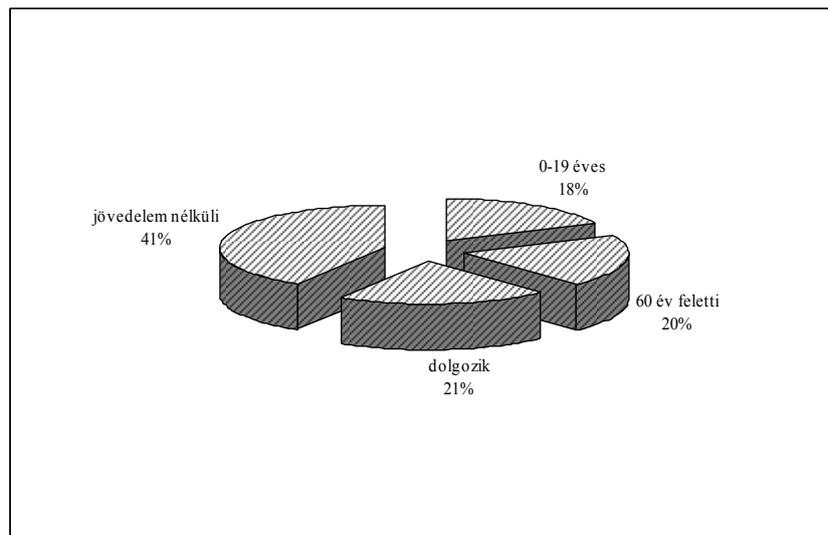
A BOKIK felhívja a politikai szereplők figyelmét a helyi vállalkozások támogatására, a közbeszerzési eljárások során a helyi referenciák, tapasztalatok, a helyi munkaerő alkalmazásának preferálására, a minőség, referencia, szakmai tartalom és a megbízhatóság kritériumainak érvényesítésére és a feladat ellátásához nem szükséges pénzügyi és egyéb megkötések elhagyására.

Kezdeményezzük a kamara által elindított „Vedd és Vedd” mozgalom továbbfejlesztését: a megyeszékhely és a megye nagyobb városainak központjában, valamint idegenforgalmi központokban létesített és működtetett, kizárólag helyi termékeket forgalmazó, franchise-szerű üzletek kialakítását, helyi termékek árusítási akcióit.

A társadalom szerkezete, folyamatai

A megye lakossága 2004. január 1-én 738.143 fő volt. Ezen belül 0-19 éves 133.105, 20-59 éves 454.567, 60 év feletti 150.471 fő.

Munkaképes korú a lakosság 61 %-a. Az alkalmazásban állók száma 141.778 fő. Főfoglalkozású egyéni vállalkozó 12.774 fő, ami azt jelenti, hogy a munkaképes korú lakosságnak mintegy 34 % -a, a teljes lakosságnak 21 %-a rendelkezik rendszeres keresettel, emellett a lakosság egyharmada nyugdíjas.

4. ábra: A megye lakosságának szerkezete (2004. 01. 01.)

Forrás: KSH 2005.

2004. decemberében a regisztrált munkanélküliek száma 57.093 fő volt.

38 %-uk általános iskolai, 30 %-uk szakmunkás végzettséggel rendelkezett, 54 %-uk 25-45 év közötti. A pályakezdő munkanélküliek száma 5711.

Sajnálatos, hogy a munkanélküliség a lakosság egy részének életformájává vált, a szociális juttatások és a családi pótlék a megélhetés kizárólagos forrása lett. Emiatt a magas munkanélküliség ellenére sok esetben nem lehet betanított vagy segédmunkást találni.

A munkanélküliség a legfőbb oka annak, hogy 2004-ben közel 9000 20-40 év közötti lakos költözött el véglegesen a megyéből. Különösen szomorú, hogy a fiatal diplomások jelentős része megyén kívül, elsősorban Budapesten talál állást, ami a lakosság korösszetételét tovább rontja.

A fiatal, képzett szakemberek megtartása és tudásuk, ambícióik, fejlődésük számára megfelelő feladatok biztosítása a gazdaság és a társadalom fejlődésének nélkülözhetetlen feltétele. *A BOKIK javasolja, hogy a vállalkozói szféra, az önkormányzatok, a Munkaügyi Központ dolgozzon ki olyan programot, amely képes a fiatal szakemberek megtartására, s ehhez speciális lakásépítő program társuljon.*

A kamara szükségesnek tartja megjegyezni, hogy a szociális ellátó rendszerek jelenlegi működése nem ösztönzi a munkavállalást. Az elnyúló válság következtében kialakult

többgenerációs munkanélküliség miatt a társadalom egy jelentős rétegének életformájává vált a segélyekből való megélés, a munkavállalás elutasítása. Emiatt már a segéd- és betanított munkásokból is hiány van.

Az EU-források elérése

Magyarország 2004. május 1-én az EU tagállama lett, s a pályázatok által elérhető forrásokban megjelentek az uniós támogatások és feltételek. A 2005. november 5-vel lezárt statisztikák szerint Budapest és Pest megye után Borsod-Abaúj-Zemplén megye nyerte el a legnagyobb összegű támogatást, a teljes összeg 9,4 %-át. (Meg kell azonban azt is jegyezni, hogy Budapest eddig 96,8 Mdf-t támogatást nyert el, a teljes összeg 18 %-át)

7. táblázat: Országon belül B-A-Z megyére jutó pályázatok és azok támogatottsága

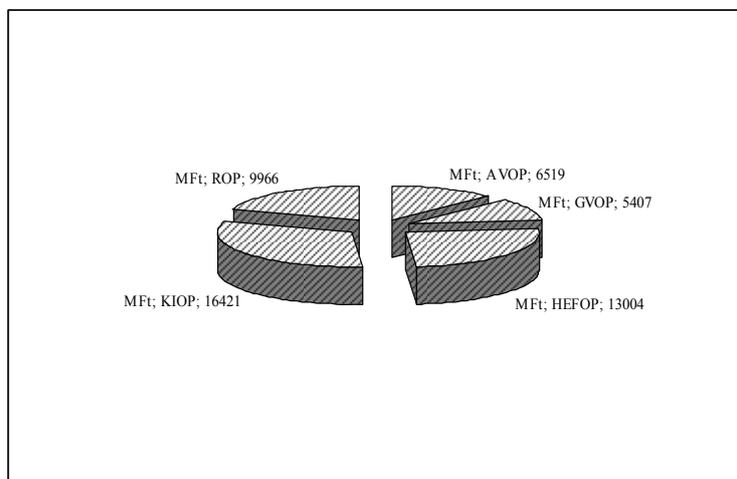
	Beérkezett pályázatok, db	Igényelt támogatás, MFt	Támogatott pályázatok, db	Megítelt támogatás, MFt
Magyarország	28.359	1.312.960	11,333	544.670
B-A-Z megye	1.928	123.081	770	51.317

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját számítás

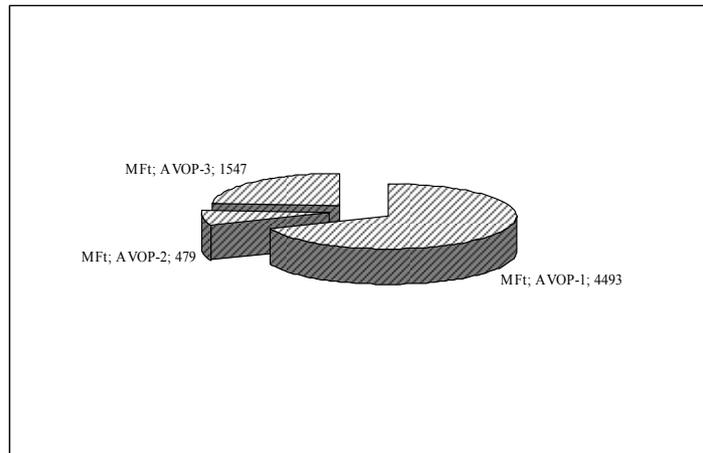
8. táblázat: Megyei pályázatok megoszlása

	Beérkezett pályázatok, db	Igényelt támogatás, MFt	Támogatott pályázatok, db	Megítelt támogatás, MFt
AVOP	464	10.909	263	6.519
GVOP	914	13.553	391	5.407
HEFOP	179	23.437	52	13.004
KIOP	11	18.887	8	16.421
ROP	360	56.295	56	9.966

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját számítás

5. ábra: A megyében elnyert támogatások megoszlása az operatív programok között, MFt
Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

Agrár és vidékfejlesztés

6. ábra: AVOP pályázatok támogatottsága, MFt

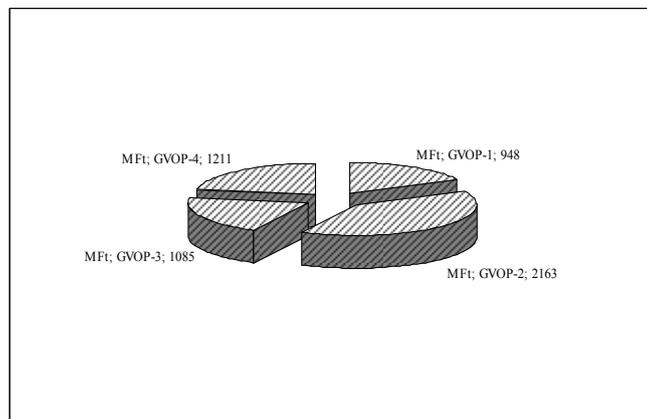
Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

Pályázatai: AVOP-1 A versenyképes alapanyag-termelés megalapozása a mezőgazdaságban, AVOP-2 Az élelmiszer-feldolgozás modernizálása, AVOP-3 Vidéki térségek fejlesztése.

Jelentősebb fejlesztések:

Bekecs	1500 t hűtőház építése	82 MFt
Bekecs	Borászati üzem	160 MFt
Mezőkövesd	Gabonátároló építése	90 MFt
Parasznya	Terménytároló	90 MFt
Szerencs	Terménytároló	60 MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés)

Gazdasági versenyképesség

7. ábra: GVOP pályázatok támogatottsága, MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

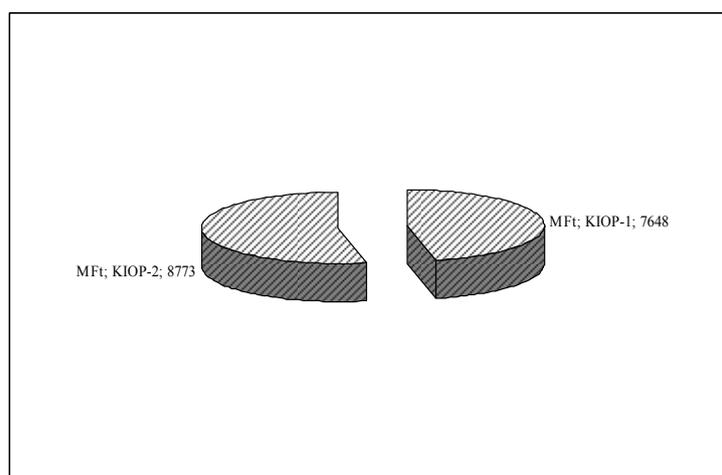
Pályázatai: GVOP-1Beruházások ösztönzése, GVOP-2Kis- és középvállalkozások fejlesztése, GVOP-3Kutatás-fejlesztés, innováció, GVOP-4Információs társadalom- és gazdaságfejlesztés.

Jelentősebb projektek:

BorsodChem Rt	Vegyipari beszállító termelő kapacitás bőv.	200 MFt
Modine Hungária	Kapacitásbővítés, termékfejlesztés	200 MFt
D&D	Nagy szil. betonfeszítő pászma gyárt. fejl.	150 MFt
Prec Cast	Kapacitásbővítés nyomásos öntvénygyártás	150 MFt
Remy Automotive	Kapacitásbővítés, termékfejlesztés	148 MFt
Miskolci Egyetem	Innovációmenedzsment Kooperációs Kutató kp.	276 MFt
Miskolci Önkorm.	e-közigazgatás fejlesztés	540 MFt
Miskolci kistérség	e-közigazgatás fejlesztés	499 MFt
Szendrő	Tűzoltóság térinformatikai rsz.	70 MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés)

Környezet- és infrastruktúra-fejlesztés

8. ábra: KIOP pályázatok támogatottsága, MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

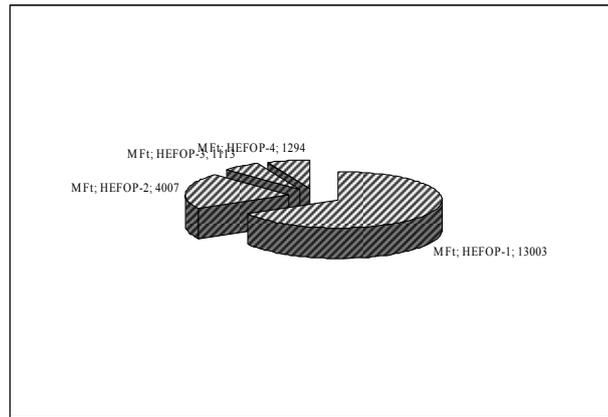
Pályázatai: KIOP-1 Környezetvédelem, KIOP-2 Közlekedési infrastruktúra fejlesztés.

Jelentősebb projektek:

Bodrogkeresztúr	Építési hulladékfeldolgozó	472 MFt
BorsodChem	Környezetvédelmi beruházás	452 MFt
Közútkezelő Kht	37. út négynyomsávúsítása	6.872 MFt
Sátoraljaújhely	37. út Sátoraljaújhely tehermentesítő út	1.901 MFt
Vízügy	Tiszai árvízvédelem	6.200 MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés)

Humán erőforrás fejlesztés

9. ábra: HEFOP pályázatok támogatottsága, MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

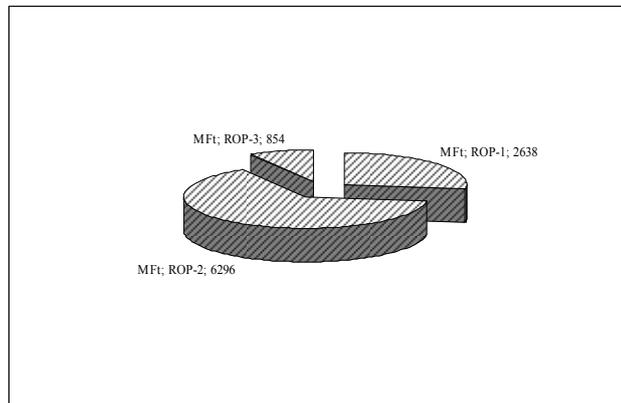
Pályázatai: HEFOP-1 Aktív munkaerő-piaci politikák támogatása, HEFOP-2 A társadalmi kirekesztés elleni küzdelem, HEFOP-3 Az élethosszig tartó tanulás és alkalmazkodóképesség fejlesztése, HEFOP-4 Oktatási, egészségügyi és szociális infrastruktúra fejlesztése.

Jelentősebb projektek:

Szanticska	Kézműves képzési program	66 MFt
Mezőkövesd Kórház	Regionális rehabilitációs központ	1.115 MFt
Miskolci Egyetem	Korszerű oktatási infrastruktúra fejlesztés	1.153 MFt
M. Munkaügyi Kp.	Munkanélküliség kezelése	3.932 MFt
Semmelweis Kórház	Diagnosztikai szűrőközpont	1.784 MFt
Miskolci Egyetem	Ffokú energiaip., kerámiaip. mérnökaszt. k.	180 MFt
Miskolci Önk.	Térségi Integrált Szakképző Központ	1.093 MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/, 2005. november 5-i letöltés)

Regionális programok

10. ábra: Regionális programok támogatottsága, MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/2005. november 5-i letöltés) alapján saját szerkesztés

Programjai: ROP-1 A turisztikai potenciál erősítése a régióban, ROP-2 Térségi infrastruktúra és települési környezet fejlesztés, ROP-3 Regionális humán-erőforrás fejlesztés.

Jelentősebb projektek:

Bodrogkisfalud	Út korszerűsítés	596 MFt
Tokaj	Összefogással Tokaj Világörökségért	2.016 MFt
Miskolc	Belváros megújulása	1.499 MFt
Telkibánya	Iskolánk a jövőnk	90 MFt
Sárospatak	Hotel Bodrog korszerűsítés	59 MFt
Sátoraljaújhely	Kazinczy F. Ált. isk. rekonstrukció	228 MFt
Sajószentpéter	Bekötő út fejl.	146 MFt
Ózd	Új városrész születik	729 MFt
Füzérkomlós	Élő hagyományok – kézműves műhelyek	147 MFt
Gagyvendégi	Kézműves hagyományok újjáélesztése	111 MFt
Felsővadász	Ált. iskola felújítása	225 MFt
Encs	Óvoda-iskola fejlesztési program	229 MFt

Forrás: NFH honlapja (www.nfh.hu/emir/2005. november 5-i letöltés)

Nem vitatva a nyertes pályázatok hasznosságát, a gazdaság fejlődése szempontjából negatív tényként megállapítható, hogy miközben a GVOP pályázatok több igen fontos célcsoportot támogatnak: beruházás-ösztönzés, kkv-fejlesztés, innováció, informatika, a legalacsonyabb összeget éppen ebben a kategóriában szerezte meg a térség. (A regionális operatív programon belül a turisztikai fejlesztések érthették el elsősorban a vállalkozói szférát, az eredmény azonban itt is szomorú, minimális összeggel támogatta a gazdasági szereplők fejlesztéseit. Tovább rontja a helyzetet, hogy a nagy támogatásokat az önkormányzati és a költségvetési szféra kapta, így *az elnyert 51 MdFt-ből kb. 3 MdFt jutott gazdaságfejlesztésre, munkahelyet, terméket biztosító beruházásokra!*

A BOKIK felhívja a döntéshozók, a programot irányítók figyelmét a gazdaság fejlesztésének elsődleges szempontjára. Ugyanakkor a vállalkozások tökehiánya, a körbetartozások miatt kialakult likviditási gondok egyre kevesebb cég számára teszik elérhetővé a pályázatokat. A szerződéskötések elhúzódása, az elvégzett és elszámolt teljesítések kifizetésének visszatartása ellehetetleníti a gazdasági szférát, s az EU források felhasználásának jelenlegi szerkezete a megye leszakadását tovább gyorsítja.

A kamara 15 éves gyakorlata alapján újra hangsúlyozzuk a kamara teljes jogú részvételének szükségességét a Területfejlesztési Tanácsokban, a gazdaság szereplőinek aktív bevonását a tervezési, döntéshozó és lebonyolítási folyamatokba.

A második Nemzeti Fejlesztési Terv és a „Miskolc – növekedési pólus” programok tervezése

2007-2013. között az Európai Unió új költségvetési időszaka kezdődik, amelyre vonatkozóan a tagállamok jelenleg készítik a programjaikat tartalmazó Nemzeti Fejlesztési terveiket. Magyarországon a minisztériumok a régiók a Nemzeti Fejlesztési Hivatal irányításával és koordinálásával dolgoznak az ágazati és a regionális programokon.

Az ágazati programok tartalma sajnálatos módon jelenleg még nem ismert, a tervezésbe a gazdasági szereplők bevonása nem történt meg.

A régióban a tervezési munka lényegesen szélesebb körben társadalmisított, a három kereskedelmi és iparkamara is bevonásra került a munkába. Sajnálatosnak tartjuk azonban azt, hogy egyes fontos programok megírására, mint a beszállítói hálózatok létrehozása, a környezeti

ipar fejlesztése vagy a logisztikai központ tervezése, külső, régió kívüli cégek kaptak megbízást, akik a helyi viszonyokat nem ismerik, és akik például a kamarát még nem keresték meg konzultációra.

Az Európai Unió még nem fogadta el költségvetését, Magyarországon még nem tisztázott az operatív programok száma, költségigénye, szerkezete. Ezzel együtt arra lehet számítani, hogy *a régióban évente közel 100 MdFt kerülhet felhasználásra a következő regionális program keretein belül.*

A térség gazdaságának fejlesztése szempontjából elengedhetetlen, hogy a munkahelyet, piacképes terméket biztosító beruházások, az innováció és a szakképzés, a helyi vállalkozások megerősítése kapja a legnagyobb hangsúlyt, mert csak a gazdaság fejlődése biztosíthatja a térség életszínvonalának fejlődését. A húzóágazatként tekintett idegenforgalom is csak egy viszonylagos jólétet, kiegyensúlyozottságot sugárzó térségben fejlődhet dinamikusan.

A programokat úgy kell megtervezni és megfogalmazni, hogy azokban a vállalkozások megtalálják a helyüket. A feladatok ellátására lehetőleg ne újabb szervezetek jöjjenek létre, hanem a meglévőket fejlesszék és koordinálják tevékenységüket.

AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJÁNAK LEGFONTOSABB PRIORITÁSAI:

(A Regionális Operatív Program készítését a NORDA Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség koordinálja. A stratégiát a Regionális Fejlesztése Tanács elfogadta)

I. A VERSENYKÉPES GAZDASÁG MEGTEREMTÉSE

I.1. Integrált beszállítói hálózati rendszerek kialakítása a régióban

I.2. Kreatív ipar

I.3. Környezetvédelmi ipar meghonosítása

I.4. Regionális tudásközpont kialakítása

I.5. Regionális logisztikai hálózati rendszer kialakítása

I.6. Vállalkozásokat segítő üzleti szolgáltatások fejlesztése

II. REGIONÁLIS TURISZTIKAI HÁLÓZATI RENDSZER KIALAKÍTÁSA AZ ÉSZAK-ALFÖLDI RÉGIÓVAL KÖZÖSEN

II.1., Koherens és integrált kommunikációs stratégia kialakítása, régiómarketing eszközök fejlesztése

II.2. Közös regionális klaszter központ létrehozása az Észak-Alföldi Régióval
a központ fizikai kialakítása
a központ működési feltételeinek biztosítása

II.3. Regionális turisztikai klaszterek létrehozásának támogatása

II.4. A programhoz kapcsolódó szolgáltatás-fejlesztés
hálózati logisztika
tanácsadói és üzleti szolgáltató hálózat
kiemelt rendezvények fejlesztése

II.5. A programhoz kapcsolódó humán erőforrás-fejlesztés

III. A MINŐSÉGI ÉLET FELTÉTELEINEK MEGTEREMTÉSE, A TELEPÜLÉSHÁLÓZAT INTEGRÁLT FEJLESZTÉSE

III.1. Tudás város-, kreatív város-, innovatív városhálózat és vonzáskörzeteik

III.2. A tudás, az innováció átadására képes városok és vonzáskörzeteik

III.3. A szolgáltató városok és vonzáskörzeteik

III.4. Nyitott határok

Külső határok

Belső határok

Miskolc – a technopolis, növekedési pólus

Az Európai Unióban lehetőség van egy-egy város, térség kiemelt fejlesztésére. A támogatást a városok pályázat útján nyerik el, amelyben meghatározzák azt a tevékenységet, tudást, potenciális lehetőséget, amelyben kiemelkedően jónak tekinthetők, s amelynek fejlesztése révén a térség felemelkedésére szívéhatást fejthetnek ki. Az elérhető támogatás 100 MdFt nagyságrendű lehet, s a kiemelkedő nagy projektekhez – a város gazdálkodásának átvilágítása alapján – az Európai Beruházási Bank is szívesen nyújt hitelt.

Magyarországon a versenyképességi pólusok kijelölése kormányhatározattal történt, így az első körben Győr, Pécs, Miskolc, Debrecen és Szeged, majd ezt kiegészítve Veszprém és Székesfehérvár került ebbe a körbe.

A városok programjaik tervezésében különböző szinten állnak. Miskolcon hosszú halogatás után csak a közelmúltban indult meg a komolyabb munka, amelyben az önkormányzaton kívül a BOKIK, a Miskolci Egyetem és a NORDA Regionális Fejlesztési Ügynökség vesz részt.

A program legfontosabb elemei:

(Miskolc Mj. Város, Miskolci Egyetem, BOKIK és a NORDA közreműködésével elindított munka első tartalmi vázlata)

1. REGIONÁLIS TUDÁSKÖZPONT KIALAKÍTÁSA ÉS FEJLESZTÉSE

- 1.1. Miskolci Egyetem Regionális Tudásközpont (Mi-RET)
- 1.2. Képzési klaszter létrehozása
- 1.3. Szakképzési együttműködési bázisok kialakítása
- 1.4. A képzési szféra társadalmi gazdasági kapcsolaterősítő programja
- 1.5. Oktatási és képző intézmények infrastrukturális és oktatástechnikai fejlesztése
- 1.6. Ifjúsági karrierközpont kialakítása
- 1.7. Nemzetközi Oktatási Központ
- 1.8. Regionális Képzési és Továbbképzési Centrum

2. RÉGIÓKÖZPONT MINT A MEGÚJULÓ GAZDASÁGI VONZERŐ VÁROSA

- 2.1. Regionális gazdaságfejlesztő projektek (A BOKIK koordinációjában)
- 2.2. Kiállítás és Konferenciaközpont
- 2.3. Regionális Logisztikai Központ
- 2.4. Miskolci Ipari és Innovációs Park
- 2.5. Környezetipari fejlesztő projektek
- 2.6. Regionális Kompetencia Központ
- 2.7. Regionális Turisztikai Hálózat, turisztikai idegennyelv-oktatás
- 2.8. Helyi termék üzletlánc, Vedd és Vedd

3. MISKOLC RÉGIÓKÖZPONTHOZ KAPCSOLÓDÓ EGYÉB FUNKCIÓK

- 3.1 A régió elérhetőségének javítása
- 3.2 Gazdasági-üzleti infrastruktúra fejlesztése
- 3.3 Vállalkozási és közszolgálati infrastruktúra fejlesztése
- 3.4 Fizikai infrastruktúra fejlesztése
- 3.5 Együttműködési kapcsolatok fejlesztése
- 3.6 A régióközpont (Miskolc) és társközpontjai (Eger, Salgótarján) infrastrukturális és intézményi megerősítése
- 3.7 Régió belüli kommunikáció és a perifériák közlekedési-informatikai helyzetének javítása
- 3.8 Integrált városhálózat kialakítása

4. MISKOLC, AZ ÉLHETŐ VÁROS

- 4.1 Miskolc, a kulturális és turisztikai élmények városa
- 4.2 Miskolc, a megújuló együttműködések városa
- 4.3 A megújuló városkép, városarculat

A program elemeinek kidolgozása a Regionális Operatív Program és az ágazati operatív programok tervezésével párhuzamosan folyik, az egyeztetések folyamán alakulnak ki a tényleges program-tartalmak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Megállapítások:

1. Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdasági állapota az elmúlt évek fejlesztési programjai, kormányzati és jelentős helyi erőfeszítései ellenére sem javult, a régió továbbra is leszakadóban van. Nem jöttek létre jelentős munkahelyteremtő beruházások, befektetések, nem csökkent a munkanélküliség, a vállalkozások tőkehiánya növekedett
2. Az országban legmagasabb munkanélküliségi ráta mellett is állandósult a szakképzett munkaerő hiánya.
3. Az EU-csatlakozás nehézségeit elsősorban a minőségi és környezeti feltételek EU-t is túltevő szigorú szabályozása és a hatóságok büntetés-orientált magatartása okozza. Emellett mind országos, mind helyi szinten hiányzik a helyi vállalkozások védelme, amelyet az EU országok a szabályok betartása mellett is gyakorolnak.
4. A kifizetések elhúzódnak és esetenkénti visszatartása és a körbetartozások a vállalkozások egy részének felszámolásához vezetnek, az életben maradó vállalkozások fejlesztéseit, pályázati esélyeit gátolják.
5. Az EU-támogatások elnyerésében a megye sikeresen szerepelt, ugyanakkor a gazdaság érdemi fejlesztésére rendkívül kevés összeg jutott.
6. A lakosság szerkezetében a negatív folyamatok állandósulnak: a fiatal szakemberek elvándorlásával romlik a fizetőképes kereslet, csökken a befektetők számára nélkülözhetetlen szakképzett munkaerő-kínálat.

Következtetések:

1. Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdaságának húzóerejét – eddigi teljesítménye és perspektívái alapján – a vegyipar, a gépipar, az ugyanezen szakismeretekre épülő környezetipar, az idegenforgalom és a logisztika jelenti. Ezen ágazatok fejlődése maga után vonja az építőipar, a kereskedelem és a szolgáltatások növekedését.
2. A megye gazdaságának megerősítése érdekében a közép- és az erős kisvállalkozások körének szélesítése szükséges. Kedvezményekkel és pályázati preferenciákkal kell ösztönözni a KKV-k beruházásait, exportnövelését, innovációját.
3. A nagyvállalatok gazdasági integráló szerepének erősítését kell támogatni. A gazdasági, az önkormányzati és a politikai szereplők belső szervezésével és hatékony lobbizás igénybevételével olyan befektetőket kell a megyébe irányítani, vonzani, akik jelentős foglalkoztatást biztosítanak, de innovatív tevékenységre is lehetőséget teremtenek.
4. Az innováció, a kutatás-fejlesztés szerepének növekedése szükséges. A Miskolci Egyetemmel szoros együttműködésben a BOKIK a minőségi terméket, a magas hozzáadott értéket biztosító tevékenységek térnyerését, az ilyen típusú befektetések megjelenését, a kutatás-fejlesztés és a gyakorlati megvalósulás harmóniáját segíti.
5. A megye jövőjét a szakképzett munkaerő jelenléte biztosítja. Szükséges a szakképzés jelenlegi szerkezetének korszerűsítése. A BOKIK a regionális szakképzési modell kialakításával a fenntartók, az iskolák, a szülők és a gazdaság racionális, eredményes együttműködését kívánja segíteni.
A fiatal diplomások és szakmunkások megtartása érdekében speciális programokat kell működtetni. Ennek kidolgozásában a BOKIK együttműködik a Munkaügyi Központtal és az önkormányzatokkal.

6. A megye geopolitikai elhelyezkedése következtében logisztikai funkciók ellátására alkalmas. A gazdaság élénkítését segíti, és ezért meg kell valósítani a mezőkövesdi és a miskolci logisztikai központokat.
7. A BOKIK bázisán illetve közreműködésével létre kell hozni a dinamikus gazdaságfejlesztés intézményrendszerét:
 - Egyablakos befektető fogadó rendszer.
 - Vállalkozói hálózatok, klaszterek.
 - Hatékony kereskedelem-fejlesztési rendszer.
 - Kiállítás és konferencia-központ.
 - Regionális szakképzési modell.
 - Kárpátok Üzleti Akadémia.
 - Regionális kompetencia-központ.
 - Regionális Garancia-alap, működőképes Kockázati Tőkealap.
8. Kiemelt figyelmet kell fordítani a helyi termékek, szolgáltatások preferálására, a szabályok betartása mellett a helyi vállalkozások megbízására - ehhez a kamara szabályozott referencia-rendszert dolgoz ki. Erősíteni kell a VEDD ÉS VÉDD mozgalmat.
9. A BOKIK a megye jelenlegi állapotának ismeretében nélkülözhetetlennek tartja a gazdaság szereplőinek érdemi bevonását a gazdasággal kapcsolatos tervezési, döntés-előkészítési, megvalósítási folyamatokba.

***A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi és Iparkamara ajánlása
(2005. november 29.)***

1. A megye gazdaság-fejlesztésének legfontosabb területe a helyi vállalkozások erősítése, amelyet a BOKIK az MKIK javaslataival egyetértve lát megvalósíthatónak.
2. Borsod-Abaúj-Zemplén megye gazdaságának húzóerejét – eddigi teljesítménye és perspektívái alapján – a vegyipar, a gépipar, az ugyanezen szakismeretekre épülő környezetipar, az idegenforgalom és a logisztika jelenti. Ezen ágazatok fejlődése maga után vonja az építőipar, a kereskedelem és a szolgáltatások növekedését.
3. Prioritást kell kapni az innovációnak, a gyakorlat-orientált kutatás-fejlesztésnek.
4. A megye versenyképességének nélkülözhetetlen eleme a szakképzett munkaerő biztosítása.
5. A helyi fejlesztésekben, beszerzésekben – más országokhoz, régiókhoz hasonlóan – a helyi vállalkozások és termékek elsőbbségét kell biztosítani. „VEDD ÉS VÉDD”.

A megye jövőjét a gazdaság fejlődése határozza meg. Ezért a következő évek fejlesztési programjaiban, a támogatások elérésében a gazdaság elsőbbségét kell biztosítani. A tervezési, döntéshozatali munkába a gazdaság helyi szereplőit be kell vonni. A meglévő szervezetek bázisán meg kell teremteni a gazdaság-fejlesztés intézményrendszerét.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program pályázati aktivitás értékelése az Észak-magyarországi régióban

Pfliegler Péter

Az Európai Unió az elmaradott régiók, illetve országok gazdasági-társadalmi célú felzárkóztatása érdekében fejlesztési támogatást nyújt. Magyarország az Unió csatlakozás következményeként jogosult a fejlesztési támogatások lehívására. A támogatások felhasználásának első lépéseként az ország a Nemzeti Fejlesztési Terv (2003) keretében öt operatív programot készített.

- *Gazdasági Versenyképesség Operatív Program*, mely a következő területeken nyújt támogatást: befektetés-ösztönzés, kis-és középvállalkozások fejlesztése, kutatás-fejlesztés és informatika.
- *Agrár- és Vidékfejlesztési Operatív Program*, mely támogatást nyújt a mezőgazdaság és az élelmiszeripar fejlesztésére, valamint a vidékfejlesztésre.
- *Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program*, mely támogatást nyújt a foglalkoztatáspolitikára, az oktatásra, a szociálpolitika és az egészségügy területén.
- *Környezetvédelem és Infrastruktúra Operatív Program*, mely támogatja a nagytérségi közlekedésfejlesztést, a környezet- és természetvédelmet és az energetikát.
- *Regionális Fejlesztés Operatív Program (ROP)*, mely támogatást nyújt a turizmus, a kistérségek elérhetősége, a városi területek és az oktatási intézmények fejlesztésére, valamint a helyi szereplők alkalmazkodó és együttműködési képességeinek javítására.

A ROP átfogó célja a régiók kiegyensúlyozott területi fejlődésének segítése és az egyenlőtlenségek csökkentése. Az átfogó cél elérése érdekében a program támogatja:

- a természeti, kulturális értékekben gazdag térségek turisztikai célú fejlesztését, különösen az elmaradott területeken;
- a vonzó települési környezet kialakítását a többségében hátrányos helyzetűek által lakott településrészekben, valamint a hátrányos helyzetű kistérségek elérhetőségi viszonyainak javítását, a tömegközlekedést, illetve az alapfokú oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztését;
- a helyi szereplők alkalmazkodóképességének és együttműködésének erősítését, ezen belül a közigazgatásban, területfejlesztésben dolgozók képzését, a többségében kis-és középvállalkozások alkalmazottainak átképzését, a tartós munkanélküliek foglalkoztatását és a felsőoktatási intézményeknek a vállalkozásokkal való együttműködését.

A program nem fedi le egy-egy régió teljes fejlesztési szükségletét, hanem olyan fejlesztésekre koncentrál, melyek végrehajtása elsősorban a régió területi sajátosságaihoz illeszkedve az eltérő földrajzi, gazdasági, kulturális adottságokból kiindulva szolgálják a helyi és regionális érdekeket.

A Regionális Fejlesztés Operatív Program megvalósulása érdekében a támogatásra érdemes projektek forrásait az Európai Unió Bizottsága Strukturális Alapjai (Európai Regionális Fejlesztési Alap, Európai Szociális Alap), illetve a magyar állami költségvetés biztosította.

Észak-Magyarország önkormányzatai, civil szervezetei és vállalkozásai tevékenyen kivették részüket a fejlesztési források megszerzése érdekében. A régió a megítélt támogatási források nagyságát alapul véve a régiók közötti sorrendben a harmadik helyet foglalja el.

Az Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. Közreműködő Szervezete (KSZ) az elmúlt évhez képest változatlan munkaerőgárdával: programigazgató, belső ellenőr és hat projektmenedzser végezte 2005-ben is tevékenységét, a Regionális Fejlesztés Operatív Programra (ROP) beérkezett pályázatok befogadását és értékelését.

A tavalyi évhez hasonlóan a következő intézkedésekben, ezekkel kapcsolatosan voltak teendők a KSZ-munkatársainak a ROP keretein belül:

- 1.1. intézkedés: Turisztikai vonzerók fejlesztése;
 - 1.2. intézkedés: Turisztikai fogadóképesség javítása;
 - 2.1. intézkedés: Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása;
 - 2.2. intézkedés: Városi területek rehabilitációja;
 - 2.3. intézkedés: Óvodák és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastruktúrájának fejlesztése;
 - 3.2. intézkedés: Helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatása,
 - 3.3. intézkedés: Felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése,
- valamint a 3.1.2. intézkedés: A területfejlesztésben érintett intézmények, valamint a civil szereplők kapacitásépítése (ROP képzési program)

2005. november 16-ig a KSZ-hez összesen 573 db pályázat érkezett be a ROP által meghirdetett intézkedésekre, amelyek rögzítésre is kerültek az EMIR-ben, az Egységes Monitoring és Információs Rendszerben. Az anyag megírásának idejében a ROP 2.2. (2006.03.16-ig) és a ROP 3.3 (2006.02.09-ig) intézkedések vannak még nyitva, a többi felfüggesztésre került.

1. táblázat: Az ÉMRFÜ-höz 2005.november 16 -ig beérkezett pályázatok alakulása intézkedésenként (db)

Intézkedés	Elutasított	Befogadott	Támogatott ÉMRFÜ	Nem támogatott ÉMRFÜ	Visszavont	Összesen
1.1	23	21	18	3	1	45
1.2	53	64	26	38	1	118
2.1	16	31	17	14	1	48
2.2	2	5	4	1	0	7
2.3	111	122	85	39	2	235
3.2.1	4	10	8	2	0	14
3.2.2	41	31	26	5	0	72
3.3	13	20	14	5	1	34
	263	304	198	107	6	573

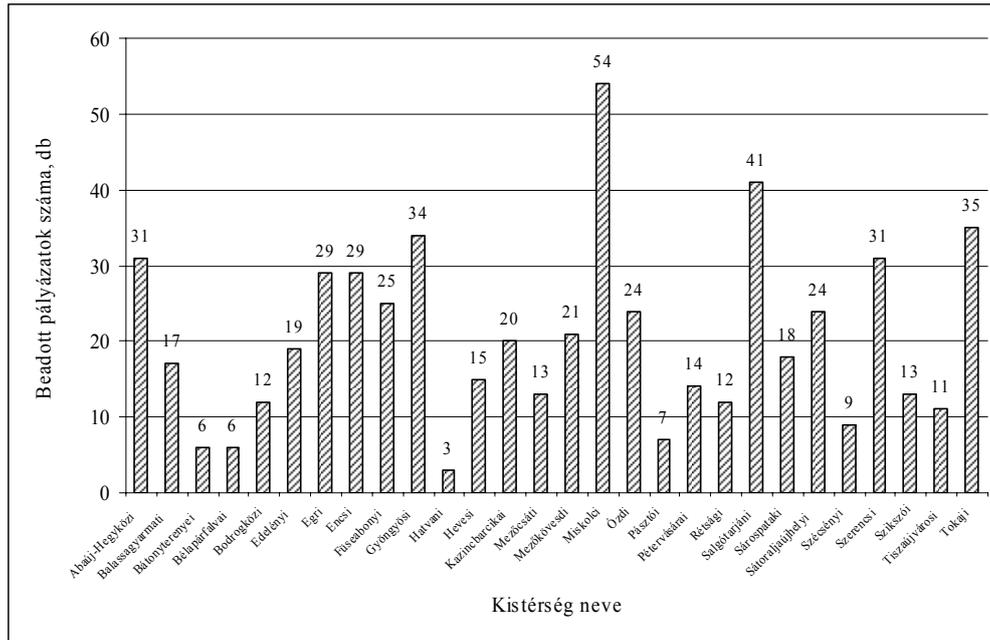
*1-1- pályázat hiánypótlás, szakmai értékelés alatt a 3.3. intézkedésben

A beérkezett pályázatok a beruházás helye szerint (megyéenkénti, kistérségenkénti) az alábbi megoszlást mutatták:

2. táblázat: Beruházás helye szerinti összesítő megyéenként

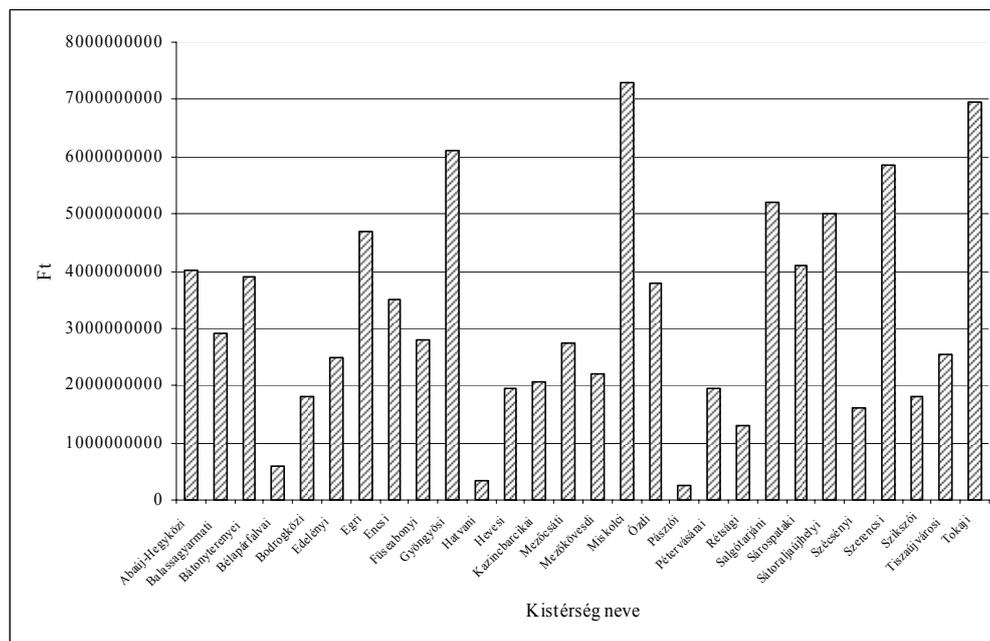
Megyék	Beérkezett pályázatok száma (db)	Igényelt támogatás (Ft)
Összesen	573	89 565 950 626
Borsod-Abaúj-Zemplén	362	56 284 495 001
Heves	112	16 411 144 287
Nógrád	99	16 870 311 338

Forrás: ÉMRFÜ adatai alapján saját számítás

1. ábra: Beruházás helye szerinti összesítő kistérségenként
 Forrás: ÉMRFÜ adatai alapján saját szerkesztés

A benyújtott pályázatokban összesen közel 90 Mrd Ft támogatási igény fogalmazódott meg, melynek kistérségenkénti megoszlását az alábbi ábra mutatja.

2. ábra: Támogatási igény kistérségenként
 Forrás: ÉMRFÜ adatai alapján saját szerkesztés

3. táblázat: ROP nyertes pályázatok intézkedésenkénti megbontása az Észak-magyarországi régióban

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Turisztikai vonzerők fejlesztése						
Tokaj Mikrorégióért Alapítvány	BAZ	Tokaji	Összefogással Tokaj Világörökségéért I.	1 341 000	1 307 475	33 525
Tokaj Mikrorégióért Alapítvány	BAZ	Szerencsi	Összefogással Tokaj Világörökségéért II.	799 500	779 513	19 988
Szerencs Város Önkormányzata	BAZ	Tokaji	Szerencsi szecessziós fürdőépület felújítása	338 000	330 000	8 000
Egerszalók Községi Önkormányzat	Heves	Egri	Az Európában egyedülálló egerszalóki sódomb és a környezetében található kaptárkövek természeti és turisztikai értékeinek és látogathatóságának infrastrukturális fejlesztése	602 177	587 122	15 054
Bükki Nemzeti Park Igazgatóság	Nógrád	Salgótarjáni	Az ipolytarnóci ősvilági Pompei turisztikai fejlesztése	513 402	500 567	12 835
Gyöngyös Város Önkormányzata	Heves	Gyöngyösi	Az Orczy-kastély és kert felújítása	820 000	799 500	20 500
1.2 Turisztikai fogadóképesség javítása						
Hotel Tokaj Kft. (újra beadva)	BAZ	Tokaji	Hotel Tokaj és étterem világörökségi helyszínhez méltó rekonstrukciója és berendezés cseréje	98 517	39 250	59 267
Bükkszéki Gyógy- és Sporthotel Kft.	Heves	Pétervásári	Salvus Egészségturisztikai Szálloda létrehozása Bükkszéken	800 254	300 000	500 254
BaBA'92 Bt.	BAZ	Sárospataki	Sárospataki Hotel Bodrog bővítése szabadidős központtal és bowlingpályával	147 000	58 800	88 200

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Élelmixer Mád Kft.	BAZ	Szerencsi	Panzióbővítés és étterem kialakítása Mádon	77 337	30 935	46 402
Öreg Miskolcz Vendéglátóipari Kft.	BAZ	Miskolci	Öreg Miskolcz Panzió bővítése, minőségi fejlesztése	149 947	59 979	89 968
Zempléntrend Kft.	BAZ	Tokaji	Turisztikai Modellház kialakítása Erdőbényén	45 238	18 095	27 143
Trend Consult Tanácsadó Kft.	Heves	Bélapátfalvai	Családbarát turisztikai centrum létesítése Szilvásváradon	825 000	300 000	525 000
Apsus-Trade Kft.	BAZ	Szerencsi	Vendégfogadó és Pinceborozó fejlesztése Tállyán	36 000	14 400	21 600
Felhegyi Erdőtulajdonosok Szolgáltató Bt.	BAZ	Tokaji	Rókabérc Vadászház panzió bővítése	66 739	33 369	33 369
Andrássy Kúria Kft.	BAZ	Szerencsi	A "Chateau Hotel Andrássy" férőhelybővítése és szolgáltatási színvonalának emelése Wellness és vinoterápiás centrum létrehozásával	280 570	140 285	140 285
Panoráma Rt	Heves	Egri	A Hotel Noszvaj wellness és sportolással egybekötött természetközeli üdülési szolgáltatásainak bővítése	31 986	15 993	15 993
Petronella és Társa Kft	BAZ	Szerencsi	Panzió és Kávézó létesítése Tállyán	133 657	66 829	66 829
Hotel Kitty Vendéglátó és Kereskedelmi Kft.	BAZ	Miskolci	Hotel Kitty szálloda építése Miskolc -Tapolcán	333 467	166 733	166 733

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Négylevelű Kft.	BAZ	Mezőkövesdi	Termál Hotel építése Mezőkövesd-Zsórin	669 467	199 836	469 631
Bortanya Kft	BAZ	Miskolci	Miskolci Bortanya Panzió megvalósítása	159 981	79 000	80 981
Uni -Invest Kft.	Nógrád	Rétsági	A bánki Tó hotel új épületszárnyal gazdagodik	184 138	92 069	92 069
ER-TANK Kft.	Heves	Füzesabonyi	Fűzfa kikötő építése	74 111	33 350	40 761
2.1 Hátrányos helyzetű régiók és kistérségek elérhetőségének javítása						
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	BAZ	Miskolci	25129 j. bek út korszerűsítése a 0+000-4+000 km sz. között (Alacska)	163 325	146 410	16 915
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	BAZ	Miskolci	2514.j. ök. út 1+994-5+710 km sz. közötti szakasz felújítása (Emőd és Bükkaranyos összekötő szakasza)	134 493	121 044	13 449
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	BAZ	Tokaji	3801 j. ök út korszerűsítése a 0+000-13+280 km sz. között (Bodrogkisfalud)	668 102	596 837	71 265
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	BAZ	Ózdi	Ózd, 25. sz. főút és 2522. j. ök. út csomópontjának korszerűsítése iparterületek jobb megközelíthetősége érdekében	204 060	183 654	20 406
Szerencs Város Önkormányzata	BAZ	Szerencsi	Szerencs Keleti Iparterülethez vezető 1958 hrsz út fejlesztés I. ütemében útfelújítás és bővítés	87 334	78 601	8 733

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság-UKIG	Heves	Egri	2413 sz. Egerbakta-Pétervásárai összekötőtűt 0+000-15+818 km szakasz felújítási munkái	382 000	340 525	41 475
Bodony Község Önkormányzata	Heves	Pétervásárai	A 24118 sz. Bodonyi bekötőtűt felújítása	89 795	80 816	8 980
Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata	Heves	Egri	Eger-Egerszalók közötti összekötő út	1 405 000	1 000 000	405 000
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	Nógrád	Balassagyarmati	21127 jelű közút kiépítése és a 21128 jelű közút felújítása Csesztve -Galiba puszta - Nyírjes között	440 660	394 906	45 754
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság - UKIG	Nógrád	Rétsági	2114-21125-2115 jelű közutak Nőtincs - Alsópetény Galgaguta települések között	495 639	444 388	51 251
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	Nógrád	Balassagyarmati	2123 és 2122 számú összekötő utak felújítása Mohora-Alsótold-Szácsény útvonalon	397 126	356 889	40 237
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság - UKIG	Nógrád	Salgótarjáni	2205 és 2206 jelű összekötő utak felújítása Ipolytarnóc - Salgótarján útvonalon	356 691	319 816	36 875
Útgazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság	Nógrád	Salgótarjáni	2302 és 23117 jelű közutak fejlesztése, javítása Salgótarján-Kazár-Salgótarján útvonalon	514 522	461 382	53 140

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
2.1.3 Helyi tömegközlekedés infrastruktúrájának fejlesztése						
Miskolc Megyei Jogú Város Önkormányzata	BAZ	Miskolci	Mozgáskorlátozottak tömegközlekedésének elősegítése Miskolc városában - Miskolc integrált tömegközlekedési rendszerének kialakítását segítő tanulmány elkészítése	93 082	83 773	9 309
Eger Megyei Jogú Város Önkormányzata	Heves	Egri	Tömegközlekedés előnyben részesítése a Szt. Miklós városrészben	110 000	98 407	11 593
Balassagyarmat Város Önkormányzata	Nógrád	Balassagyarmati	Helyi és helyközi autóbusz-állomás létesítése Balassagyarmaton	333 334	300 000	33 334
Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzata	Nógrád	Salgótarjáni	Salgótarjáni távolsági autóbusz pályaudvar felújítása	319 967	287 970	31 997
2.2 Városi területek rehabilitációja						
Miskolc MJ. Város Önkormányzata	BAZ	Miskolci	Miskolc belváros megújulása	1 666 000	1 499 400	166 600
Ózd Város Önkormányzata	BAZ	Ózdi	Ózd: új városrész születik	810 594	729 534	81 060
Bátonyterenye Város Önkormányzata	Nógrád	Bátonyterenyei	ECOCITY-Bátonyterenye ökológiai szemléletű város rehabilitáció	1 016 859	915 173	101 686
Heves Város Önkormányzata	Heves	Hevesi	Heves észak-déli városrész terület rehabilitációja	559 380	479 590	79 790

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
2.3 Az óvodai és az alapfokú oktatási nevelési intézmények infrastruktúrájának fejlesztése						
Sátoraljaújhely Város Önkormányzata	BAZ	Sátoraljaújhelyi	A sátoraljaújhelyi Kazinczy Ferenc Általános Iskola rekonstrukciója és IKT fejlesztése	240 333	228 292	12 041
Mezőcsát Város Önkormányzata	BAZ	Mezőcsáti	A mezőcsáti Egressy Béni Általános Iskola és Alapfokú Művészeti Iskola bővítése az esélyegyenlőség biztosításának jegyében	229 300	217 835	11 465
Mikóháza Község Önkormányzata	BAZ	Sátoraljaújhelyi	A mikóházi óvoda felújítása, a korszerű pedagógiai-nevelési igényeknek megfelelő eszközök beszerzése	63 017	59 866	3 151
Tiszatarján Község Önkormányzata	BAZ	Mezőcsáti	Tiszatarján Község Micimackó Napköziotthonos Óvodájának bővítése, rekonstrukciója, felújítása, akadálymentesítése és infrastrukturális fejlesztése	50 562	48 033	2 529
Boldva Község Önkormányzata	BAZ	Edelényi	Óvoda felújítás Boldván az esélyegyenlőségért	24 716	23 480	1 236
Pálháza Község Önkormányzata	BAZ	Sátoraljaújhelyi	Általános iskola rekonstrukció és IKT eszközfejlesztés Pálházán	196 329	186 316	10 013
Tarnabod Község Önkormányzata	Heves	Hevesi	Általános iskola felújítása és informatikai fejlesztése Tarnabodon	30 417	28 896	1 521
Poroszló Község Önkormányzata	Heves	Füzesabonyi	Esélyegyenlőség-tudásvágy-megalapozás, óvodabővítés és rekonstrukció	120 505	114 479	6 026

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Szerencs Város Önkormányzata	BAZ	Szerencsi	Csillagfény-gyermeksziget Tagóvoda - Ond bővítése, felújítása az esélyegyenlőség biztosítása érdekében	67 801	64 410	3 391
Sajólad Község Önkormányzata	BAZ	Miskolci	Óvoda bővítése Sajóladon	139 649	132 667	6 982
Telkibánya Község Önkormányzata	BAZ	Abaúj-hegyközi	Iskolánk a jövőnk	95 000	90 250	4 750
Salgótarján Város Önkormányzata	Nógrád	Salgótarjáni	J. Gagarin Általános Iskola infrastrukturális fejlesztése az oktatás-nevelés hatékonysága érdekében.	130 000	123 500	6 500
Gesztely Község Önkormányzata	BAZ	Miskolci	Csokonai Vitéz Mihály Általános Iskola bővítése, átalakítása Gesztelyen egy minőségileg magasabb szintű nevelés-oktatás feltételeinek megteremtése érdekében	130 552	124 024	6 528
Encs Város Önkormányzata	BAZ	Encsi	Encs város óvodájának felújítása, bővítése a XXI. század elvárható követelményeinek megfelelően	217 331	206 464	10 867
II. Rákóczi Ferenc Ált. Iskola	BAZ	Szikszoói	A II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola felújítása, a korszerű pedagógiai-nevelési igényeknek megfelelő IKT és egyéb eszközök beszerzése	237 255	225 155	12 100
Fulókércs Község Önkormányzata	BAZ	Encsi	Óvoda létesítése Fulókércsen	46 023	43 722	2 301

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Ricse Község Önkormányzata	BAZ	Bodrogközi	A ricsei II. Rákóczi Ferenc Általános Iskola, Óvoda és Alapfokú Művészeti Iskola infrastrukturális fejlesztése	193 313	183 647	9 666
Méra Község Önkormányzata	BAZ	Encsi	Méra Napköziotthonos Óvoda bővítése	88 487	84 063	4 424
Taktaszada Község Önkormányzata	BAZ	Szerencsi	Napköziotthonos Óvoda felújítása és bővítése	117 778	111 889	5 889
Magyarnándor Község Önkormányzata	Nógrád	Balassagyarmati	Egységes többcélú nevelési és oktatási intézményfejlesztés	143 879	136 685	7 194
Encs Város Önkormányzata (PEA)	BAZ	Encsi	Abaúji térség alapfokú oktatási intézmény fejlesztési program	241 308	229 243	12 065
Szendrő Város Önkormányzata (PEA)	BAZ	Edelényi	Oktatási infrastruktúra a Tókörményeken	242 059	229 956	12 103
Szalaszend Község Önkormányzata	BAZ	Encsi	Mikszáth Kálmán Általános Iskola infrastrukturális fejlesztése az esélyegyenlőség biztosítása és az integrált nevelés-oktatás elősegítése céljából	108 919	103 473	5 446
Szendrőlád Község Önkormányzata	BAZ	Edelényi	Óvoda bővítése	239 000	227 000	12 000
Novajdrány Község Önkormányzata	BAZ	Encsi	Az óvoda épületének átalakítása és bővítése Novajdrányban	96 463	91 640	4 823
Csenyété Község Önkormányzata	BAZ	Encsi	Iskola felújítás és bővítés Csenyétén	49 680	47 196	2 484

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
Halmajugra Község Önkormányzata	Heves	Gyöngyösi	Esélyegyenlőség a társadalmilag hátrányos helyzetű roma gyerekeknek - kapacitásbővítő óvoda beruházás Halmajugrán	97 273	92 400	4 873
3.2.1 Foglalkoztatást elősegítő tevékenységek helyi koordinációjának elősegítése						
Nógrád megyei Területfejlesztési Ügynökség Kht.	Nógrád	Salgótarjáni	Nógrád megye foglalkoztatási stratégiájának kialakítása, térségi foglalkoztatási megállapodások létrehozása	49 901	49 901	0
Edelény Város Önkormányzata	BAZ	Edelényi	"Az Edelényi - kistérség foglalkoztatási stratégiájának kialakítása, Foglalkoztatási Paktum létrehozása"	19 840	19 840	0
Szikszó Város Önkormányzata	BAZ	Szikszói	Szikszói-kistérség foglalkoztatási stratégiájának kialakítása	19 840	19 840	0
Sátoraljaújhelyi Kistérség Többcélú Társulása	BAZ	Sátoraljaújhelyi	"A sátoraljaújhelyi kistérség foglalkoztatási stratégiájának kidolgozása, foglalkoztatási paktum létrehozása"	21 000	21 000	0
Mezőkövesd Város Önkormányzata	BAZ	Mezőkövesdi	"Mezőkövesdi kistérség foglalkoztatási stratégiájának kidolgozása foglalkoztatási paktum létrehozása"	19 990	19 990	0
Abauji Területfejlesztési Önkormányzati Szövetség	BAZ	Encsi	"Foglalkoztatási stratégia kidolgozása Abaujban, a helyi foglalkoztatási kezdeményezések támogatására"	14 024	14 024	0

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
TALENTUM Környezetvédelmi és Foglalkoztatási Kht	BAZ	Miskolci	"Regionális foglalkoztatási paktum és stratégia elkészítése az Európai Unió elvárásainak is megfelelő környezetért az Észak - magyarországi régióban	49 866	49 866	0
3.2.2 Non-profit foglalkoztatási projektek megvalósítása a szociális gazdaságban						
Csereháti Településszövetség	BAZ	Szikszoói	Kézműves hagyományok újjáélesztése a Csereháton munkanélküliek bevonásával	115 730	115 730	0
"BÁRKA" Közhasznú Egyesület	BAZ	Miskolci	A Miskolci Tanoda szolgáltatásainak bővítése munkanélküli pedagógusok munkába helyezésével	24 152	24 152	0
Dobroda- és Ménes- völgyi Mikrotérség Önkormányzatainak Térségfelzárkóztatási és -fejlesztési Egyesülete	Nógrád	Salgótarjáni	Jelzőrendszeres házi segítségnyújtó szolgálat kialakítása a Dobroda- és Ménes völgyi mikrotérségben	147 583	147 583	0
Csereháti Településszövetség	BAZ	Szikszoói	Csereháti szociális szolgáltató hálózat	150 000	150 000	0
Hegyközi Területfejlesztési Szövetség (PEA)	BAZ	Sátoraljaújhegyi	"ÉLŐ HAGYOMÁNY", kézműves mesterek és műhelyeik a Zempléni -Hegyközben	149 536	149 536	0

Pályázó megnevezése	Megye	Kistérség	A pályázat címe	Projekt költség (eFt)	Támogatás (eFt)	Sajáterő (eFt)
3.3 Felsőoktatási intézmények és a helyi szereplők együttműködésének erősítése						
Károly Róbert Főiskola	Heves	Gyöngyösi	Kutatási program KKV-k versenyképességének növelésére az Észak-magyarországi régióban	48 200	48 200	0
Miskolci Egyetem	BAZ	Miskolci	Hallgatók a régióért - régió a hallgatókért	59 710	59 710	0
Budapesti Gazdasági Főiskola	Nógrád	Salgótarjáni	"Az önfenntartó falu és faluközösség közigazdaságának modellje, különös tekintettel a gazdaság fejlesztésére és a fiatal diplomások újszerű munkalehetőségeire"	59 756	59 756	0
Budapesti Gazdasági Főiskola	Nógrád	Salgótarjáni	A kis-, közép- és nagyvállalatok helyzetének felmérése és a megszerzett tapasztalatok alapján a közigazdászképzés fejlesztése a helyi szereplők igényeinek megfelelően	59 102	59 102	0
Eszterházy Károly Főiskola	Heves	Egri	Észak-magyarországi összefogás a régió fiatal diplomásaiért	47 800	47 800	0
Miskolci Egyetem	BAZ	Miskolci	Gyerekeink itthon legyenek otthon	58 344	58 344	0

ROP-intézkedések, pályázatok tapasztalatai

A „legnépszerűbb” pályázati kiírás Az óvodák és alapfokú nevelési-oktatási intézmények infrastrukturális fejlesztése c. ROP 2.3. intézkedés volt. 235 db pályázat érkezett be Ügynökségünkhöz, amelyből 85 db-ot támogatási javaslattal terjesztettünk a Döntés Előkészítő Bizottság (DEB) elé.

4. táblázat: ROP 2.3.-ban az indikatív keret mértékéig lekötött pályázatok db száma

	BAZ	Heves	Nógrád
Pályázat	21	5	5
Tanulók száma	3500	1000	1500

Megjegyzés: Mindösszesen kb. 20.000 lakos részesül a pályázat eredményéből

A 2005. évet alapul vége a legtöbb pályázatot a ROP 1.2. intézkedésre nyújtották be. 81 db érkezett be az ÉMRFÜ-höz, amelyből 18 db-ot küldtünk fel a DEB elé támogatási javaslattal. A bizottság 6 db pályázatot támogatott, a másik 12 pályázatot pedig tartaléklistára helyezte esetlegesen felszabaduló szabad források lekötése céljából.

5. táblázat: ROP 1.2.-ben az indikatív keret mértékéig lekötött pályázatok db száma

	BAZ	Heves	Nógrád
Pályázat	4	1	1
Fejlesztés indukálta vendégéjszakák számának növekedése	21000	200000*	9500
Fejlesztés hatására létrejövő új munkahelyek száma	48	5	5

Megjegyzés: * kikötőt igénybevevő látogatók száma

Összefoglalva a hét intézkedési egységre beérkezett pályázati anyagok hiányosságait megállapítható, hogy sok olyan pályázat volt, amelyet formai és/vagy jogosultsági hibák miatt kellett elutasítani. A pályázók, pályázatiírók nem kellő gondossággal olvasták el a pályázati kiírást, felmerült kérdéseikkel nem keresték meg a KSZ menedzsereit, így sok - egyébként – kiküszöbölhető hiba került a pályázati anyagokba. Ezek miatt nőtt az elutasított pályázati anyagok száma, vagy jelentős időcsúszást szenvedtek el a pályázatok az előírt hiánypótlási kötelezettség teljesítésével.

Szakmai, megvalósíthatósági értékelésen már kevesebb pályázat került kirostálásra. A leggyakoribb hibák: a célcsoport szükségleteit felületesen, általánosságban értelmezték, a pályázat költségvetése nem volt szinkronban a pályázati célokkal, ütemtervvel, a pályázat egyes megvalósításai szakaszainál nem dolgozták ki részletesen az elérendő célokat, csak általánosságokban foglalták össze ezeket.

Régióink gazdasági, társadalmi és szellemi felzárkózása érdekében elengedhetetlenül szükséges, hogy a II. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében kiírásra kerülő pályázati lehetőségekre, - amely mind hazánk, mind térségünk fejlesztéséhez nagyságrendekkel jelentősebb forrásokkal járulhat hozzá, mint a 2004-2006 közötti NFT – nagy számú és sikeres pályázatokat nyújtsanak be a pályázatiírók és az ezek alapján megvalósuló projektötletek járuljanak hozzá az Észak-Magyarországi Régió töretlen fejlődéséhez.

Felzárkóztatást szolgáló decentralizált program Nógrád megyében*Holles Miklós*

Nógrád megyében 1997-2003. között az Országgyűlés döntése¹ alapján felzárkóztatást segítő program került lebonyolításra. A program keretében nyújtott támogatásoknak a megye gazdaságára, a foglalkoztatottságra és az infrastrukturális ellátottságra hatásának vizsgálatára 2005-ben a Nógrád Megyei Területfejlesztési Ügynökség Kht. tanulmányt készített². Az egyes évekre vonatkozó operatív programok megvalósításához a nemzeti költségvetés decentralizált forrásokat rendelt, melyeket pályázat útján lehetett odaítélni. A források felett a megyei területfejlesztési tanács, a szaktárca, illetve ennek dekoncentrált szervezete rendelkezett, bár ez utóbbi források felett is véleményezési jogot gyakorolt a megyei területfejlesztési tanács.

A felzárkóztató program során összesen 16.390 millió Ft támogatási keret került elkülönítésre, ami tartalmazza a valamennyi megyének biztosított alaptámogatást is. Az egyes projektek megvalósítására „kapcsolt” pályázat formájában több forrásból is lehetett támogatást nyújtani. Sajnálatos körülmény, hogy a program nem tette lehetővé a források integrált felhasználását, mivel az egyes tárcák ragaszkodtak ahhoz, hogy saját rendeleteik szerint történjen a megyei pályázatok kiírása és elbírálása. A megítélt támogatások 7,5%-a visszatérítendő kamatmentes kölcsön, 92,5%-a végleges tőkejuttatásként került megítélésre.

A program első éveiben, a megyei területfejlesztési tanács többször ítélte meg visszatérítendő támogatást, mivel a visszafizetett pénzeszköz növelte a későbbi decentralizált keretet. Ez a szabály később - nemzetgazdasági takarékosági indokok alapján – megváltozott és a visszafizetett támogatás a központi költségvetés bevételeit képezi. A szabályok változása a tanács döntéshozó gyakorlatát ennek megfelelően módosította.

Nem került elvonásra a TEKI és CÉDE, valamint 2002-ig a TFC kereténél a lemondásból (esetleg visszavonásból) származó maradvány, továbbá a tárgyévben megítélt, de valamely okból szerződéssel alá nem támasztott támogatás, így a vizsgált időszakban összesen: 17.104 millió Ft értékben születtek támogatási határozatok.

A döntésre jogosultak 3.688 db pályázatot támogattak, melyek együttesen 85.966,3 millió Ft fejlesztési értéket kívántak megvalósítani. A fejlesztési érték összegénél a halmozódás kiszűrésre került, a pályázatok száma viszont a fentiek szerint jelentősen meghaladja a projektek számát.

A kistérségek közül a legtöbb pályázatot a vizsgált időszakban a salgótarjáni (767 db), legkevesebbet a szécsényi (268 db) kistérségből nyújtották be. A legtöbb támogatott projekt szintén a salgótarjáni (629 db), a legkevesebb a szécsényi (216 db) kistérségből származik.

A legnagyobb összegű támogatást a salgótarjáni (4.964 millió Ft), a legkisebb összegű a szécsényi (1.144 millió Ft) kistérség számára ítélték meg. *(Az agrártámogatások kistérségi bontása nem áll rendelkezésre, így ezeket az összegeket nem tartalmazzák.)*

Mivel a kistérségek mérete, településszáma eltérő, ezért pontosabb képet ad az 1 lakosra jutó megítélt támogatás, ami a támogatott beruházások értéke alapján évenként jelentős eltérést mutat.

¹ A tárgyévi nemzeti költségvetési törvényekben megjelenítve.

² Teljes cím: „A felzárkóztatást szolgáló decentralizált program eredménye Nógrád megyében.. A támogatások hatása a megye gazdaságára, a foglalkoztatottságra és az infrastrukturális ellátottságra. /1997-2003./” Elfogadta a Nógrád Megyei Területfejlesztési Tanács. 68/2005.(VII. 4.) NMTTh számú határozatával

A vizsgált időszak egészét tekintve az 1 lakosra vetített legmagasabb megítélt támogatás a rétsági 84,85 eFt/fő, a legalacsonyabb 50,85 eFt/fő a bátonyterenyi kistérségbe került. Az egyes kistérségekben a megítélt támogatás felhasználása 2004. december 31-ig az alábbiak szerint alakult. A támogatott projektek számát tekintve a legmagasabb és legalacsonyabb hányad a rétsági kistérségben 91,5%, a balassagyarmati kistérségben 87,8%. A megvalósítási arány a „megyei” megnevezésű pályázatoknál 94% volt. Ez tartalmaz minden olyan pályázatot, melynél a projektgazda megyei hatáskörrel rendelkezik (megyei önkormányzat, kamarák, területfejlesztési ügynökség, stb.).

A megítélt és igénybevett támogatás összegére vetített megvalósulási arány legmagasabb a rétsági kistérségnél (86,5%), a legalacsonyabb a salgótarjáninál (75,7%). A „megyei” megnevezésű pályázatoknál a befejezett felhasználás csupán 65,6%, de több megvalósítási fázisban lévő pályázat miatt a megvalósítási arány a későbbiekben javul majd.

A hétéves program hosszú távú fő célkitűzése „a megye gazdaságának, a lakosság életkörülményeinek az ország fejlettebb régióhoz való felzárkóztatása” volt. Középtávú célként fogalmazták meg „a megye gazdasági pozícióinak jelentős növelését, a munkanélküliség csökkenését”.

A decentralizált keret ágazatonkénti és fejlesztési célonként történő bontását az alábbi táblázatok tartalmazzák:

1. táblázat: A fejlesztési források ágazati összetétele

Ágazat	%-os arány
ipar, építőipar, kereskedelem, vendéglátás	40,79%
agrárgazdaság	5,95%
non-profit szféra (önkormányzatok, egyházak, társadalmi szervezetek, stb)	53,26%

2. táblázat: A fejlesztési források fejlesztési célok szerinti összetétele

Fejlesztési cél	%-os arány
gazdaságfejlesztés	34,6%
agrárfejlesztés*	5,28%
műszaki infrastruktúra	37,0%
humán infrastruktúra	9,69%
egyéb	13,43%

*Megjegyzés: nem tartalmazza a Megyei Földművelésügyi Hivatal lebonyolításába tartozó agrár többlettámogatások adatait, mely a vizsgált időszakban 1.728,68 millió Ft. Ha ezt is figyelembe vesszük, úgy agrárfejlesztésre a teljes keret 15,78%-a, illetve agrár ágazatba 16,38%-a került odaítélésre.

A felzárkóztatási program keretében kiemelt cél volt a foglalkoztatás javítása, új munkahelyek létesítése, meglévők megőrzése oly módon, hogy az elhatározott fejlesztés következményeként kedvezőbb piaci pozíciójú termékek előállítására valósul meg.

A cél érdekében, a döntéshozatalnál megkülönböztetett súlya volt a munkahelyteremtésnek, illetve a versenyképesség javítását szolgáló munkahely megőrzésnek. A megítélt támogatásokkal tervezett új munkahelyek száma: 4.764, a megőrzött munkahelyeké: 2.851.

Új és megőrzött munkahelyek tervezett, illetve megvalósult száma és aránya kistérségenként:

3. táblázat: A munkahelyteremtés tervezett és megvalósult értékei

Kistérség	Tervezett	Megvalósult
Salgótarjáni kistérség	3.343	2.441 (73%)
Rétsági kistérség	1.086	965 (88,9%)
Balassagyarmati kistérség	1.241	998 (80,4%)
Pásztói kistérség	856	634 (74,1%)
Bátonyterenyei kistérség	614	386 (62,9%)
Szécsényi kistérség	475	407 (85,7%)

Megjegyzés: a meg nem valósultak között szerepeltetjük a lemondott, illetve szerződésszegés miatt visszavont támogatású munkahelyeket, illetve a még folyamatban lévő beruházásokkal tervezett foglalkoztatást.

A felzárkóztatási program megvalósulásának értékelése

A vizsgálatot alátámasztó adatellenőrzés 2004. december 31-i időponttal zárult, így a még folyamatban lévőket, mint nem teljesültet jelzi, azonban azok, illetve azok többsége még realizálódhat. Ugyanakkor egyértelmű, hogy a 2002. év előtt megítélt, - de nem teljesült, vagy szerződésszegés miatt visszavont - támogatási összegek egy része, a megye számára nem hasznosult. 1997-2001. években nem valósult meg 183 pályázat, melyhez a megítélt támogatás 1.445.465 eFt. Ugyanezen időszakban nem valósult meg a tervezett 3.956 új, illetve megőrzésre vállalt 1.703 munkahely 32,6%, illetve 21,1%-a.

A 2004. december 31-i időpontig a megye pályázóihoz került – befejezett projekt – támogatás összege a területfejlesztési tanácson keresztül 11.219 millió Ft, egyéb szervezeteken keresztül 3.042 millió Ft, együttesen 14.261 millió Ft volt. Mivel a kifizetett támogatások mintegy 90%-a visszatérítendő kamatmentes kölcsön volt, megállapítható, hogy a nemzeti költségvetésből Nógrád megye az 1997-2004. években 12.977,5 millió Ft vissza nem térítendő támogatást vett igénybe.

A megye helyzetét az 1996-2004. évi időszakban az alábbi főbb gazdaságstatisztikai adatok jellemezték:

4. táblázat: Nógrád megye néhány jellemzőjének alakulása 1996-2004 között

Mutató	1996	2004	%
GDP (eFt/fő)	387	983	254
1 főre jutó beruházások értéke (eFt)	57	134,5	236
1 főre jutó külföldi tőke (eFt)	35,6	163,6	459
ipari termelés (Md Ft)	42	170	405
munkanélküliségi ráta	17,0%	16,2%	95
vezetékes ivóvízzel ellátott települések aránya	97,6%	100%	102
csatornázott települések aránya	14,7%	64%	435
gázhálózattal rendelkező települések aránya	52,8%	95,3%	180

Forrás: KSH 1997., 2005. évi Nógrád megyei évkönyvei

A fenti adatok jelzik, hogy az életminőségre ható tényezők közül a műszaki infrastruktúra jelentősen fejlődött. A gazdaság fejlődési mutatóját negatívan befolyásolták az ipari szerkezetváltással együttjáró üzembeszárások, illetve az agrárágazat tartós teljesítménycsökkenése. A létrehozott új munkahelyek száma csupán ellensúlyozni tudta a termelő helyek megszűnésével járó munkaerő kibocsátást.

A támogatott projektek által vállalt kötelezettségekről az alábbiak állapíthatók meg:

A kedvezményezett vállalkozások együttesen 151.421 millió Ft árbevétel növelést vállaltak. Ezen felül vállalták

- 5.300 db gép beszerzését és üzembe helyezését,

- 60 ha ipari terület (ipari park) kialakítását,
- 520 tonna hűtőkapacitás létesítését,
- 477 ezer m³ többfunkciós tározó megvalósítását,
- 170,50 ha ültetvény telepítését,
- 18 km út, 2 km kerékpárút, 27 km járda, 18 db műtárgy (híd) építését, 24 db buszöböl és buszmegálló kialakítását, valamint 236 km út felújítását,
- 1.015 km csatorna, 40 km ivóvíz-, 149 km gáz-, 26 km közvilágítási hálózat és 14.205 m³/nap szennyvíztisztító kapacitás megépítését, 27 km patak vízvezető árok jó karba helyezését,
- 68 ezer m² épület (csarnok), 47 tanterem építését, 177 ezer m² épület felújítását.

Támogatásban részesült 111 pályázat koncepciók, tanulmányok, programok, rendezési tervek készítésére és 30 kiadvány megjelentetésére vonatkozó projekt. (A fenti naturáliák nem tartalmazták az agrártöbblet keretből elnyert pályázatok eredményeit.

A program eredményességének és tapasztalatainak értékelése

A statisztikai mutatók alapján is egyértelmű, hogy a megye teljesítménye, - önmagához viszonyítva – jelentősen javult. Mértéke megfelel az országos átlagnak. Ugyanakkor, mivel a kiinduló bázis nagyon alacsony volt, mindez a felzárkózáshoz kevésnek bizonyul. A jövőre nézve kedvező, hogy az ipar szerkezete alapvetően változott, a nagyobb hatékonyságú ágazatok irányába. A külföldi tőke részvétele közel ötszörösére nőtt. A foglalkoztatottság csak nagyon szerény mértékben bővült, de ez a mutató reálisan csak az egyéb körülmények figyelembe vételével értékelhető. A legvitathatatlanabb fejlődés a műszaki infrastruktúra kiépítettségénél érzékelhető. Vezetékes ivóvízzel a program indításánál gyakorlatilag minden település rendelkezett. Vezetékes gázhálózatba kapcsolt települések száma 43% ponttal nőtt és megközelíti a 96%-ot. A telefonszolgáltatást tekintve kialakult a kínálati piac. A csatornázott települések aránya 14,7%-ról, 64%-ra nőtt és további kiépítések vannak folyamatban. Ezzel párhuzamosan a tisztító kapacitás 19,4 ezer m³/d-ről 33,3 ezer m³/d-ra nőtt. A területfejlesztési támogatási rendszer, alapvetően az önkormányzati utak, járdák felújítását és fejlesztését támogatta, de bizonyos mértékig hozzájárult az állami közútfejlesztési feladatokhoz is. A környezet védelmét szolgálta a gázhálózat fejlesztése, a csatornázás és tisztítókapacitás bővítése mellett, a szilárd hulladék ártalmatlanítását szolgáló nógrádmarci és salgótarjáni regionális hulladéklerakó megépítése. Számos településen megvalósult az energiatakarékos közvilágítás. Épített kulturális örökségünk jelentős hányadát sikerült részben vagy egészben felújítani. Ezek között különösen magas a szakrális emlékek száma. Számottevően nőtt az idősok elhelyezését szolgáló férőhelyek száma. A kistérségi szociális ellátás intézményhálózatát bővítette, illetve színvonalát javította a minden kistérséget érintő egy éves, a pásztói esetében hároméves program.

A támogatási források decentralizálása bizonyítottan jól működött. Az a gyakorlat, hogy a megítélt támogatások általánosan alacsonyabbak voltak a jogszerűen igényelttől, többségében eredményt hozott –hiszen az adott keretből több projektet lehetett támogatni -, kisebb hányadnál azonban részben hozzájárult ahhoz, hogy a pályázó vagy lemondta a támogatást, vagy nem tudta teljesíteni vállalt kötelezettségét. Megállapítható, hogy a program sikeresebb lett volna a különböző források integrált felhasználásának engedélyezésével.

A 2003-ban, illetve 2004-ben megítélt támogatások felhasználása teljes egészében még nem fejeződhet be, de az elemzésben statikus állapotként megjelölt 2004. december 31-i állapot már nagy pontosságú választ tud adni a program eredményéről. A felzárkóztatási program projektjeinek megvalósítása részben 2005, illetve 2006-ban fejeződik be, ezért végleges mérleg - a lezárást követő ellenőrzések tapasztalatait is figyelembe véve – csak a jövő évi mutatószámok ismeretében készíthető el.

Műhely

Regiófejlesztési szakkollégium a Miskolci Egyetemen

Zsúgyel János

A 2005/2006-os tanévben a Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézete szervezésében regionális fejlesztési szakkollégium indult a jó képességű, a regionális gazdasági és társadalmi folyamatok iránt érdeklődő hallgatók részére. A szakkollégium tevékenységével az üzleti-intézményi szféra valós igényeihez igazodó regionális kutatások kereteit kívánja megteremteni. A szakkollégium célja az ismeretek bővítése és elmélyítése mellett a regionális tudományok gyakorlatorientált művelése, valamint a Miskolci Egyetem és az üzleti-intézményi szféra közötti kapcsolatok erősítése.

A szakkollégiumi műhelyek és feladataik bemutatása

a) Környezeti erőforrások hasznosítása és a fenntarthatóság biztosítása; területi gazdasági fejlődésre gyakorolt hatásainak elemzése.

A fenntarthatóság helyi és regionális összefüggéseinek feltárása -a fenntartható fejlődés és a környezeti fenntarthatóság alapelveinek azonosítása.

A környezeti hatékonyságnövelés lehetőségeinek vizsgálata a tudomány a gazdaság és a társadalom vonatkozásában (szektorális megközelítésben).

A természeti erőforrások és a környezet minőség megőrzésére kifejlesztett technológiai, politikai, társadalmi, gazdasági és pénzügyi eszközök vizsgálata.

A tudományok szerepe a fenntartható fejlődésben.

A környezeti problémák kezelésének hatékonyságnövelésére javasolt megoldások vizsgálata.

A fenntartható fejlődés az előttünk álló időszak egyik kiemelt kérdésköre, amit számos európai integrációs és hazai dokumentum is megerősít. (6. Környezetvédelmi Akció Programja, Lisszaboni Stratégia, Fenntartható Fejlődés Stratégiája, A hazai fenntartható termelési rendszerek és fogyasztói szokások keretprogramja).

A fenntartható fejlődés gyakorlati megvalósításának kérdései különös súllyal jelennek meg régióinkban, hiszen az észak-magyarországi régió az európai régiók rangsorában a gazdasági fejlettség tekintetében és szociális vonatkozásban is a sereghajtók között szerepel. Ezért indokolt annak vizsgálata, hogyan lehet a térség gazdaságát olyan fejlődési pályára állítani, amelyben az ökohatékonyság javítására építve, az erőforrás hasznosítás és környezetkárosítás kedvezőbb szintre kerül, emellett a gazdaság fejlődésének is látható jeleként a jólét érzékelhető lesz.

b) Régiók versenyképességének vizsgálata, a regionális gazdasági folyamatok és a térségi abszorpciós képesség ökonometriai modellezése.

Innovatív klaszterek kialakításának, szervezésének lehetőségei.

Kistérségi abszorpciós képesség vizsgálata és modellezése.

EU források felhasználásának társadalmi-gazdasági hatáselemzése.

Régió gazdaságának monitorizálására alkalmas komplex mérési módszer kidolgozása.

A regionális versenyképesség az európai integráció egyik kulcsfogalma lehet a 2007-2013 közötti költségvetési időszakban, hiszen az európai térségek közötti kohézió növelése egyre kevésbé mehet végbe a versenyképes régiók fejlődésének visszafogásával. Az elmaradott térségek EU-átlaghoz történő felzárkóztatása a versenyképesség tényezőinek feltárásával és támogatásával képzelhető el a jövőben.

A versenyképesség helyi fejlesztése az innovációs klaszterek szervezésére, a hálózati együttműködésben rejlő szinergikus hatás kihasználására alapozódhat. A növekedési tényezők számszerűsítésének és modellezésének igénye azt a követelményt támasztja a regionális tudományokkal szemben, hogy a kvantitatív módszereket fokozott mértékben alkalmazzák a helyzetfelmérésben és a hatékony térségfejlesztési gyakorlat kialakításában. A szakkollégium az ezen a területen megfelelő kutatási és alkalmazási tapasztalatokkal rendelkező jövőbeni szakembergárda képzését kívánja megalapozni.

c) Elmaradott rurális térségek felzárkóztatása, új fejlődési pályára állítása.

A helyi tudásra épülő vidékfejlesztési innovációk létrehozása, terjesztése és adaptálása.

Az aprófalvak megújulási lehetőségeinek feltárása.

Az átalakuló város-falu kapcsolat vidéki mobilizációs hatásának kiaknázása.

A romák helyének és szerepének megtalálása a vidék fejlesztésében.

A szociális gazdaság kiépítése.

A vidékfejlesztéssel foglalkozó műhely indítását az alábbi tényezők indokolják:

Az észak-magyarországi régió kistérségei közül jelentős hányadot képviselnek a rurális jellegű kistérségek. Ezeket a kistérségeket a gazdasági szerelők hiánya, a gazdaságban az alapanyag-termelő mezőgazdaság dominanciája, a munkahelyek hiánya, magas inaktivitás, az életkörülmények elmaradottsága, közlekedési és információs elzártság, a népesség alacsony képzettségi színvonala, kiterjedő szegénység jellemzi. Felzárkózásuk és egyben új funkcióik megtalálása a régió fejlődésének alapfeltétele.

A rurális kistérségeken belül különös figyelmet érdemel az aprófalvak és a legnagyobb szociális problémákkal, a társadalmi kirekesztés tényével és következményeivel küzdő falusi roma réteg helyzete.

A MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztályán az elmúlt években folyó kutatásokból ismert nemzetközi vidékfejlesztési példák is azt igazolták, hogy a problémák megoldásában és rurális kistérségeink új fejlődési pályára állásában a szociális gazdaság, a helyi természeti és kulturális erőforrásokat hasznosító, a helyi tudásra épülő innovációk és az átalakuló város-vidék kapcsolatok meghatározó szerephez jutnak. Ezek elterjesztéséhez, az adott térségekre irányuló adaptációk kidolgozásához és megvalósításához a jelzett témakörök elméletében és a vidékfejlesztés módszertanában jártas, a tágabb összefüggéseket, a régió kistérségeit és a fejlesztés szabályozásából és intézményi rendszeréből adódó lehetőségeket is jól ismerő, felkészült szakemberekre van szükség.

A szakkollégium keretében folyó tanulmányi és kutatási tevékenység jellemzői

A hallgatókat a műhelyekhez kapcsolódó előadások keretében neves hazai meghívott előadók képzik, illetve a Miskolci Egyetem jelentős kutatási tapasztalattal rendelkező kollegái készítik fel a feladatok megoldására. Az így megszerzett elméleti és módszertani ismeretek birtokában a résztvevők belső és külső tutorok támogatásával vállalkozásoknál, illetve közigazgatási intézményeknél terepmunkát végeznek, majd a műhelyvezetők és a konzulensek közreműködésével gyakorlatorientált feladatokat oldanak meg.

A szakkollégium az éves tevékenység lezárásaként konferenciát rendez, melyen a hallgatók előadás keretében prezentálják eredményeiket, illetve a feldolgozott témához kapcsolódó tudományos diákköri dolgozatot nyújtanak be. A terepmunka a program keretében együttműködő külső partnereknél történik, így a feladat eredményes feldolgozásának garanciája a korszerű elméleti felkészítés, valamint az üzleti-intézményi szféra által igényelt és támogatott problémamegoldás. A szakkollégium munkája eredményességének értékelése a végzett hallgatók elhelyezkedési arányának mértéke alapján történik. A terepmunka során kiépített kapcsolatrendszer eredményesen járulhat hozzá a végzést követő elhelyezkedés esélyeinek javításához.

A szakkollégiumi munkában a Miskolci Egyetem valamennyi karának hallgatói részt vesznek, az első évfolyamra összesen 30 fő (22 gazdasz, 4 gépész, 2 bányász, 1 jogász hallgató) nyert felvételt. A szakkollégista hallgatók ösztöndíjban részesülnek, amit a Nemzeti Fejlesztési Terv Regionális Operatív Programjának keretében elnyert „Hallgatók a régióért – régió a hallgatókért” című pályázat biztosít 2007. végéig.

A szakkollégium eredményes működtetése érdekében szükséges az üzleti-intézményi partnerek aktív együttműködése. Ez jelentheti az üzleti-intézményi életben felmerülő, kidolgozást igénylő feladatok kiírását, a gyakorlati kidolgozás alatt lévő feladatok megoldásához a terepmunka helyszínének, valamint a feladat kidolgozásához szükséges konzultációs lehetőségének biztosítását. A szakkollégium folyamatosan várja azon vállalkozások, intézmények vezetőinek, szakértőinek jelentkezését a Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézeténél, akik a szakkollégium munkáját feladatok kiírásával, terepmunka lehetőségének biztosításával, illetve szakmai konzultációs segítségnyújtással támogatni kívánják.

A Helyi és Kistérségi Fejlesztők IV. Országos találkozásának Nyilatkozata

G.Fekete Éva

A Kistérségi Fejlesztő Szervezetek Országos Szövetsége (KIFESZ) immár negyedik alkalommal rendezte meg a „Helyi és Kistérségi Fejlesztők Országos Találkozóját.” Ebből az alkalomból mintegy 100 helyi és kistérségi fejlesztő jött össze Telkibányán, hogy megvitassa a helyi kezdeményezéseken alapuló térségfejlesztés, ezen belül különösen a foglalkoztatás és a vidékfejlesztés aktuális kérdéseit. Az Országos Foglalkoztatási Alapítvány és a Nemzeti Civil Alap által támogatott találkozó középpontjában a szociális gazdaság megerősítésével, a közösségi vállalkozások indításával és működtetésével kapcsolatos elméleti ismeretek és gyakorlati tapasztalatok álltak. A résztvevők a plenáris előadásokon elhangzottak és a szekciókban végzett munka alapján az alábbi megállapításokat és a szociális gazdaság formálásában felelős szervezetek és személyek felé megfogalmazott javaslatokat tették:

1. *A harmadik szektor által működtetett, non-profit jellegű szociális gazdaságnak* a kistérségek foglalkoztatási gondjainak megoldásában, a helyi szolgáltatási igények kielégítésében és a helyi közösségek megerősítésében alapvető fontosságú szerepe van. A kiterjedt nemzetközi és a még csekély hazai példák arra ösztönöznek, hogy úgy a kormányzati, mint a helyi szereplők a jelenleginél sokkal komolyabban foglalkozzanak a szociális és közösségi vállalkozásokban rejlő lehetőségek kiaknázásával.
2. *A civil szervezetek foglalkoztatásban való szerepvállalása* Magyarországon csak mintegy harmada a nyugat-európai országokénak, így várhatóan dinamikus növekedésnek nézünk elébe. A foglalkoztatási célú civil szervezetek eddig kizárólag csak projektekből tudták fenntartani magukat. A támogatási rendszerek forgótöke létrehozását, vagyon és infrastruktúra kialakítását nem, ill. elvértve tették lehetővé. Ezért a jó szociális, foglalkoztatási tapasztalatokkal bíró civil szervezetek is gazdaságilag gyengék, nem képesek a szociális gazdaság stabil szereplőivé válni. Szükséges a foglalkoztatásban szerepet vállaló szervezetek „feltőkésítése”, számukra a folyamatosságot biztosító forgótöke és a garanciális fedezetet nyújtó vagyoni háttér kialakítása.
3. *A többcélú kistérségi önkormányzati társulások* belépésével megoldódni látszik a fejlesztési kezdeményezések kistérségi szintű koordinálása, ugyanakkor a helyi kezdeményezések szempontjából a fejlesztés önkormányzatok, ezen belül is az erdőbb önkormányzatok általi kisajátítása, minden egyéb kezdeményezés negligálása reális veszélyt jelent. A szociális gazdaság megerősítéséhez az önkormányzatokra és társulásaikra támogató

- partnerként és nem másokat kirekesztő, a kezdeményezés jogát csakis önmagának fenntartó szereplőként van szükség.
4. *A szociális gazdaság előretörésére* különösen a szociális gondoskodás, a településüzemeltetés, települési és táji környezet gondozása, a turizmus, a kézművesség, a mezőgazdasági termékek előállítása és értékesítése, a kulturális és információs szolgáltatások, a közösségi közlekedés területén van lehetőség. Ezek közül négy területen a helyi kezdeményezések közvetlen akadályai *konkrét kormányzati intézkedésekkel* rövid távon lebonthatók. Így:
 - A dombvidéki (12%-osnál meredekebb lejtőjű) területeken az előírt mezőgazdasági szerkezetváltásra a táji környezeti adottságokhoz igazodó mezőgazdasági kultúrák visszaállítására és az ezekhez kapcsolódó termékláncok kialakítására a közösségi vállalkozásokat és az atipikus foglalkoztatási módokat is ösztönző kormányzati program alakítandó ki.
 - A falusi turizmusban a szállásadás mellett az adókedvezmény a programszolgáltatókra is kiterjesztendő, ami a legálisan működtethető kistérségi komplex turisztikai kínálata kialakításának alapfeltétele.
 - A szociális gondoskodásban és a településüzemeltetési feladatok ellátásában az önkormányzatok feladatátadása kiterjesztendő.
 5. *A futó kormányzati programok közül* az induló LEADER+ program a vidéki térségekben, a ROP 3.2.intézkedés bármely térségben jó esélyt nyújt a szociális gazdaság tudatos megalapozására, egy-egy kisebb térségben való megerősítésére is. Erre a lehetőségre fel kell hívni a potenciális pályázók figyelmét és törekedni kell a helyi kezdeményezéseken alapuló projekteken a foglalkoztatási, a helyi szolgáltatási és közösségépítési célokat együttesen megjelenítő szociális és közösségi vállalkozások megjelenítésére.
 6. *A polgári szövetkezés és az önkéntes munka* legális formáinak biztosítása és szubjektív feltételeiknek javítása a közösségi vállalkozások elterjedésének fontos feltételei. Ennek érdekében szükséges:
 - A szövetkezés jogi szabályozásának újragondolása, a szövetkezetek, mint közösségi vállalkozásoknak a profitorientált társas vállalkozásokhoz képest pénzügyi-gazdasági szempontból „könnyített”, közösségi-foglalkoztatási szempontból „szigorított” szabályozása.
 - Az önkéntes munkavállalást szabályozó törvény elfogadása.
 - Úgy a szövetkezés, mint az önkéntes munkavállalás államszocialista rendszerben való lejáratódásából adódó negatív szemlélet külföldi és hazai jó példák bemutatásával, együttgondolkodással való megváltoztatása.
 7. *A szociális gazdaság központi és regionális szakmai infrastruktúrája* nélkül a helyi kezdeményezések nem vihetők sikerre. Ezen belül kialakítandó:
 - A helyi termékek regionális és országos, a nemzetközi piacokra való kilépést is lehetővé tevő marketing hálózata.
 - A közösségi és szociális vállalkozások menedzsereinek felkészítését biztosító, a szociális-közösségi és a gazdasági témákra egyaránt hangsúlyt helyező szakképzési háttér.
 - A helyiek számára könnyen elérhető szakértői hálózat, regionális módszertani központ.
 - A kisebb civil szervezetek számára a pénzügyek vitelét, projektek pénzügyi tervezését, majd a pályázatok elszámolását segítő kistérségi pénzügyi szakértői szolgáltatás. (CIPEL)
 8. *A szociális gazdaság helyi kezdeményezéseinek és azok szakmai segítésének finanszírozásában* az egyetlen támogató felé való kiszolgáltatottságtól megóvó sokszínűség megőrzendő, de

- A pályázati projektek utófinanszírozással megvalósuló utolsó részletéhez szükséges tőke biztosítására megyei vagy regionális szintű forgóalap hozandó létre.
 - Az uniós forrásokra jellemző koncentráció érvényesülése mellett, a civil szervezetek számára kisebb összegű, rugalmasabban felhasználható támogatási formákat is működtetni kell.
 - Biztosítani kell a folyamatosság lehetőségét, azaz hasonló célokra, az egymásra épülő projektekből álló programok megvalósítására előre beláthatóan, több éven keresztül is lehessen pályázni.
 - Lehetővé kell tenni, hogy az AVOP képzési intézkedésén belül a vidéki szövetkezesek fejlesztése is támogatható legyen.
 - A HEFOP-ban a szakképzések körébe beépíthető legyen a közösségi vállalkozások szervezésére való felkészítés is.
9. *A szociális gazdaság megerősítésébe a KIFESZ a kormányzati, az önkormányzati vezetők és a civil társadalom szemléletének formálódását, a szociális gazdaság mibe létere, működésére vonatkozó ismereteinek növelését, a közösségi technikák elsajátítását elősegítő, a kistérségben a polgármesterek, helyi képviselőtestületi tagok és érdeklődő civilek részére szervezett képzések szervezésével kíván bekapcsolódni. Országos szinten pedig a vidékfejlesztési menedzserek bázisán a szövetkezesek fejlesztőinek felkészítését kezdeményezi. Ehhez próbál forrásokat szerezni, és a megvalósításban támaszkodik az Országos Találkozón is megnyilvánuló tapasztalatokra, a partner szakmai szervezetek tudására, eredményeire.*
Az Országos Találkozón elhangzottokról kiadvány készül, melyet a KIFESZ minden kistérségbe eljuttat.

A fenti, 2005. május 27-én, Telkibányán kelt Nyilatkozat szövegét megkapták a Találkozó munkájába bekapcsolódott kormányzati, szakmai és helyi-kistérségi résztvevők, a szociális gazdaság témakörében leginkább érintett területfejlesztési, vidékfejlesztési, foglalkoztatási és szociális tárcák vezetői, a parlamenti pártok frakcióvezetői, az OFA vezetője, a „Párbeszéd a vidékért” kezdeményezés Programbizottságának tagjai, valamint az országos és regionális média.

Beszámoló a Terület- és Településfejlesztők Magyarországi Egyesülete 2005. évi közgyűléséről

Péter Zsolt

Az Egyesület éves konferenciáját az idén Tokajban rendeztük meg 2005. október 14-15-én. A konferencia megnyitóját Dr. Kocziszky György a Terület- és Településfejlesztők Magyarországi Egyesületének elnöke tartotta. Köszöntőt mondott Dr. Szabó György az Országgyűlés Területfejlesztési Bizottságának elnöke.

A konferencia során színvonalas előadások hangzottak el:

- „A tokaji turizmus szerepe a kistérség felzárkóztatásában” /Kedves Csaba, a Tokaji Kistérségi Iroda vezetője/.
- „A borút, mint attraktivitás lehetőségei a hegyaljai turizmus fejlesztésében” /Pataky Sándor Ákos, a Tokaj-Hegyaljai Borút Egyesület elnöke/.

Pataky Sándor előadásában a borút fogalmát a következőképp definiálta: „A borút olyan összetett turisztikai termék, mely sajátos egyedi kínálatokkal rendelkezik, szervezett egységben működik, piacra jutását közösségi marketing segíti, szolgáltatásai minősítettek és garantáltan megfelelnek a nemzetközi turisztikai elvárásoknak is. A borút vidékfejlesztési

szempontból, kizárólag borvidéken belül, helyi jellegzetességű programmá szervezett, - a jellemző termelési, kulturális, építészeti értékekre és hagyományokra épülő, a vállalkozók, önkormányzatok, civil szervezet (borút egyesület) és a lakosság által – helyi összefogással kialakított, a résztvevők számára alternatív és kiegészítő jövedelmet hozó szolgáltatások összessége.” Tokaj számára kívánatos célként jelölte meg, hogy a nemzetközi tendenciáknak is megfelelő, kellő minőségi garanciákat biztosító, összefogott és szervezett, garantált programmá tehető borút alakuljon ki a térségben. Ebben vezető és koordinatív szerepet vállalhat a Tokaj-Hegyaljai Borút Egyesület, melynek fő célja a borút kialakítása, s ebben szorosan együtt kell működnie a térségben lévő önkormányzatoknak, civil szervezeteknek, borrendeknek, vállalkozóknak. Mindezt olyan módon, hogy a térség őrizze meg a térség jellegzetességeit, hagyományait. Azokat erősítse és törekedjen minél szélesebb körben való megismertetésükre, feleljen meg a nemzetközi elvárásoknak, tudjon kellő minőségi garanciákat nyújtani mind a benne résztvevő szolgáltatóknak, mind pedig a vendégeknek, tudja kezelni a piacra juttatás és az értékesítés kérdéseit is.

- „A Tokaji Tourinform Iroda szerepe a térség idegenforgalmának növelésében.” /Nagy Júlia, a Tokaji Tourinform Iroda vezetője/.

A térségbe érkező látogatók közel 60 %-a 30 év alatti, 20 %-uk 30 és 50 év közötti, 50-60 év közötti a 15 %-uk, a maradék 5% pedig 60 év feletti. Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy zömében a fiatalok és a középkorúak keresik fel a térséget. A térség adottságait figyelembe véve jelentős tartalékok vannak az idősebb, aktív életmódot folytató korosztály igényeinek kielégítésében.

A látogatók családi állapotáról megállapíthatjuk, hogy a látogatók több mint 75 %-a egyedülálló vagy gyermektelen házaspár, ezért úgy tűnik hogy családi programok szervezésekor a turisták ritkábban gondolnak a térségre.

Meglepő módon az országos összesítésektől jelentős mértékben eltérő képet kapunk a külföldi turisták országok szerinti megoszlását vizsgálva. A külföldi turisták 35%-a francia, 20-20% lengyel és orosz, 8% belga, 7% német, 5% finn illetve 5% egyéb nemzetiségű. A térségben, más turisztikailag kiemelt jelentőséggel bíró területekhez képest egyáltalán nem figyelhető meg a németajkú turisták dominanciája.

A konferencia résztvevői délután megtekintették a Tokaji Múzeumot, majd ezt követően kerekasztal beszélgetésre került sor Tokaj és térségének stratégiai fejlesztése témakörben:

- Májér János, Tokaj város polgármester,
- Bodonyi Csaba, Tokaj város főépítésze és
- Kedves Csaba, a Tokaji kistérségi iroda vezetője irányításával.

Az esti kulturális program (borkóstolás) során a résztvevők közelről is megtapasztalhatták a város fő attrakcióját jelentő tokaji borokat, megismerhették a borkészítés és fogyasztás múltbeli és jelenlegi tendenciáit.

A konferencia második napján kiselőadások hangzottak el az Egyesület tagjai részéről.

- Bartyik Zsuzsanna Szentgotthárd idegenforgalmi fejlesztési programját ismertette:
A koncepció Szentgotthárd turizmusának hosszú távú fejlesztési céljait és a megvalósításukhoz szükséges feltételrendszerrel vázolja fel, a stratégiai program pedig a középtávra szóló fejlesztési feladatokat tartalmazza. A koncepció és stratégiai program kidolgozásának további célja az irányváltás megfogalmazása a gazdaságfejlesztésen belül, az iparfejlesztéstől az idegenforgalom fejlesztés irányába. Elkészült a város SWOT elemzése, amely a település erősségének a természeti értékeket, a termálvizet, és a történelmi-kulturális örökséget tekinti, gyengeség az elégtelen településmarketing tevékenység, a lakosság értékismeret-hiánya, a nyelvtudás-, és a forráshiány. A koncepció szerint a város lehetőségei elsősorban a kistérségben rejlő lehetőségek (Őrség), az EU

turisztikai programok, a turisztikai vállalkozások fokozódó aktivitásában, és az európai autópálya hálózat fejlesztésében keresendők. Veszélyként azonban felmerülhet, hogy az országos feltételrendszer hiányosságai fennmaradnak, tovább folytatódik a fiatalok elvándorlása.

- Gulya István az ipari örökségünk turisztikai hasznosításával kapcsolatos gondolatait osztotta meg.
- Péter Zsolt előadásában bemutatta, hogy a régió megyéinek turizmusa jelentős változáson ment keresztül a kilencvenes évek második felétől napjainkig. A turisztikai mutatószámok alakulásából egyértelműen látszik, hogy a három megye turizmusa egymással nehezen összemérhető pályán mozog. A legkedvezőbb a nemzetközi turisztikai jelentőségű központtal rendelkező Heves megye helyzete. Esetében a vizsgált mutatók szinte mindegyike meghaladja az országos szintet, a megye turisztikai szektorát kiegyensúlyozott fejlődés jellemzi. Különösen a falusi turizmus növekedése példamutató, azonban a kapacitáskihasználtság területén itt is igen jelentős tartalékok vannak. B-A-Z megyében észlelhetők a fejlődés jelei, lassan növekszik a vendégéjszakák száma, bővül a kereskedelmi, ezen belül a szállodai férőhelyek száma. Pillanatnyilag úgy tűnik, hogy a kereslet kissé lemaradva követte a kínálat növekedését, aminek következtében a szálláshelyek kapacitásának kihasználtsága enyhén romlott. Nógrád megyében ezzel szemben, gyakorlatilag az összes indikátor visszaesést, kedvezőbb esetben stagnálást mutat. A megye turizmusa az országon belül marginális szerepet játszik. Egyedül a szálláshelyek számának növekedése tűnik biztató jelnek, ha eltekintünk attól a tényről, miszerint a kapacitásbővülés szinte kizárólag az alacsony kategóriájú szállástípusokat érintette. Regionális szinten mindenképpen ki kell emelni a szálláshelyek kapacitásának jelentős mértékű kihasználatlanságát, ami különösen a nem szállodai kereskedelmi szálláshelyeken, illetve a falusi vendéglátásban veszélyes.

Az elnökség beszámolóját a 2004. év munkájáról Dr. Bakos István, az Egyesület elnökségi tagja ismertette, az Egyesület pénzügyi helyzetéről Holndonner Ferenc számolt be. Dr. Bakos István tájékoztatta a közgyűlésen megjelenteket a közhasznúvá válás szándékáról, valamint a 2006. évi munkatervéről. A közgyűlés megválasztotta az Egyesület titkárának Péter Zsoltot.

A konferencia és közgyűlés záró programja keretében a konferencia résztvevői sétahajózáson vettek részt a Tiszán.

Szakirodalmi figyelő

Helmut G. Polzer: „Bevezetés az értékpapír menedzsment elmélete és gyakorlatába” (Einführung in die Theorie und Praxis des Wertpapiermanagements)
Miskolci Egyetem-Micropress, 2005. 214 oldal.

Zsúgyel János

A Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszéke második kiadásban jelenteti meg a miskolci közgazdász képzésben már egy évtizede oktató Helmut G. Polzer Ph.D. c. főiskolai tanár által írt szakkönyvet az értékpapír menedzsment elméletéről és gyakorlatáról. A Miskolci Egyetem német nyelvű kurzusain tankönyvként használt mű nemcsak az oktatásban résztvevő diákok, hanem az érdeklődő szakmai közvélemény számára is hasznos információkat tartalmazó, modern szemléletű, aktuális kézikönyv. A szakkönyv a szerző tapasztalataira támaszkodva mutatja be a németországi tőzsdei szabályozást és gyakorlatot, de közben nem feledkezik meg a német sajátosságok nemzetközi összehasonlításáról sem, sőt a kötetet használó magyar hallgatók igényeinek megfelelően kitér a magyarországi gyakorlat főbb elemeire is. A kötet az alábbi főbb témakörökkel foglalkozik:

Az első fejezetben rövid áttekintést ad az értékpapír piacok fejlődéséről, a német és magyar értékpapír piacok szervezeti háttérét biztosító vállalkozások felépítéséről, feladatairól, az elektronikus tőzsdék infrastrukturális háttéréről. Ezt követően elhelyezi a német és magyar tőzsdéket a világ tőzsdéinek a tőzsdei kapitalizációs rangsorában a 2000-2003 közötti időszakban.

A második fejezet a különféle értékpapírformákat tárgyalja. A kötvények és a részvények mellett bemutatja azokat a különleges értékpapírokat, melyek a legutóbbi években a tőzsdei kereskedelem egyre jelentősebb tárgyait képezik, a részvényre átváltható kötvényeket, illetve a különféle részvényopciókat. A részvények kapcsán bemutatja a különböző értékpapírok által megtestesített jogviszonyok konkrét tartalmát, valamint megismerteti az olvasót a németországi részvénytársasági jogban való eligazodást segítő fogalmak konkrét jogi és gazdasági tartalmával. A részvények árának tőzsdei jegyzése kapcsán részletesen tárgyalja a tőzsdei árfolyam-ismertetések által használt rövidítések jelentését, ami a tőzsdei információk pontos értelmezéséhez elengedhetetlen segítséget nyújt. Ezt követi a különféle tőzsdeindexek bemutatása. Az általánosan ismert DAX index mellett bemutatja a MDAX, SDAX, TecDAX indexek összetételét, számítási módját, valamint az egyéb európai és nemzetközi tőzsdeindexeket.

A német és magyar értékpapírpiacok szervezetét bemutató harmadik fejezetben a hagyományos piacok mellett nagy figyelmet szentel az elektronikus piaci szegmens működése bemutatásának, a tőzsdei származtatott értékpapírok kereskedelmére alkalmas EUREX és a határon átnyúló tőzsdei forgalmat lebonyolító XETRA rendszernek. A német anyanyelvű olvasó számára hasznos kiegészítő információkat tartalmaz a magyar értéktőzsde szervezeti rendjének bemutatása, valamint a BUX, BUMIX és a CESI tőzsdei indexek tartalmának ismertetése.

A negyedik fejezetben a tőzsdei folyamatok elemzésével foglalkozik a szerző. A technikai és a fundamentális elemzés eszköztárának bemutatása mellett tárgyalja a cégérték meghatározására szolgáló módszereket, valamint a tőzsdei vállalkozásokra vonatkozó információadási kötelezettségek teljesítését.

Az ötödik fejezetben az értékpapír portfólió összeállítására vonatkozó módszerekkel ismerkedhet meg az olvasó. A fundamentális elemzéshez szükséges információk rendszerezett összeállításával találkozhatunk ebben a fejezetben, ami a diákok és a gyakorlati tőzsdéző szakemberek érdeklődésére egyaránt számíthat.

A hatodik fejezetben a szerző a tőzsdei folyamatoknak a világgazdasági folyamatokkal párhuzamos vizsgálatát hajtja végre. Bemutatja az 1929. évi tőzsdei válságtól a 2000. évi tőzsdei visszaesésig terjedő időszakot, s kísérletet tesz a válságjelenségek tőzsdei szemszögből történő értelmezésére.

A hetedik fejezetben a tőzsdei szimulációs játékok világába kalauzolja a szerző az olvasót. Megismertet a befektetési játék során alkalmazható technikai elemzési lehetőségekkel, s a tőzsdejátékok használók információ cseréjére rendelkezésre álló internetes fórumokkal.

A nyolcadik és kilencedik fejezetben a tőzsdei bevezetéshez szükséges feltételekkel, valamint egy vállalkozás valós tőzsdei bevezetésének egyszerűsített modelljével ismerkedhet meg az olvasó. Ezek a fejezetek lényegében a németországi tőzsdei bevezetés követelményrendszeréhez igazodnak, de természetesen rendszerezett áttekintésük hasznos lehet az európai piacokon tevékenykedni szándékozó magyarországi szakembereknek is.

A tizedik fejezet a könyv záró fejezete, melyben az egyes fejezetekben felhasznált matematikai-statisztikai ismeretanyag részletes bemutatására kerül sor. E fejezet áttanulmányozásának elmaradása az átlagos olvasó számára nem jelent hátrányt, ugyanakkor az érdeklődő szakemberek számára hasznos kiegészítő információkat tartalmaz.

A kötet formai megjelenése kiemelten egyszerű használatot tesz lehetővé. A tömör, lényegre törő nyelvezetű fejezetekben nagyszámú szemléltető jellegű táblázatot és diagrammot használt a szerző. Az elméleti jellegű fejtegetések mellett nagyszámú konkrét számítást tartalmazó példával világítja meg az egyes módszereket és eljárásokat. A kötet a legutóbbi évtized tőzsdei folyamatainak újszerű és szemléletes bemutatásán keresztül hasznos információkat nyújt a kötetet kézikönyvként használó diákoknak és gyakorlati szakembereknek is.

Területfejlesztési programok, szakmai anyagok

Baksa Sára

Kistérségi fejlesztések dokumentumai

A korábban egyeduralkodó felülről, ill. kívülről vezérelt fejlesztési tevékenység mellett egyre erőteljesebben jelennek meg a helyi kezdeményezések, egyre többen próbálják meg saját maguk alakítani azt a földrajzi teret, mely számukra megélhetést, lakást biztosít, gazdasági, társadalmi, családi és érzelmi kötődéseket hordoz. E helyi, kistérségi kezdeményezések felélénkülését a „municipióból kifogyott”, az európai normáknak megfelelni vágyó központi területpolitika is támogatja, s ennek szellemében készültek az alábbiakban röviden ismertetésre kerülő kistérségi fejlesztési dokumentumok.

A Bódva-vidék gazdasági szerkezetátalakítási programja

A fentiekben jelzett közös fejlesztési akarat eredményeként fogalmazódott meg az Edelényi Kistérség Többcélú Társulás részéről is a térség gazdasági szerkezetátalakítását szolgáló program és az ahhoz kapcsolódó projektjavaslatok elkészítésére vonatkozó igény. A programot az MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztálya készítette el a Társulás megbízásából.

A gazdasági szerkezetátalakítás terve - mely a 3502-es statisztikai kistérségre vonatkozik - négy mikrokörzetet foglal magába: a Tornai medencét, Galyaságot, Tökörnyékét és az Alsó-Bódva – völgyet. A program készítői általában e négy körzetnek megfelelően vették számba a kistérség

adottságait, a szerkezetátalakítás szempontjából legfontosabb gazdasági és társadalmi folyamatokat tükröző helyi adottságokat. Az ennek megfelelően elkészített fejlesztési dokumentum tíz év távlatra, gyakorlatilag évekre lebontva jelöli ki a szükséges teendőket, határozza meg a beavatkozás szempontjából annak legfontosabb szereplőit, intézkedéseit, a projektek pénzügyi vonzatait. Tartalmaz két részletesen kidolgozott projektjavaslatot is, a „Bódva-völgyi Vállalkozási Zóna” létrehozását szolgáló, valamint az „Aktív turizmus fejlesztése a Bódva folyón” című projekteket, a már korábban megfogalmazott fejlesztési javaslatok alapján.

A Tiszaújvárosi kistérség területfejlesztési koncepciója és operatív programjai

A fejlesztési koncepciót és az operatív programokat Tiszaújváros Többcélú Kistérségi Társulása megbízásából a MEGAKOM Stratégiai Tanácsadó Iroda készítette el.

A valamennyi (16 települést) érintő koncepció és program elkészítésének célja az volt, hogy a jövőben rendelkezésre álló források a kistérség hosszú távú fejlődési irányvonalai mentén megfogalmazott célok és prioritások szerint kerüljenek felhasználásra. Ennek ellenére az alapvetően rövid távú, 2007-ig megfogalmazott stratégiai intézkedések az országos tervezési időszak, azaz a 2007-2013 közötti Nemzeti Fejlesztési Terv elkészültének 2006 évi lezárulásával a koncepció újragondolását, intézkedéseinek szükség szerinti felülvizsgálatát fogja majd igényelni.

Ettől függetlenül a tervezők számára támpontot adott, hogy már eddig is körvonalazódtak a kistérség fejlődését meghatározó potenciális fejlesztési területek, a nemzetközileg is versenyképes gazdaság és a lakosság minőségi életkörülményeihez szükséges fejlesztések. A helyzetfeltárás főbb következtetései:

- a kistérségen belüli települések közötti életkörülménybeli különbségek mérséklése,
- belső közlekedési kapcsolatok javítása,
- a Tisza folyó gazdasági, turisztikai kihasználtságának növelése,
- turisztikai termékkel alakítható megyei vonzerők kihasználása, kerékpárutak kiépítése,
- a mezőgazdaságban a hiányzó feldolgozó ill. integrátor szervezetek kiépítése a jövőben.

A fejlesztési koncepció alapján három operatív program készült. A közlekedésfejlesztési program a minőségi élet fontos összetevőjeként szolgálja majd a lakosság és a vállalkozások számára a települések közlekedési kapcsolatainak fejlesztésével az ott élők érdekeit. A mezőgazdaság fejlesztési program leginkább a mezőgazdasági vállalkozások erősítését, beszállítói és integrátori hálózatok kialakítását és az alternatív mezőgazdaság ösztönzését kívánja szolgálni. A turizmusfejlesztési program a már meglévő adottságok továbbfejlesztésével, illetve új turisztikai elemek, mint a konferencia és üzleti turizmus, kistérségi szociális regenerációra és eseményturizmusra épülő turizmus bevezetésével kívánja a kistérségben élők és az idelátogatók számára az adottságokat kihasználva a térség kínálatát fejleszteni.

A Tornai-medence turisztikai fejlesztési programja

A Tornai-medence mikrotérség a régió északi részén a magyar-szlovák határ mentén fekszik. Kiváló adottságai ellenére (részben az aggteleki karsztvidék, részben a Cserehát sajátos természeti adottságai révén) kevés a térség szállás- és vendéglátóhelyeinek száma, kevés a programkínálat. Ennek kiküszöbölésére a programban résztvevő mintegy 10 település számára nyílhat reális lehetőség a turisztikai kapacitások és a turizmusból származó bevételek növelésére a program három szakaszban, 15 év alatt történő megvalósításával. Ez annál is inkább fontos az itt élők számára, mivel a helyi adottságok kihasználásával válhat életképes gazdasági ágazattá a turizmus. A 60 fő számára munkahelyet, a fiatalok elvándorlásának 50%-os mérséklését ígérő és

4-5 betelepülő fiatal család számára is alternatívát kínáló program a foglalkoztatás szempontjából is jelentős térségfejlesztési céllal valósulhat meg az elkövetkezőkben.

A programot a Hídvégardói Önkormányzat megbízásából a REG-LEX, valamint a BIKK-MAKK Bt. készítette el.

A Sárospataki kistérség foglalkoztatási stratégiája, valamint a kistérség turizmusfejlesztési és turizmusmarketing programja

A hosszútávú célként mintegy 70 %-os, 2010-es Európai Unió elvárásnak megfelelő (rövid távon 50 %-os) foglalkoztatottság elérését kitűző stratégia új vállalkozások indításában, meglévő vállalkozások erősítésében, közösségi vállalkozások létrehozásában és a klaszter alapú gazdaság kialakításában látja a célok elérésének leginkább megvalósítható módját. A siker érdekében valamennyi térségi szereplő bevonása és együttműködése szükséges, míg szervezeti háttérként foglalkoztatási paktum létrehozását javasolja a stratégia.

A turisztikai program – mint jellemzően a kistérségek legtöbbje – a változatos turisztikai adottságok kihasználására hívja fel a térségben élők figyelmét, mivel ezek a lehetőségek a termékínálat szegénysége, a szállás- és vendéglátóhelyek hiányosságai, a marketing erőtlensége miatt továbbra is kihasználatlanok maradtak. A valóban országos jelentőségű kulturális, bor- és gasztronómiai, egészség, falusi- és agro, illetve aktív- és ökoturisztikai lehetőségek kihasználásával a kistérség gazdaságának húzóágazatává fejlődő turizmussal az előzőekben jelzett foglalkoztatási célok megvalósításához járulhat hozzá.

A foglalkoztatási stratégia, valamint a kistérség turizmusfejlesztési és turizmusmarketing programja elkészítésével a Sárospataki Többcélú Kistérségi Fejlesztési Társulás bízta meg az Ariadne Alapítványt.

Angol nyelvű összefoglalók / Summaries

György Kocziszky:

Contributions to the Methodology of the Impact Study of Regional Development Projects: Why Do We Not Measure What Can Be Measured?

Uneven regional development can be perceived and shown to exist in all the countries of the worlds (irrespective of the level of development). The literature on regional development dealing with the relevant issues represents basically a uniform standpoint on the causes resulting in the development of regional disparities as well as on the questions of the role to be played by the state (the budget) for the purpose of their moderation; it is, however, less uniform in judging the impact and efficiency of the interventions.

Beyond the different approaches of economic policy, this definitely involves the fact that for a long time relatively little attention has been paid to demonstrating the socio-economic usefulness and benefits of the development interventions and their impacts on regional convergences (in terms of the points of views of the distribution of resources). Perhaps the fact the pace of regional convergences has lagged behind expectations in most countries may be attributed to this.

The efficiency of using the available resources (beyond the standards of the projects) depends to a considerable extent on how the domestic planning practices changes, i.e.:

a) Does the decision maker intend to demonstrate the impacts? Does the extent of the impact shown by the experts play a role in the allocation of resources; do the social benefits of the project and the extent of their regional impact have an influence on the decision makers in drawing up their financial plans or do the decision makers eliminate them?

b) Are the experts involved in regional planning familiar with the methods of impact studies?

c) Are the data supplied by the Hungarian regional statistics system sufficient for demonstrating the regional impacts?

d) Is it possible to demonstrate the extent of the impact or the support if it is below the threshold level, i.e. the consequences cannot be quantified; in lack of resources concentration the principle of 'all those involved should receive a little' prevails.

e) What accountability can be expected, will there be any consequences if the usefulness of the support does not come up to what has been predicted in the ex ante analysis?

The policy makers in Hungarian regional policy (following the change in model after 1989) have not really made use of the opportunities of accountability. The decision makers have not intended (or have not dared) to face the low efficiency of the utilisation of the resources or its failure, the virtual creation of jobs financed from public money, etc. (It cannot be a coincidence that e.g. in the county of Borsod-Abaúj-Zemplén there was no ex-post impact study prepared in terms of the regional development supports used in the period of 1995-2004, while a series of studies are involved in praising the support provided to the region!)

It seems that politics has chosen a more convenient and safer method; it has developed 'soft' methods of evaluation that are suitable to wrap into the appearance of objectivity the subjective intentions (that are selfish and greedy in several cases) underlying the decisions. The planning process designed to provide the foundations for the next period of planning of the EU (2007-2013) may hold out some promise of confidence (and perhaps of greater transparency as regards the use of public money and of curbing the corruption present in regional development in

Hungary). (If that were ‘the only returns’ of Hungary having become a member of the EU, it would have been worth it, I think.)

In addition to covering the methodology of the cost-benefit analysis of regional development programs and projects, the paper discusses the econometric model developed at the Department of Regional Economics of the University of Miskolc suitable for analysing regional impacts.

Tibor Gajda:

The anticipated position of the Hungarian budget and the elements of uncertainty of the financial period of 2004-06.

The main aim of the essay is to fulfill the script-analysis of financial transfers on macro level related to Hungarian accession within the formulated interest - like the subvention of democratic transition, the recruitment of relationship with transborder Hungarians, the possibilities of the widening of national clout.

Obviously that one of the most important parts of the Hungarian integration interests is the financial possibility derives from the Structural and Cohesion Policy of the EU and the Hungarian-EU Treaty on Accession.

Beside the basic financial data of the Treaty there are some factors that (may) correct the EU – Hungarian budgetary balance. This essay intends to collect the possible positive (VAT and other taxation impacts of the applications) and negative (customs duty, Schengen-compatible borderguards, CAP co financing, financial participation in the EU institutions, costs of the new institutions in Hungary and abroad etc.) budgetary effects and to build models of scenarios (successful or less successful outcomes) in the 2004-2006 financial period.

According to the results of the survey in conformity with the two model-calculations the Hungarian macro level net budget balance considering the pre-accession funds of the available tender source at 20%, leaving out of consideration the pre-accession funds of the available tender source at 30% consumption rate the balance can be seen as positive.

János Zsúgyel:

Texture or Patchwork: Which kind of regional policy should we prefer?

There is two different ways to improve the economic performance of a region or a country. The one way is to enhance the solidarity and the other way is to further the competitiveness. The development based on solidarity is a texture-like the development based on the competitiveness is a patchwork-like regional policy. The paper investigates the consequences is called a patchwork-like regional development among the European countries. The simulation of the regional development shows that the patchwork-like development is more effective than the texture-like development measured with the average and the standard deviation of the GDP per capita. The simulation is made with the data of the EU-25 countries from 2000 and 2003 in the period of ten years.

Szerzőink

<i>Baksa Sára</i>	közgazdász, MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztálya ügyvivő szakértője
<i>Bihall Tamás</i>	mérnök-közgazdász, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi és Iparkamara elnöke
<i>Gajda Tibor</i>	közgazdász, Budapesti Kommunikációs Főiskola főiskolai docense, PhD hallgató, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék
<i>G.Fekete Éva</i>	földrajztudomány kandidátusa, MTA Regionális Kutatások Központja Észak-magyarországi Osztálya tudományos osztályvezetője, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék egyetemi docense
<i>Helmut Polzer</i>	közgazdász, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék címzetes főiskolai tanára
<i>Kocziszky György</i>	közgazdaságtudomány kandidátusa, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék tszv. egyetemi tanára, Miskolci Egyetem Világ- és Regionális Gazdaságtan Intézet intézetigazgatója
<i>Holles Miklós</i>	építész üzemmérnök, városépítési és gazdálkodási szakmérnök, Nógrád Megyei Területfejlesztési Ügynökség Kht. ügyvezető igazgatója
<i>Péter Zsolt</i>	közgazdász, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék egyetemi adjunktusa
<i>Pfliegler Péter</i>	külkereskedelmi üzemgazdász, Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht. menedzsere
<i>Szilágyiné Baán Anna</i>	mérnök-közgazdász, Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Kereskedelmi és Iparkamara titkára
<i>Zsúgyel János</i>	közgazdász, Miskolci Egyetem Regionális Gazdaságtan Tanszék egyetemi adjunktusa